CASTRENS
OPVSCVLV
MEDICV

1646

Stephani Roderici
CASTRENSIS
LUSITANI MEDICI
AC PHILOSOPHI
præstantissimi,

Et in PISANO *olim* GYMNASIO *Medicinam primo loco docentis.*

QUÆ EX QUIBUS.

OPUSCULUM IN QUATUOR LIBROS
divisum,

MEDICINAE STUDIOSIS valde utile, & recondita doctrina refertum.

Francofurti ad Mœnum,
Impensis JOANNIS DAVIDIS ZUNNERI.
Typis RÖTELIANIS.
M. DC. XLVI.

VALDE ILLVSTRI VIRO

CASSIANO PUTEO, EQVITI SANCTI STEphani, Domino ſuo colendiſſimo, Stephanus Rodericus Caſtrenſis Luſitanus, S.

Ccedunt aliquando ad Principem ſerijs occupatum literæ nil ſerium continentes, quas, ſi illicò reſignet, contemptim, & tranſverſa tuentibus hirquis, vix legit. Si verò captator temporum aliquis adſit, qui aptè & ſuo loco eas offerat, hila-

ri vultu legit, perlegit, tantum opportunitas potest. Hæc mea felicitas est, plurimùm gratiâ apud te valere, cùm plurimùm favore apud eum valeas, qui plurimùm potestate & benevolentia valet apud omnes. Tua verò humanitas gratiosè facit, ut meę insipidæ næniæ sale condiantur, potius melle imbuantur. Nam ut apes flosculis, sic proba mens, ex aliorum dictis aut factis mella conficit. Sed nescio quomodo in apes incidi, quas Princeps noster, tam familiæ antiquitate, quàm morũ svavitate secum gerit. Eas tu quoque non in aculeo, sed in mellificio imitaris: utpote magis alijs quàm tibi natus. De utroque dici potest: *Sic vos non*

vobis

vobis, imò verò, *prorſus vobis.* Gloriæ etiam ſua ineſt dulcedo, hanc benè de aliis merendo vobis ipſis comparatis. Expertus loquor, & ſors quàm aliàs apud te inveni, nunc ut eveniat ſpero: Libellum incultum, rudem, vix principis auribus, vix oculis dignum, ſub illius auſpiciis luci dare aveo, non audeo, conſultò ad te eum mitto; tibi commendo, Novit quà ſit eundum. Hoc iter voluntate prius, deinde etiam aſſuetudine, facile evaſit. geſtire incipio: quippe ubi ad tuas perventum eſt manus, ad ſacras Principis perueniſſe cogito. Iam & voti atque ſpei compos, & faſtidii immunis fio. Non nova eſt hæc ars, eam ab orbaniſſimo Martiale didici, epigrã-

mane apud illum quærito, hic tibi aſcriptum dabo: nihil enim magis ad rem meam poteſt facere, legito, nam quod ille ab Euphemo, ego à te poſtulo. Vale & me tui obſervatorem, amatorem, admiratorem ſuſcipe, ſuſtine. Florentiæ.

Prima ſalutantes, atq; altera continet hora,
Exercet raucos tertia cauſidicos.
In quintam varios extendit Roma labores,
Sexta quies laſſis, ſeptima finis erit.
Sufficit in nonam nitidis octava palæſtris:
Imperat extructos frangere nona thoros.
Hora libellorum decima eſt Eupheme meorum:
Temperat ambroſia cum tua cura dapes.
Et bonus æthereo laxatur nectare cæſar,
Ingentiq; tenet pocula parca manu.
Tunc admitte jocos: greſſu timet ire licenti,
Ad matutinum noſtra Talia Jovem.

INDEX CAPITUM UNIUSCUIUSQVE LIBRI.

Liber Primus.

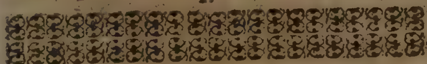
Liber Secundus.

Opinio

Liber Tertius.

Liber Quartus.

Quæ

QVÆ EX QVIBVS
LIBER PRIMVS

CAP. I.

Inscriptionis ratio.

UISQUIS obscuritatis inscriptionem istam insimulas, Hippocratem te insimulare memento, cuius verba sunt, 1. *epid. sect.* 3. ὅσαι ἐξ οἵων. *Quæ ex quibus*, aut vt alij codices habent, ὅσαι ἐξ οἵων ἐς οἷα, *quæ ex quibus in quos*. Ita morborum vicissitudines, successionesvè significat, quas medico inter quàm plurima alia, considerandas proponit. Accidunt morbi (vt ibidem testatur) *alii in solutionem, alij in pernitiem*. In solutionem aliquando idemmet accidisse vidit, vt cum dysenterici, superveniente stranguriâ, sanabantur; 1. *epid. sect.* 2, quod quodammodo animad-

vertens ait, ἀλλὰ τοῖσι ἑτέροισιν ἀντὶ ἄλλων ἄλλα *sed his alia pro aliis*. Abſceſſus etiam, & fiſtulæ juxta eundem *6. epid. ſect. 3.* Ἤν ἔπειροι ἀποσκήψιες *aliorum medela ſunt*. Propterea contemplatur *6. epid. ſect. 6.* Ἀνθ' ὁίων οἱ νοῦσοι *pro quibus qui morbi*. Videlicet, qui morbi vtilitatem alijs morbis afferre poſſunt. Morbi ne, qui naturæ ſunt hoſtes, naturam juvare queunt? Quid ni? Nonne Plutarchus *de vtilitate capienda ab inimicis* libellum ſcripſit & inſcripſit? Ita ſanè, & quemadmodum rectum ſequitur ex errore, ſic ex morbo ſanitas. Hoc ne perpetuum? minime: idcirco Hippocratem dixiſſe animadverto, *alios in ſolutionem, alios in perniciem*, fertur ægrotans ſuperueniente morbo, ad perniciem, ſi non ob aliud, ſaltem ob debilitatem. Sententia eſt à magno dictatore in libello de affectibus promulgata. *In morbis, cùm alter alteri ſuccedit, plerumque accidit*. Dixit *plerumque*, perpetuitatem auferens. Rationem adjungit. *Cum enim corpori à præſente morbo*

bo debilitato, alius morbus accesserit, præ imbecillitate perit, prius quàm alter morbus, qui posterior accessit, desinat. Nec verò sola imbecillitas causa est, cur posterior morbus interimat, sed plures aliæ. Quarè morbos post morbos quando ad *solutionem*, quando ad *perniciem* accidant, contemplari, præsens erit labor.

CAP. II.

Quid metaptosis, quid epigenesis.

MOrbos morbis alios κατὰ τὴν μετάπτωσιν *per metaptosin*, alios κατὰ τὴν ἐπιγένεσιν *per epigenesin* accidere hypothesis esto. Quid inter vtramque intersit, si quæras, vocabula consule, ipsa te manuducent. Si morbus in alterum morbum, exutâ priore pelle, mutetur, græci μεταπίπτειν dicunt, & inde μετάπτωσιν *Metaptosin.* Si autem vtroque modo superstite id fiat, græci ἐπιγίνεσθαι, & inde est ἐπιγένεσις *Epigenesis.*

nesis. Novit hoc Galen. 7. *aph.* 11. *qui transmutatur*, inquit, *morbus, quando priore cessante, aduenit alter, superuenit autem, quando altero adhuc manente, alter adiicitur.* Est itaque metaptosis, permutatio vnius ad alterum, abeunte priore, epigenesis verò propagatio, h. e. id, quod manente priore, denuò adnascitur.

CAP. III.

Metaptosis aliquando bona.

NOn vnam duntaxat metaptosis subit conditionē: interdum fit ἐκ φαύλων εἰς ἐπιεικῆ. *à pravis ad benigna* & in hac, quo maximè tempore (vt Galenus admonet 1. *prorrh. sect.* 1. *com.* 12.) medicis quod ad infestantium, vel copia, vel qualitate humorum vacuationes procedendum sit, ostenditur. Interdum autem ἐκ ἐπιεικέων εἰς μοχθηρὰ *à bonis ad praua.* Iuxta hanc, *si plenior aliquis* (vt Celsus ait *lib.* 2. *cap.* 2.) *& speciosior & coloratior factus est, suspecta habere*

bere bona sua debet. Nam (vt Hippocrates, à quo Celsus didicit, scriptum reliquit. *Habitus exercitatorum, qui ad summum bonitatis attingunt, periculosi.*

5. Dices fortasse habitus istos non esse bonos, ac subinde in eis non fieri metaptosin *à bonis ad praua.* Non esse autem bonos persuadebis, tum quia sunt periculosi (nihil autem periculosum bonum) tum quia eos statim soluendos esse ait Hippocrates, bonum autem non solui, sed conservari, jubetur. Sunt quidem boni, imò optimi, & quia optimi, *non possunt in eodem statu permanere, neq; proficere.* Adjungit ergò meritò divinus senex, *his de causis bonum habitum solvere expedit*, scilicet præseruationis, non curationis gratia.

Interdum etiam est metaptosis ἀδιάφορος, *indifferens*, sic appello eam; quæ nec est *à pravis ad bona*, nec *à bonis ad prava*, sed vel ἐκ ἐπιεικῶν εἰς ἐπιεικῆ *à bonis ad bona*, ut si sudor convertatur in urinam, aut, viceversa, mictio transeat in sudorem: utriusque enim est

(sin-

(inquit Galenus 10. *simpl. Cap. de sud.*) materia eadem, & idem generationis modus. Similiter si mictio transeat in dejectionem, aut è contra, si dejectio in mictionem ex *Aph. ult libr. 4. Vtrumq; bonum*, vel ἐκ μοχθηρῶν εἰς μοχθηρὰ *pravis ad prava*, ut quando ex uno delirio in aliud fit transitus, utrumque malum.

CAP. IV.

Epigenesis nunquam bona.

DE Epigenesi quid dicam? nisi semper malum. Vade ad septimum aphorismorum librum, qui ab antiquis περὶ τῶν ἐπιγινομένων *de Epigenomenis* seu *de supervenientib.* inscribebatur, ibi nihil reperies bonum. Praxagoras (ut refert Galenus 6. *aph.* 35. *&* 7. *aph.* 15.) Volumen haud parvum etiam *de supervenientibus* scripsit, neque epigenesin, nisi in morbis gravissimis admisit. Galenum quoque audire libet sæpe hoc idem repetentem. *Super-*

pervenientium (inquit 7. aphr.11.) Consistentia, neque parvos neque mites insequitur morbos, sed magnos atque malignos. Propterea in eodem libro sententia 15. *à sanguinis sputo puris sputum*, non tanquam perpetuum recepit: *neq; n. omne sputũ sanguinis sequẽs habet sputum purulentum, sed tantummodò quod malignũ existit.* Dices fortassis à *sanguinis sputo puris sputũ*, esse poti⁹ metaptosin quàm epigenesin: quippe prior morbus, nempe *sanguinis sputũ* transit in alium morbum, videlicet *puris sputum*. Nihilominus epigenesis dicenda est, cum utrobique sit idem eductionis modus, & materia eadem, sed posterior pejor priore, quod est epigeneseos proprium. Si autem epigenesis non esset, non collocaretur in eo libro.

Nec verò sufficit, ut morbi, qui epigenomena habere debent, sint suapte natura magni, verùm necesse est etiam, ut tunc, cùm epigenesis advenit auctã habeant magnitudinem: ideò supervenientia ea esse statuit Galenus 7. *aphor.*

phor.17. quæ passionibus auctis, & jam deterioribus factis superveniunt: nam (ut idemmet testatur 6. *aphor.* 35.) *supervenire passionibus alias passiones, & casus prisci medici dicere consueverunt, quacunque ipsius passionis aucta rationem contingere solent*. Et meritò: quemmodũ enim animalia, non nisi provectioris ætatis sunt apta gignere, ita etiã (ut Galeni verbis utar 5. *aphor.* 58.) *non simpliciter alterius passio alteri supervenire apta est, sed iis, quæ magnitudinem habent effatu dignam*.

CAP. V.

Vrinæ interdum significant metaptosin interdum epigenesin.

DUplex urina meteorismum significant, una alba diaphana alia crassa confusa, velut jumentorum, hæc per epigenesin, illa per metaptosin. Libet utramque enucleare: Quod attinet ad crassam confusam, qualis est subju-

jugalium, hæc epigeneſeos eſt ſignum. Rem ita accipe. Hippocratis ſententia eſt 4. *Aph.* 70. *quibus urinæ perturbatæ quales ſunt jumentorum, iis dolor capitis vel adeſt vel aderit.* Tu tamen *doloris nomine*, omnem laborem accipito: nam urina quæ perturbata mingitur, & talis diu permanet, non ſolum Cephalalgias ſignificat, ſed etiam deſipientias & convulſiones, & quicquid grave vel in Capite, vel à Capite poteſt evenire. Fit autem hoc per epigeneſin, quoniam tanta eſt agitatio, ut procella ad cœlum uſque: hoc eſt, ad ſacrum mentis domicilium attingat, ſed inferiore regione non interim remanente libera, quæ eſt Epigeneſeos (ut ſic dicam) conditio ſine qua non.

Quòd vero ſpectat ad alteram, urinam nempe albam diaphanam, ea præter cruditatem, quam ut plurimum indicat, poteſt aliquando raptum humoris à venis, in quibus ichorem tingebat, ſignificare.

Si hoc delirantibus accidere videas

viam cerebri accepisse, & rationis arcem occupasse existimato: Quemadmodum enim fumus in ferna domorum deserens tecta petit, quod nigredine inficit, sic flava bilis cerebrum, quod recto domus assimilatur, petens, illud suo flavo imbuit colore. Propterea 4. *aph.* 72. inquit Hippocrates, *quibus urinæ albæ, & perspicuæ malæ præsertim, si in delirantibus appareant*. Vertunt alii *in phreniticis*. Alii aliter, ut videre est tum apud Galenum, tùm apud alios expositores, quod verò in præsens confert, est scire urinas fieri decolores ex defectu bilosi succi, à quo flavum habent colorem: quippe succus iste ad caput serpit ut indicat delirium, & infernas partes deserit, ut ostendit privatio coloris.

§ Nihilominus negaret aliquis esse metaptosin, potiusque vellet epigenesin appellare: nam per has urinas non adest diminuta febris sed sæpe aucta. Ad scito biliosi humoris, qui sedem mutavit, metaptosin esse, quoniam autem.

tem locus, in quem se cõtulit, est membrum princeps, nempe cerebrum, ex cuius inflammatione febres vehementissimæ excitantur, fit, ut quæ febris una erat, duplex reddatur, & subinde vehementior quàm anteà: est nãq; febris prior, est & posterior, quæ febris symptoma appellari debet, nec quia symptoma est, existimes cum Vallesio esse ephemerem. Decisa est alibi hæc controuersia, & febres quæ ad inflammationes, aut alios morbos consequuntur, eosque velut vmbra corpus, sequuntur, symptomata omnes præter vnum Vallesium appellant.

Adhuc non acquiescit forsan animus, sed ex Galeno dubitandi ansam accipit: quippe in aphor. commentario, aliam etiam recipit expositionẽ, *aquosæ vrinæ malæ sunt, præcipuè verò tales apparent in phreniticis, qui perniciosè se habent*. Si igitur non omnibus, sed in ijs quibus aucta est phrenitis, hoc fit, hæc est epigeneseos lex, in metaptoseos. At inprimis isthæc expositio

tio à multis indigna, quæ recipi debeat, censetur. Deinde si eam recipias, considera epigenesin fieri priore malo aucto, phrenitidem verò in hac mutatione coloris vrinarum, posteriorẽ esse morbũ, qui meritò ingrauescit propter augmentum materiæ à venis transmissæ. Itaque habent se perniciosè phrenitici, non antequàm vrinæ decolores appareant, sed tunc, cum tales apparent, imò paulò post quàm tales apparent, ita vt coloris in vrina defectum vel comitetur vel sequatur augmentatio phrenitidis, Epigenisis autem sequitur ad morbum jam prius auctum.

CAP. VI.

Vrinæ etiam vt causa & metaptosin, & epigenesin faciunt.

POtest vrina, non vt signum, sed vt excrementum quoddam est, epigenesin efficere, vti, si quando στραγγουρία *vrinæ stillicidium*, vel δυσουρία, *difficultas vrinæ*, per epigenesin, h.e. per propaga-

pagationem mali evadat ἰσχουρία *vrinæ ſuppreſſio.* Aut etiam quando vrina multa ſed colorata vertitur in vrinam multam ſed nihil in colore à potu diuerſam, prior affectus multitudo vrinæ appellatur, poſterior autem augmẽto prioris mali dicitur δίψακος καὶ διαβήτης, καὶ ὕδρωψ εἰς ἀμίδα καὶ διαῤῥοία εἰς οὖρα, nos retento græco vocabulo communiter *Diabetem* nuncupamus.

Similiter vrina, vt cauſa, h. e. ut evacuatio metaptoſin facit, vt in illa tempeſtate, in qua dyſenterici liberabantur per vrinas, quas Hippocrates 1. epid. ſect. 2. tex. 8. appellat *ſtranguriosas,* non *nephriticas,* quaſi dicat mordaces, non renum vitio, ſed quoniam bilis acris, quæ inteſtina corrodens dyſenteriam excitabat, converſa ad veſicam, ibique mordens, ſtranguriofum affectum præ ſe ferebat. Et hæc eſt metaptoſis *à pravis ad bonum,* etiam in morbis, qui ſunt extra venas. In alijs etiam, qui intra venas ſunt, & diuturnas excitant febres, poteſt *ad bonum* metaptoſis

ſis fieri: ſiquidem 4. *aph.* 74. materia harum febrium pituitoſa; quæ propterea abſceſſum apta erat efficere, ad vias vrinarias converſa *liberat*.

CAP. VII.

Eundem morbum poſſe in uno per epigeneſin, in alio per metaptoſin fieri, exemplo pleuritidis & peripneumoniæ confirmatur.

ILludit aliquando pleuriticos falſum ſalutis ſpecimen: ſiquidem punctorio dolore euaneſcente, rem putant in tuto eſſe, verùm cùm ſuo malo addiſcunt difficultate reſpirationis adhuc manente, & febre in ſua acutie perſeuerante, translatam fuiſſe materiam à membrana coſtas ſuccingente, h. e. à pleura, ad pulmones, & ex pleritico, non minore periculo factum eſſe peripneumoniacum, & hoc per metaptoſin receſſu materiæ à priore loco ad alterum. Verùm poteſt etiam pleuriticus

cus per epigenesin peripneumoniacus fieri, ita vt nec cesset dolor, & adsint novi morbi signa. Imò verò quando Hippocrates 7. *aph.* 11. ait *à morbo laterali inflammatio pulmonis malum*. Galenus, & per metaptosin & per epigenesin posse fieri fatetur, inquiens, *quod morbus lateralis soleat in pulmonis inflãmationem transmutari, vel morbo laterali pulmonis inflammatio supervenire.* Attamen existimat aphorismum de epigenesi loqui, nam adjungit. *Verum hoc in loco videtur Hippocrates de super uenientibus agere, quibus statim hoc inest, quod mala sint, adeò vt etiam si hoc verbum (malum) non adijciatur, v c subaudiendum sit secundum modum el communi dictum, vel potentiâ osten â existimandum.* Itaque quoniam Hidi pocrates dixit *malum* arbitratur Galp-nuseum *de superuenientibus* agere. Ceterum siue per metaptosim, siue peræ-pigenesim fiat, semper est *malum.* Pe-metaptosim quidem: nam cum traner mutatio à pleuritide ad pulmoniam sis-

B adt

ad gravius malum non solùm dicetur metaptosis *à pravis ad prava*, sed multò melius *à pravis ad pejora*. Per epigenesim autem quoniam hæc semper est mala. Si verò quæras, cum à pulmonia ad pleuritidem vertitur ægritudo, quo nomine sit designanda? Respondebo cum Galeno ibidem hunc euentum rarissimum esse: siquidem *ad inflammationem quidem pulmonis morbus lateralis non admodùm consequi solet: quoniam si mitis fuerit inflammatio, omnis humor noxius per sputum expurgatur: in pernitiosis verò, antequàm costæ compatiantur, strangulat ægrum*. Si verò contingat aliquando ex pulmonia pleuritis, vel erit propter auctam in pulmone materiam & pleuræ accedentem, sicque erit epigenesis; vel ob eandem transmutatam, & erit metaptosis *à prauis ad prava*. Nam si aliquantulum minus malum sit pleuritis, tamen hoc minus, incommoditate, quam secum affert posterior morbus, compensatur.

CAP.

CAP. VIII.

Idem ostenditur exemplo Rigoris.

Rigor etiam in ardentibus, & per metaptosim, & per epigenesim potest evenire: quamvis enim 4. *aph.* 58. dum Hippocrates ait, *febre ardente detento rigore superveniente solutio*; utatur verbo ἐπιγενομένȣ, nihilominus de transmutatione, juxta Galeni mentem, debet intelligi: siquidem rigor iste materiæ tranimutationem secum fert, sive per dejectionem, sive per vomitum, sive per sudorem. Quando autem eodem 4. *aph.* 46. dicitur, *si rigor incidat febre non deficiente, ægro jam debili, lethale est.* Considero verba illa, ἢν ῥῖγος ἐμπίπτει πυρετῷ μὴ διαλείποντι, hoc est, *si rigor incidat febre non deficiente*, ut sit secundus morbus, non desinente priore, quod quidem idcirco Θανάσιμον hoc est, *lethale* est. Ita ut rigor possit fieri mutata ad habitum corporis materia, vel eadem propagata.

CAP. IX.

Idem exemplo diarrhææ.

POteſt ſimiliter alvi fluxus pleuritico, aut peripneumoniaco interdum per metaptoſim, interdum per epigeneſim, ſupervenire. Metaptoſis quidem erit *à pravis ad bona*, nempe tranſmutata materia à pulmone aut pleura ad inteſtinorum vias. Epigeneſis verò ſuo more, prava erit; communicato ſcilicet jam hepati malo, unde Hippocrates 6. *aph.* 16. *à morbo laterali ſeu pulmonia habito fluxus alui ſuperveniens malum.* quomodò ergò cognoſcemus, num per metaptoſim, an per epigeneſim fiat: Ex affectus magnitudine, idcirco Galenus conſiderat verbum illud, *habito* id eſt, *detento atq; vexato*, quoniam ut ipſe ait, *in mediocri morbo laterali atque pulmonia profluvium alui ſuperveniens poteſt interdum prodeſſe ratione evacuationis.*

CAP.

CAP. X.

Idem exemplo hydropis.

EST etiam in febre acuta epigenomenon ſanguificandi actio vitiata, ad quam hydrops ſequitur. Non eſt præſentis negotii omnes hydropis ſpecies percurrere: hoc alibi præſtiti, & aliorum etiam fuit labor. Solum hîc conſiderandum offero, hydropem vel fieri primariò, de qua non opus eſt agere, vel ſecundariò: & hæc vel fit per metaptoſim, & eſt bona, vel per epigeneſim, & eſt prava. Utrumque repeties apud magnũ Hippocratem. Nam inprimis per metaptoſim fit mutato humore à Capite ad partem infernam. Extat *aph. 5. ſ. 7. à furore difficultas inteſtinorum vel aqua intercutem, vel mentis alienatio, bonum*, Galenus ibi metaptoſim agnoſcit, licet mentis alienationem bonam eſſe non recipiat, quia ibi nulla datur bona metaptoſis. At in reliquis *difficultatem quidem*, inquit, *inteſtinorum vel aquam intercutem, tranſ-*

mutationis ratione esse furoris sanationem, non est extra rationem, cùm à capite noxii humores transferantur.

Per epigenesim autem aqua intercus est illa, quæ morbis acutis supervenit dicente Hippocrate, 2. progn. 1. *Aquæ intercutem omnes, quæ ex acuto morbo existunt, malæ sunt: non enim à febre liberant, dolorosæq; sunt valdè & lethales. Incipiunt autē plurimæ ex partib⁹ inanibus, ac lumbis, jecoreq;.* Unum habet commune hydrops facta per epigenesim cum aliis, quæ fiunt vel primariò, vel per metaptosim, videlicet quòd in omnibus jecur afficitur: neque enim potest sanguificationis actio deperdi, quin jecoris vitio & culpa hoc accidat. Accidit tamen nonnunquam, ab aliis partibus vitium incipere, nihilominus ut sit hydrops necesse est, jecur in consensum saltem trahi. Propterea *incipiunt multæ à partibus inanibus ac lumbis, jecoreq;.* Quòd à jecore incipiant nulli dubium est, quòd autem à partibus inanibus ac lumbis, id quo-

quomodo fiat explicatione indiget. Sunt partes inanes græcè ἀπὸ τῶν κενεώνων & hæ à Galeno appellantur τὰ λαπαρὰ id est flaccide partes, sunt autem ab extrema thoracis costa usque ad ossa ilium, & comprehendunt totum id ventris molle, & sine ossibus, quod pertinet ad intestina tenuiora, jejunum & lactes, quæ sunt venæ meseraicæ, Istæ autem partes meritò inanes appellantur, ubi ad superiores & inferiores comparentur quæ omnes osseæ sunt. Cum igitur istæ partes jecori sint circumvicinæ, ex earum prava dispositione pravè quoque disponitur ipsum jecur. Addit prætereà Hippocrates lumbos, tùm quia non valde à jecore etiam distant, tum quoniam lumborum nomine comprehenduntur renes, quorum debilis attractio aquosi humoris retentioni aggregationique occasionem præstat. Ex multorum aliorum viscerum affectibus ut ex liene fit, hos tamen ommisit, quoniam loquebatur de aqua intercutem

quæ ex acuto supervenit morbo. Non est tamen negandum liene inflammato, jecur etiam in suo suanguificandi munere plurimum deficere, ac propterea tractu temporis epigenesim ex morbo lienis fieri. Itaque hydropes per epigenesim non liberant à febre: quoniam, vt Aetius *tetr. 3 ser. 2. cap. 20.* inquit, *humor, qui detinetur salsus est & putrefactus*. Dicuntur itidem dolorosæ, non quòd alias hydropes, quæ primariò fiunt, dolor non comitetur, sed istæ præ dolore ægrum rapiunt, quia scilicet illum à priore morbo confractum accipiunt.

CAP. XI.

Epigenesis in morbum ejusdem speciei.

PRopagari morbum in eadem specie infima, contingit, vt si ignis sacer, qui crus aut brachium occupat, vel è crure ad abdominis regionem, vel ad tho-

thoracis ex brachio dilatetur & extendatur, Aut etiam ſi φλέγμον κιονίδος καὶ αὐτιάδον, id eſt, *inflammatio gurgulionis aut glandularum quæ ſub lingua ſunt*, dilatetur adeò vt deveniat in κυνάγχεν, id eſt, anginam, vel quando tertiana, ex ſimplice fit duplex. In eadem ſpecie ſubalterna ex tertiana intermittente fit continua, aut aucta ventriculi intemperie, jecur intemperiem contrahit, aut viceuerſa jecore intemperie laborante ventriculus ſuſcipit eandem.

CAP. XII.

Epigeneſis in morbum alterius ſpeciei.

PRopagatio autem in morbum alterius ſpeciei, quando ex tertiana fit quartana, aut etiam quando ex febre diuturna fit hæmitritæus, acuta quidē febris, & valde lethalis, ita accidere poſſe, colligitur ex Hippocrate 1. *epid. ſect. 3. text. 5.* & oſtenditur ratione

quadam non contemnendâ: quippe diuturnitate febris, facultas concoctrix debilitatur, ac propterea cruditates multæ congeruntur: Rursus febrilis caloris assiduitate aduritur pars sanguinis, idcirco bilis coacervatur. Tandem diuturnitate mali varia membra offenduntur, fitque crudis & biliosis succis in variis membris congestis, hæmitritæus.

CAP. XIII.

Epigenesis in morbum toto genere diversum.

QUoniam febris morbus est in intemperie, bubo morbus in compositione, & hi duo morbi toto genere inter se distant, quando ex bubone fit febris, prorogatur morbus in alium toto genere distantem. Prorogatur, inquam: nam ex bubone aucto, fuligines putres atq; malignæ corpetunt, & pravam excitant febrem, quod si sit ephemera suppurationi duntaxat debetur.

betur; quia dum pus conficitur, dolores & febres fiunt, febrisque tunc ex spiritibus excalfactis procedit. Itaque cùm Hippocrates dicat 5. *aph.* 55. *ex bubone febres omnes orta mala, prater ephemeras*, sunt quidem *mala* per epigenesim, propagatis scilicet putridis fuligiuibus, sunt autem ephemeræ per diadochen, hoc est, per successionem partis ad partem, de qua posteà plura dicturi sumus.

Epilepsia & melancholia, si ad morbos spectes, toto genere distant: quippe epilepsia est morb⁹ in via, seu in numero aut compositione, videlicet obstructio, melancholia morbus in intemperie simul cum materia. Symptomata verò aliquo modo in genere conveniunt: quandoquidem utrobique actio est læsa, in epilepsia motus, in melancholia sensus, nempe potentia interior. Atque hi duo morbi sese invicem consequuntur, dicente Hippocrate 6. *epid. sect.* 8. *in fine tex.* 54. juxta Fœsium. *Atrabile vexati comitiali*

qua-

quoque morbo corripi plerumque solent, & vicissim comitiales atra bile diuexuri. Hoc autem per epigenesin fieri patet: tum quia nunquam melancholicus fit epilepticus, neque epilepticus melancholicus, nisi aucto nimis malo; tum quia adueniente posteriore, prior non cessat. Cæterum quomodo sese inuicem consequantur, alibi considerabo. Unum duntaxat nunc inculcare est operæ pretium, quod Galenus adnotauit, 3. *de locis affect.c.* 2 nempe, hãc vicissitudinem non esse perpetuam, sed ita *magna ex parte* accidere, *quippe non solum melancholicus succus verũ etiã pituitosus morbum comitialem committit. Igitur is quem melancholicus succus constituit, in melancholiam transit, qui verò à pituitoso, ortus est, in aliam affectionem permutatur, melancholiam verò haudquaquam efficit.* Quamuis autem (*permutatur*) dicat, ne propterea metaprosim intellige: quippe impropriè est loquutus, quandoquidem permutatio in

alium

alium morbum, manente priore, impropria permutatio eſt.

CAP. XIV.

Epigeneſis inter Symptomata eiuſdem ſpeciei.

PRopagatur etiam ſymptoma eiuſdem ſpeciei, exempli gratia in exeunte mutato. Habes apud Hippocratem 7.*aph.*15. *à ſanguinis ſputo puris ſputum*: neque enim ceſſat ſputum ſanguinis ſuperveniente puris ſputo, ſed ex mero ſanguine fit pus ſanguini permixtum. Hunc autem aphoriſmum ad epigeneſin refert Galenus inquiens, *quod omnis hæc enumeratio ſit eorum, quæ propriè ſupervenientia vocantur, manifeſtum eſt*, & huius rei adducit rationem: quia epigeneſis non ſequitur niſi ad grave ſanguinis ſputum. Aliud exemplū epigeneſeos ex ſymptomate ad ſymptoma eiuſdem ſpeciei, nempe in læſa actione, ſumitur ex ejuſdem 7.*lib.* *aphor*.18. *In vigilia, convulſio & deſipientia*

entia; Cum namque vigiliæ creſcunt & durant, patitur cerebrum ex ſiccitate, vnde duo illa ſymptomata, alterum in læſo motu videlicet *convulſio*; Alterum læſo ſenſu interno, hoc eſt. *Deſipientia* eveniunt, nec propterea vigiliæ ceſſant, ſed valde horribiliores fiunt.

CAP. XV.

Epigeneſis Symptomatis ad Symptoma diuerſarum ſpecierum.

SI verò quæras, epigeneſim inter ſymptomata diverſarum ſpecierum. Accipe vnum in actione læſa, alterum in qualitate mutata. Hoc tibi ſe offert eodem 7. *aph. 26. in forti dolore ventris*. (& eſt actio læſa) *frigiditas partium extremarum*, & eſt qualitas mutata) *malum*. Neque poterat non eſſe *malum*, id quod per epigeneſim fit. Quo modo autem fiat iſtud *malum*, ſic accipe. Contrahitur, in forti dolore, pars dolens, & à vicinis partibus contractione ſanguinem ac ſubinde calorem ad ſe

convocat. Vicinæ etiam partes, doctrina quadam innata sanguinem & spiritus in subsidium ad locum doloris transmittunt. At adhuc extremorum frigiditas nulla est, quippe (nisi in valde debilibus) calor tantus est, qui partim dolenti membro succurrat, partim membrũ mandans non deserat. Cùm verò eo increverit dolor, vt propter illum cor anxietudinem patiatur, (patitur ex vehemente molestia, vehementem molestiam dolor infert) tunc viscus istud princeps & fons caloris ab extremis Microcosmi regionibus, ad centrum, hoc est, ad se (quippe in centro residet) calorem attrahit, proptereà extrema prius vtpote distantiora, frigent, & hoc dixit Hippocrates *malum*, erit autem deterius, quò plura frigescent membra. Tandem deterrimum & pessimum, cùm omnia. Contingit autem hoc præcipuè, vt Galenus ait, 5. *de locis affect.c.*1. *Quibus vitale robur infirmum est, animi vero affectiones,*

ob

ob imperitiam, fortes. His animæ (spirituum) *essentia facilè dissolui potest.*

CAP. XVI.

Epigenesis Symptomatis in morbum.

ETiam symptomata, si nimis augeantur, propagantur in morbos. Adsit v.g. diarrhæa, hæc si increscat febrem habet comitem: Consentaneum enim tantæ agitationi febrile incendium est. Diarrhæam in numero Symptomatum, quæ consistunt in excretis immodicè constitue , febrem morbum appellato. Nam etiam quando febris pro symptomate habetur, morbus est, dicitur tamen symptoma quia ad affectum priorem more symptomatum sequitur.

§. Aliud exemplum ἀπολυχία ἢ τῆς αἱματώσεος ἔργου, id est, *frustratum sanguificandi opus.* Læsa nempe actio, & subinde symptomata tres multiplicat substantias naturæ nostræ suâ multitudine adversas, serum, pituitam, flatus, hinc

hinc tres emergunt hydropis species satis notæ. Est autem hydrops morbus in compositione, seu in figura.

Tertium exemplum. Dolor est symptoma, læsa scilicet actio, propagatur autem in morbum, hoc est, in inflammationem, quod luculenter exponit Galenus 3. *meth. cap. 3. in hunc modum. Vna est naturæ facultas, quàm excretoriam dicimus ea suo munere fungitur, cùm triste aliquid sentit. Vnū verò quiddam ex iis, quæ eam contristant, ipsa quæ dolorem excitat, causa, quæcunque ea sit. Hanc igitur eiicere dum properat phlegmonem interdum in particula excitat, cùm enim primis suis conatibus nihil profecit, vehementius aggressa, quod infestat expellere, sanguinem, & aliquid Spiritus, ex superpositis partibus in affictam simul exprimit. Atque hinc fit, quod ex dolore particula, pro portione fluentis humoris in tumorem tollitur.*

Quartum exemplum ex 7. *aph.* 23. *à dejectione sincera difficultas intestinorum malum*, quippe *dejectio sincera* sympto-

ma

ma est in excretis immodicè, ab hac fit morbus in compositione, seu etiam in continui solutione, videlicet ulcus in intestinis hoc est, *dysenteria* seu *difficultas intestinorum.*

CAP. XVII.

Epigenesis morbi in Symptomata.

PRæter symptomata *Pathognomonica*, quæ necessariò cum morbo adveniunt, & *Epiphanomena*, seu mox apparentia quæ eveniunt quidem simul cum morbo, non tamen necessariò, nec semper, sunt alia *epigenomena* seu supervenientia, quæ ad magnitudinem morbi consequuntur. Hæc quamvis tam multa sint, ut comprehendi omnia vix possint, non inanis erit labor plurima pertractare, tum quæ febrium calorem & siccitatem consequuntur, ut sitis, quæ licet sit pathognomonicũ ardentium, potest si augeatur, inter epigenomena recenseri. Sic philiscus 1. *epid. sect.* 3. *æg.* 1. febre ardente correptus *tertia die apparuit sitibundus.* Ia-

ctatio etiam in lecto caloris implacabilitatem sequitur, vigilia siccitatem, delirium utrumque. Alia etiam sunt, quæ essentiæ febris adversantur, ut si in febre ardente calor non sit valde mordax, si æger cum linguæ ariditate non sitiat, si lingua non rubescat, si in lecto non agitetur. Hæc licet non sint Symptomata, sed symptomatum privationes, nihilominus non nisi malignis febribus superveniunt.

CAP. XVIII.

Πυρετὸς πλανώδης *febris erratica.*

CONtingit aliquando ut tertianæ motus, qui prius statutum servabat ordinem, posteà reddatur ἄτακτος καὶ πεπλανημένος, id est, *inordinatus, erraticus*, & febris hæc πλανώδης appellatur. Est autem ista paroxysmorum incertitudo significans, vel varietatem humorum, cum scilicet febrile incendium unum tantùm, saltem præcipuè, mox verò plures, ferè principaliter, apprehenderit. Vel prædominium melan-

lancholici ſucci, qui in principio non ardebat, ſed ſolus bilioſus, poſteà ardere incipit, & pars eius movetur putrefacta, pars alia, ſine putredine, manet immota. Hoc epigenomenon eſt ex iis, qui materiam febris ſequuntur.

CAP. XIX.

Πυρετὸς λυγγώδης.

Febris ſingultuoſa.

EXijs verò quæ locum materiæ febrilis referunt, eſt λύγξ λυγγὸς & λυγμὸς, id eſt, *ſingultus*, quo affecti dicuntur, λυγγώδεες, id eſt, *ſingultuoſi*. Nō autem quilibet ſingultus febrem facit, quæ λυγγώδης, id eſt, *ſingultuoſa* appellatur. Nam *vt ſingultuoſa vocetur* (inquit Galen⁹ 4. acut. 69. *permanere amplius debet ſingultus, vel etiam per totum morbum ſimul cum febre exacerbari.* Intellige tamē *p totum morbū*, i. e. ex quo ſingultus cæpit ægrum corripere. Etenim poteſt aliquando ſimul cum febre adeſſe, & tunc eſt ἐπιφαινόμενον, id eſt,

mox apparens, aliquando evenire post primos dies, & est ἐπιγενόμενον, id est, *superveniens*. Attamen debet perdurare, nam ex singultu, qui facile evanescit, non dicitur febris *singultuosa*: solet namque singultus facilis, vel spiritus cohibitione, vel ex Hippocratis admonitu 6. *aph*. 13. sternutatione evanescere. Ut contigit Aristophani; qui cùm singultiendo rumperetur, neque spiritum cohibendo, neque bibendo levaretur, tandem ex præscripto Erisymachi medici, citata sternutatione, singultiendi finẽ fecit. Itaq; Galenus eos, qui vomitu bilioso à singultu liberantur, febre singultuosa detentos appellari vetat.

Porrò singultus est ventriculi concussio, sive convulsio, qua tunicæ ipsius id, à quo pertinaciter molestantur, excutere laborant, fitque ex Galeni sententia 4. acut. 69. & 6. aph. 13. quemadmodum reliquæ convulsiones, aut inanitione, aut repletione, fit etiam à re mordicante, ideò Galeno singultus

ac-

accidebat, (vt ille refert 3. loc. affect. cap. 7. quoties piperis immodicam quantitatem ingerebat. Materia igitur siue aduena, siue indigena, in ventriculi ore consistens ac putrescens febrem excitat singultuosam, febrem, inquam, ob putredinem; singultum ob irritationem, quod si inde, vel discussione, vel euacuatione extrahatur, vtrumq; cessat, nempe febris & singultus, quippe hæc duo ab vna causa fiunt. Si non extrahatur, sed duntaxat ab eo loco removeatur, cessabit singultus, (erat nãque ratione loci) remanebit febris remanente in corpore humore putrido. Si putredo corrigatur, maneat tamen tunicis ventriculi aliquantula materia impacta, cessabit febris, sed singultus *permanebit amplius*. Hanc febrem curat Hippocrates 4. *acut.* 69. rebus attenuantibus, incidentibus, abstergentibus. Cæterùm in ea potest singultus statim advenire, si statim materia mordeat, & erit symptoma epiphænomenon: poterit & paulò post aucta cùm
putre-

putredine mordacitate supervenire, & erit epigenomenon.

§. Potest enim nulla in ore ventriculi materia existente, sed duntaxat compatiente illo ad alia, fieri singultus, idque dupliciter, primò ob συγγένειαν *gentilitatem, consanguinitatemvè*, cum scilicet parte aliquâ nervosâ affectâ nervosum genus, & nervorum origo cerebrum in consensum trahuntur, & quoniam os ventriculi plurimos magnosque participat nervos, concutitur & convellitur, cumque pars primò affecta febrem inducat, inducit similiter singultum, & licet singultus simul cum febre adveniens sit febris epiphænomenos nihilominus ratione passionis nervorum, quæ non nisi valde aucta stomachum in consensum trahit erit epigenomenos. Ad calcis syderationem dixit Hippocrates 2. *de fracturis tex.* 23. singultum sequi, verùm non statim, sed si diu jacuerit æger, quam rem appellavit ὕπτιασμὸν id est, *supinitatem.*

Sc-

Secundò (& hæc est singultuosa, in qua singultus semper est epigenomenos) quando propter vicinæ alicuius partis inflammationem ventriculus vel premitur, vel uritur, vel conspurcatur, sic 7. *aph.* 17. *in hepatis inflammationem singultus malum*, ubi Galenus in hunc modum. *Dixi & anteà, quod omnes hi seriatim aphorismi de casibus docent, qui passionibus auctis, & jam deterioribus factis superveniunt. Hoc modo igitur, & nunc singultus hepati inflammationem patienti dicitur supervenire, non semper, neque quomodò libet patiente, sed quando magnitudine attollitur, fervente inflammatione: in quo fervore stomachus ad compassionem trahitur nonnunquam communium nervorum ratione, qui sunt, (ut ipse docuit 2. epid.) brevissimi &c.* Eadem etiam vel compressio ventriculi, vel eiusdem adustio, vel à vaporibus tetris conspurcatio, ex quorum quolibet fit singultus, contingit ex thoracis inflammatione, quod colliges ex 2. *de morbis*, ubi sic habetur,

fe-

febris detinet vehemens, & rigor, & tussis, & singultus, & una cum saliva grumos sanguinis tussiendo reiicit, & septima die moritur.

CAP. XX.

Πυρετὸς φρικώδης.

Febris horrifica.

QUicquid de horrore in præsente dicam, de rigore similiter dictum putato: differunt enim juxta magis & minus: quippe horror parvus est rigor. Febris horrifica non est illa, cui initio accessionis horror adest: huic enim ἴδιον καὶ παθογνωμονικὸν id est, *proprium & pathognomonicum* signum est horror. Ut ex intermittentibus sunt quartanæ, quas non propriè (cùm eorum paroxysmi cum horrore incipiãt) horrificas appellabis. Ex continuis hemitritæus, quamuis hemitritæum aliquo iure posses febrem horrificã nuncupare: quippe non solùm initio accessionis, sed per totam ipsam horrori-

bus infestatur. Porrò horrificæ febres sunt, quib⁹ epigenomonicè crebri horrores superueniunt. Contingit autem hoc inprimis in suppurationibus, suppurationũ nomine comprehendo non solùm quando pus in thorace colligitur, sed in quovis alio abscessu & vomica. Esse autem epigenomenon, ex eo addisces, quòd auctam febrẽ consequitur, id Galenus agnovit 2. *progn.* 58. primum enim diem suppurationis eum appellat, *quo rigor vnà cum febre vehementiore scilicet admodum quàm anterior existente coincidit.* Quænam autem pars suppurationem patiatur, ex propriis accidentibus & alijs locorum affectorum signis cognoscitur, est etiã epigenomenon auctæ inflammationis: Siquidem Galenus *de trem. rigor. palpit. cap.* 7. *Inflammationem cũ in abscessum mutatur, rigorem horroremq; comitari*, ait.

Deinde ex qualibet putredine rigores, horroresve excitantur: Nam (vt Galenus *eodem* 2. *progn.* 58. (ait) *malignis*

gnis ulceribus , *aut cuidam putredinosæ affectioni rigere & febricitare contingit.* Hoc tamen dummodò abſint conditiones, de quibus 10. *meth. cap.* 4. & 3. *criſ. cap.* 11. Una eſt *multitudo*, nam multa paucis mordent magis, morſu autem mediocri horror fit, majore rigor. Altera *acrimonia*, hæc quò magis inſignis eſt, eò magis pungit. Tertia *motus celeritas*: quippe quæ velociter feruntur, vellicant magis, quàm quæ tardè. Quarta *virium infirmitas*, etenim vires ſi validæ ſunt, contemnunt omnia, ſi debiles, à quolibet offenduntur. Rigent itaq; ægri, vel propter humores bilioſos in corpore contentos, vel propter pituitam illam, quam Praxagoras vitream appellavit, hæc enim etiam mordere eſt apta; propterea è epialas in quibus ut Galenus, ait 2. *differ. febr. cap.* 6. ægri *ſimul febricitant ac rigent*; inter horrificas recenſeo.

§. Nec veros humores ſolùm ſed & vapores etiam putridi rigere faciunt & horrere. *Mordentem halitum & ſuccum,*

ubi per sensibilia corpora fertur, horrorem rigoremq́ excitare dixit Galen. 10. *meth. cap.* 4. Dixit autem *halitum & succum*, non utrumque simul sed alterum eorum multoties non particula (&) disjunctiva est, non conjunctiva. Posse verò flatuosam substantiam per se solam rigores movere, testantur tum Hippocrates in libello de flatibus; tum Galenus 2. *de sympt. caus. cap.* 5. Quamvis autem Galenus aliquando dicat, naturam rigore ab excrementis biliosis exonerari, non ideò negare potest, putridas etiam fuligines rigorem facere, & hinc colliges, (quod Stephanus Atheniensis optimè annotavit) solas putridas febres rigorem comitem habere. Nam ephemeræ & hecticæ nec habent materiam irritantem, neq; acriũ fuliginum effluxum. Ita tamen vt effluxu exoneretur natura, retentione autem agitati humoris vaporisve horreat aut rigeat. Agitatur autem non solùm per venas, quas non omnino sensu carere ex Galeno aliquando demon-

monſtravimus, vel per pancreas & meſentereum, quæ eſt totius impuritatis ſentina: quippe materia hæc continens in ſe putredinis rudimenta facile ebullit feritque membranas, dolorem cum horrore inducens. Poteſt etiam venenata quædam qualitas irrequietam tribuere conditionem, ob quam in corpore à cacochymia obſtructo materia hâc illâc fluitans ſenſationem triſtem excitat, propte à natura refugit & cõtrahitur, hinc horror, & à fortiore etiam cauſa rigor oritur.

An detur ſine febre rigor, nihil ad præſens inſtitutum attinet. Veteres eum non agnoverunt, agnovit Galenus, ſed cùm etiam ſine febre cacochymia dari poſſit, & rigor à cacochymia fieri, potuit quidem parſimonia veterum neque tantam cacochymiam neq; rigorem, qui ei accidit, videre; poſteriores autem pravo victu utentes in hunc affectum inciderunt, ut adoleſcens ille qui palmularum glandibus viridibus utebatur, *de trem. rig. palp.*

cap. 7. Si quæras, quomodò continuis, in quibus materia non fertur, extra venas, rigor adesse possit? Respondeo, ordinatum solis contingere intermittentibus, quæ statuto tempore, transmissione humoris extra vasa suas conficiunt reversiones. At continuæ intra vasa habent fervorem , putredinemque, cuius aliqua pars redundans mordet , & rigori horrorivè occasionem præbet. Ut non simpliciter putridarum, sed malignarum , quæ materiam irrequietam habent, sit proprium crebris horroribus ægrum vexare.

CAP. XXI.

Πυρετὸς ασώδης.

Febris anxiosa.

SAni homines , si quando præsentibus molestantur, & ab uno negotio atque actione ad aliam transeunt ἀλύειν i. e. *anxietudinem* habere dicuntur, eodem modo (Galenus ait 7. *aph.* 56.) ægros illos anxios dicimus, qui accubitum

rum non ferentes jacendi figuram evariant: quia ſemper præſens aggravat eos. Jactantur aliqui in lecto, non ob aliam cauſam quàm ob ingeſtum intempeſtivè cibum. Videbis apud Hippocratem 2. *acut. tex.* 22. eos, qui conſueti non ſunt prandere, & prandent, ſi ſuper cænaverint σπατίλην. i. e. *alvi levitatem, ſive humidam deiectionem* pati. Verum in exemplaribus non paucis (teſte Galeno) non σπατίλην ſcriptum reperitur, ſed ἄσην, ut eo vocabulo ῥιπτασμόν. i. e. *proiectationem*, intelligamus corporis hominis huius, qui ita cibatus eſt, corporis, inquám, ob cibi multitudinem ἀσωμένου i. e. *graviter moleſteq; habentis, atq; implacidè, inquietèq;, dum in lecto iacet ſeſe permutantis.*

Hæc iactatio interdum etiam febres, quas Hippocrates 4. *acut. tex.* 47. ἀσώδεις appellat, comitatur, nempe in quibus ægri, (ut Galenus interpretatur) *graviter afficiuntur, atque implacidè habent*, ut 7. *epid.* contigit Chariti quę *ſtragula reiiciebat.* Significabatur amplius

anxietas, quoniam somno non quiescebat, sed erat *sopor cum dolore*, Ita videbis anxiosos, etiam dum dormiunt conqueri. Sic eodem libro Parmenisci status describitur, & anxietas eleganter in hunc modum, *somni aderant, quandoq; vero vigiliæ, & iactatio cum silentio, & anxietas, & manus ad præcordia veluti dolenti*. Quoniã autem apud Hippocratẽ nonnunquam anxietudo dicitur ἄλυσις, seu ἄλυξις, sive ἄλυσμος seu ἄλυη, nonnunquam verò ἄση. Inter hæc exiguam vel nullam differentiam reperio, nisi velis ita, accipere, ut ἄση magis sit τῆς ψυχῆς *animæ*. Alia verò τοῦ σώματος *corporis* nempe ῥιπτασμὸς i. e. *iactatio*. Cæterùm hæc duo semper sese comitantur, aut saltem cùm aucta est animi anxietas, necessariò corporis inquietudo sequitur. Parmeniscus ille adeò tædio sui tenebatur, ut cuperet è vita discedere, hoc tamen initio interpolatim patiebatur: nam *aliquando rursus lætus erat*. Tandem progressu temporis advenit ei ῥιπτασμὸς μετὰ σιγῆς καὶ ἀλυσμός,

id

id est, *iactatio cum silentio, & anxietas.* Similiter chartadæ ἄση δὲ περὶ τὴν καρδίαν καὶ ἱδρώτιον χεδὸν καθ' ὕλου τὸ σῶμα. id est *anxietas circa os ventriculi, & sudor per totum ferè corpus*, sed progressu ἄση πλείω καὶ ἀλυσμός. id est *anxietas maior & inquietudo.* Tandem aucto iam valde morbo ῥιπτασμὸς πολὺς, καὶ ἐπὶ τὰ δεξιὰ, καὶ ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ, μεταῤῥίπτων ἑωυτὸν οὐδένα χρόνον ἀτρεμίζειν δυνατὸς ἦν. id est *Iactatio multa , & ad dextrum & ad sinistrum transmovens seipsum nullo tempore quiescere poterat*, jactationem in lecto cognoscimus , si æger *nudos habeat pedes nec admodum calidos*.1.*progn*.16. Nam qui calidos pedes detegit, nihil præter caliditatem significat, quâ oppressus æger refrigerari expetit: qui verò non calidos , huic aliunde hoc accidit, nempe ex inquietudine. Anxietatem istam , seu tædium sui, præter alios morbos habuit patientissimus Iob : quippe *cap*.10. dicebat , *tædet animam meam vitæ meæ*. Latuit Pinedam hæc ægritu-

do, qui tot alios in sanctum hunc virum congessit, ut nec morbum gallicum omiserit, quo nihil ineptius dici potuit.

Inter omnes anxietatis causas, frequentissima est oris ventriculi affectus, imò huic magis propriè vocabulum ἄση quadrare videtur: siquidem & fastidium & nauseam eo significant autores græci, Diosc. *libr. 2. cap.* 184. ait, κρόμμυον ἀσώδες εἶναι id est *Capam stomacho fastidium afferre*, seu *nauseosam esse*. Et Galenus eodem utitur. 1. *ad Glauc. cap.* 15. ut *ibi fastidium* exprimat. Cæterum anxietatis ex oris ventriculi affectu ortæ mentionem facit Gal. 1. *prorrh. sect. 2. com.* 44. fit igitur, quādo, *os ventris à pravis mordetur humoribus*, qui tamen non multi sunt, neq; ventriculi spatio innatantes, sed in eius tunicis immersi. Facilè cognoscitur hæc anxietas, quia nauseam habet adiunctam, nauseam inquam ἀνεμέτως id est *sine vomitu*, nam qui sic anxiantur, ut Gal. annotat, nauseabundi sunt. Contingit

ista

iſta aliquando in longa ἀσιτίᾳ *inedia*, propter quam ventriculus pravis ichoribus repletur. Sed hæc etiã citra febrẽ adeſt, vt illa quam dicimus fieri propter ingeſtum intempeſtivè cibum. Ad hanc referri poteſt anxietas, quæ vt narrat Hippocrates 7. *epid.* Pauſaniæ filiam ex fungi eſu tenebat.

§. Itaque corpus ἀσώμενον *anxium* redditur, vel præ nauſea & ſatietate, vt diximus, quæ præſenti negotio vix inſeruit: Siquidem vel ſanis accidit, vel febrium eſt magis ἐπιφαινόμενον *mox apparens*, quàm ἐπιγενόμενον *ſuperueniens*, quia ſcilicet, qui ventriculo ſcatente febricitat, & febrem & anxietatem ſimul initio habet.

Vel præ caumate, non illo quidem, qui in paroxyſmorum febrilium augmento, vigoreq́ue fit, nam anxietas inde orta ſtatim vomitu, aut dejectione quieſcit, ſed eo, qui ſtabilis eſt, & ebullitionem in vena cava, & arteria lumbari conſequitur. Hæc anxietas nonnunquam auctæ mox apparens

 eſt,

eſt, nonnunquam autem auctæ febri ſuperveniens.

5. Vel præ malignitate. Malignitatis etiam nomine ὀργασμὸν, id eſt, *turgentiam* comprehendo: quippe malignum eſt, quod turget, turgens autem materia & irrequiete fluctuans, nō ſinit ægrum quietum manere. Maligna cor obſidet, corde autem vitæ fonte peſſimos inſultus patiente, totum animal commovetur, & tùm animo tum corpore anxiatur.

Vel præ debilitate, quippe ob viriū debilitatem (inquit Gal. 1. *prorrh ſect.* 2. *comm.* 44.) *virtus à corpore gravatur nullamq; figuram facile ſuſtinet*, ſic affecti *perniciosè afficiuntur*, ijſdem ferè verbis D. Paulus *epiſt.* 2. *ad Corinth. cap.* 1. ſic ait: *Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione noſtra, quæ facta eſt in Aſia, quoniam ſupra modum gravati ſumus ſupra virtutem, ita vt tæderet nos etiam viuere.*

Omnes iſtæ anxietates illam, quæ ex ventriculi noxa fit, malitia ſuperant, id ſigni-

ſignificavit Hippocrates 1. *prorrh.* damnans anxietates *citra vomitum*, adde tu, *& citra nauſeam*, vt eum ſignifices qui citra ventriculi vitium, nempe vel ob cauma, vel ob orgaſmon, vel ob malignitatem, vel ob imbecillitatem angitur.

CAP. XXII.

Πυρετὸς κοπιώδης.

Febris laſſitudinaria.

EST κόπος id eſt, *laſſitudo* quædam, quæ dicitur ἁπλῶς, id eſt, *vulgaris* ſeu manifeſta, utpote quæ à manifeſtis, & vulgò notis oritur cauſis: nempe ab immodicis laboribus & exercitiis. Hæc febres ardentes inducit: quippe ex valida agitatione ichores intra venas cōſiſtentes incenduntur, & igneas particulas cordi communicant, unde rurſus in univerſum corpus flamma diffunditur. Curatio iſtarum febrium valde refrigerantia expoſtulat. Eſt alia, quæ κόπος αὐτόματος id eſt, *laſſitudo ſpontanea*

nea dicitur, quia nempe non habet manifestam sive externam causam: Quamvis non ut illa ex negotio fit, sic ista ex otio, nihilominus negotium est causa proxima incẽdii (nam inter causas aucti caloris reponitur motus) otium verò non est proxima causa, sed ex eo retinentur excrementa, aut augetur sanguis, & ex retentione excrementorum cacochymia, ex sanguine aucto plethora gignitur, ad utrumque si defluxus in membra sequatur, corporis fit omniumque artuum conquassatorum molestia, ita ut nec quiescere quidem æger sine fatigationis sensu possit nec moveri sine dolore. Itaque lassitudo ἁπλῶς quæ ex præcedente labore fit, febres ardentes antecedit, quarum causa est labor immodicus. Sic contigit Sileno, quem *ex lassitudinibus, potationibus & exercitationibus intempestivis ignis corripuit*, *epid. sect.* 3. *ægr.* 2. Lassitudo αὐτόμενος, quæ sponte accidere videtur, potest futuri morbi signum esse, unde Hippocrates 4. *aph.* 44. *Las-*

44. *Lassitudines spontaneæ morbos prænunciant.* Potest etiam symptoma esse epigenomenon: si enim augescente febre sanguis liquatus, artus occupet, tunc sensatio erit πονώδης id est, *sensiva*, si ingravescēs cacochymia diffluat ἑλκώδεις, i. e. *ulcerosa*. Si verò utraq; causa adsit φλεγμονώδης, id est, *phlegmonodes, seu inflammatoria*. Itaque humorum πλῆθος καὶ πάθος, id est, *multitudo & motus*, cum increscunt adeò, ut plus nimio molestent, febris evadit κοπώδης, id est, *lassitudinaria*, quam epigenomenicè fieri dicam infrà cùm de abscessibus loquar.

CAP. XXIII.

Πυρετὸς τυφώδης καὶ ἑλώδης καὶ ἱδρώδης.

RETinet apud authores latinos græcum nomen febris illa, quæ continuis sudoribus stipatur, & appellatur typhodes: sic dicta, quoniam sudantibus è toto corpore, simul cum sudore hali-

halitus siue fumus eleuatur; quippe fumus, græcè dicitur τῦφος, & verbum τυφόω fumum excito. Dicitur etiam ἑλώδης, id est, *palustris*: sudās enim quasi in palude immersus videtur; à recentioribus ἱδρώδης appellatur, à verbo ἱδρύω, quod est *sudo*, & ἱδρὼς, quod est *sudor*. Porrò tribus modis sudor exit, *excretione, expressione & partium solidarium, exolutione: Siquidem succum, quo nutriri debent, assimilare non possunt, eumque sinunt effluere.* Hic vltimus omnium est pessimus, neque confertim fit, potiusque sudatiuncula appellatur, quàm sudor, &, cum virium imbecillitate lethalis est. Frigidus præsentem syncopem, calidus paulò post futuram indicat. Porrò de isto sudore, qui propter partium colliquationem fit, loqui videtur author *prorrhet. lib. 1. sect. 3. text. 34.* dum ait, *ex naribus exiguo cum sudore perfrigescentia maligna pravaq;*, id est, *à profluvio sanguinis è naribus, paucus sudor cum refrigeratione malum.* Cùm enim copioso sanguinis pro-

profluvio omnis humor evacuetur, si insuper adest ſudor, non fit ab humore, ſed à partium ſolidarum effluxu per reſolutionem propriæ ſubſtantiæ, & alimentarii ſucci, qui deductus diſcutitur, vt Galenus ait *in prognoſtico*, & hic eſt ſudor, qui diaphoreticus dici ſolet.

Expreſſione educitur ſudor, vel in magnis doloribus, vel in angoribus, cùm ſcilicet ſpiritus intus agitati incaleſcunt, rurſusque ad cutim tranſmittuntur, & iuxta ipſam condenſantur. Hæc agitatio & tranſmiſſio adeò efficax eſſe poteſt, vt ſanguineum ſudorē moveat, ſudorem autem ſanguineum exeuntem per diapædeſin poſſibilem eſſe affirmat Ariſtoteles *lib. 3. de hiſt. animal. cap. 19. & 3 de part. animal. cap. 5.* Aſſentitur Theophraſtus *in libro de ſudoribus* ex ſentētia Monæ medici: Hoc autem vt contingat, duo etiam contingere neceſſarium eſt, vnum, vt ſanguis ſit aquoſus ob cruditatem, *quod 3. de hiſt. animal.* dixit Ariſtoteles alterum *ex eodem*

eodem 3. de part. animal. insignis pororum laxitas. Utrumque Rhodiginus *lib.5 cap.* 2. considerauit, nempe nimiam sanguinis aquositatem ob caloris debilitatem, à quo decoqui condensarique debuit, & meatuum corporis laxitatem, Autor verò libri de vtilitate respirationis, ad eandem meatuum dilatationem, à multo fervidoque spiritu factam, sanguinem fluere posse ait, sed reverà non sanguinem, sed sanguineum ichorem exire, dicendum esse censeo. Cardanus de natura hominis, sudorem sanguineum tum fieri posse admittit, cùm præ molestia animi tenuis sanguis igneo calore extenuatus, exprimitur. Potest quidem anxietudine sanguis ad interna revocari, revocatus incalescere, caliditate attenuari & ad externa detrudi. Dixi autem sanguineum sudorem, non sudorem sanguinis, tum quia sanguis ob suam crassitiem non habet transitum per meatus: tum etiam quia à natura tanquam thesaurus retinetur. Porrò cùm huiusmo-

modi ſudor tum ex parte materiæ, quæ excluditur, tum ex parte conſtitutio-nis corporis, præter naturalem ſtatum arguat, meritò in Chriſto Domino à ſanctis Patribus & concilio Tridenti-no, ſuper naturali cauſæ attribuitur. Nam temperatiſſimum eius corpus, & ab omni cauſa morbificâ prorſus alie-num, nòn potuit hoc excreto, quod toto genere præter naturam erat, infe-ſtari, niſi maior vis eum moviſſet Dico toto genere præter naturam: quia ſan-guinis fuit ſudor adeò copioſus, vt guttæ illius in terram caderent.

Excretione ſudores poſſunt eſſe o-ptimi, vel ſaltem boni, juxta condi-tiones, quas ſcripſit Hippocrates 3. *prog.* 26. *Sudores optimi ſunt per omnes mor-bos acutos, ſi per diem decretorium eve-niunt, & integrè ſedant febrem. Boni et-iam ſunt ſi ex toto corpore prodeant, fa-ciantq; ut ægri facilius ferant morbum.* Verùm hos proficui ſudores gradus ex-actè in noſtra ſyntaxi prædictionum medi-

medicarum percurrimus, præsens locus non plura in hanc rem expoſtulat.

CAP. XXIV.

Πυρετὸς πεμφιγγώδης.

HÆc etiam febris nomen græcum apud latinos retinet, & appellatur pemphingodes, quaſi bulloſa. Autor definitionum medicarum, *Pemphingodes*, inquit, *febris eſt, quæ per caloris intenſionem puſtulas in ore, quæ græcis phlyctides dicuntur, generat.* Cæterùm cùm Hippocrates 6. *epid. ſect.* 1. *tex.* 29. Diviſionem febrium in hunc modũ conſtituat, *aridæ aliæ ſalſuginoſæ, aliæ pemphingodes, aſpectu terribiles, aliæ tactui humectæ.* Memini me in meo de meteoris Microcoſmi *libr.* 3. *cap.* 10. ita hanc diviſionem accepiſſe, ut *pemphingodes* dicerem ephemeras, nempe quia attenuatione ſpirituum, qui in ephemeris excandeſcunt, corpus quodammodò inflatur, dicuntur enim pemphingodes, hoc eſt inflatæ & tumidæ.

Et

Et hanc interpretationem duob⁹ neotericis Ioanni Bravo, & Christophoro à Vega acceptā refero. Vallesius pemphingodes, id est, ampullosas febres vocat, quæ cum ampullis eveniunt, quales sunt febres variolarum. Porrò *pemphingodes* Galen. *6. epid. citato*, existimat esse febres pestilentes, cum tuberculis, ut in pestilentia, quæ tempore Thucydidis fuit pervagata, constat hoc, eiusdem Thucydidis testimonio dicentis, *exterius quidem tangenti corpus neque valde calidum erat, neque viride, sed subrubrum, lividum, tuberculis exiguis & ulceribus efflorescens.* An verò hæc sit febris, quam recentiores purpuram dicunt, habes inferius *libr. 3. cap. 19.*

Hæc autem omnia quæ dicta remanent, nō varias constituunt febriū species, aut differentias, sed unam, & eandē specie febrem variis induunt supervenientibus symptomatibus. Nam aliàs si varias febres multiplicarē, in Gnidiæ scholæ errorem inciderem, quem Hip-

po-

pocrates initio operis de victu acutorum hunc in modum reprehendit. *At numeros morborum singulorum planè declarare studentes non rectè scripserunt. Neque enim quis facile numeret, si quis ex eo ægrotantium morbum æstimet, quod ab altero re quâdam differat, neq; eundẽ esse morbum reputet, nisi eodem nomine nuncupetur.*

CAP. XXV.

Hydropis epigenomena.

INfinitum propemodum esset, omnia morborum epigenomena percurrere, omnia rursus omittere, nimis esset incuriosum; propterea ad ea, quæ in febribus consideravi, aliqua adiungam, quæ in hydrope considerationem merentur: quippe ex huiusmodi exemplis non parùm utilis acquiritur doctrina. Porrò inter hydropis epigenomena præcipuum statuo sitim, quæ in hoc morbo iam aucto ægrum solet vexare. Hanc duas arbitror habere causas, una est aquei humoris abundantis, & per

moram aduſtionem patientis ſalſedo, non aliter ac in mari: eſt enim hydropicorum venter abyſſus, multa aqua redundans, ubi calor putrefaciens & adurens exhalationes attollit, propter quas & in ſtomacho ſitis, & in ore tum ſiccitas, tum amaritudo percipitur. Altera omnimoda exſiccatio, & ariditas, quæ hydropicis accidit, conſumptis omnino carnibus, & humido primogenio, & corpore atrophia laborante.

Alterum eſt tuſſis, & hæc poteſt eſſe ſymptoma, aliquando epiphenomenon hoc eſt mox apparens, aliquando ſuperveniens ſeu epigenomenon, & hoc ab Hippocrate poſſumus addiſcere; nam quando 2.*prog*.3. ait, tuſſes fieri in hydropicis, ſtatim adiungit, *à iecore*, ſignificans, tuſſim in his, qui à jecore hydropem patiuntur, duntaxat eſſe ſignum mox apparens, quemadmodum mox apparens eſt eadem tuſſis in iecoris inflammatione. Nam *Gal.* 5.*loc.affect.cap*.7. inter ſigna inflammati jecoris tuſſim reponit, & idem cùm inviſit

Sicu-

Siculum medicum, quem cognovit iecoris inflammatione laborare, nihil narranti dixit, tussim eum vexare ex intervallis, exiguam, aridam, & quâ nihil spuebat. Sed cur iecore inflamato adest tussis? nempe quia in hac inflamatione, propter auctam iecoris molem, fit diaphragmatis compressio, ac notharum costarum compassio, tussisque excitatur eo modo, quo excitari solet per affectus partium respirationi inservientium, nihil tamen notatu dignum expuitur quoniam causa comprimens, est extra thoracem & pulmonem. Dices forsan, non in omni hepatis inflammatione tussim contingere: nam ea quæ in parte sima iecoris fit, non communicatur membris respirationi servientibus, quibus adjacet gibba pars, ut sima ventriculo & intestinis. Hanc dubitationẽ tibi solvit Galenus: quippe magis quidem tussim excitabunt inflammationes gibbæ quàm simæ, cæterum in utrâq; tussis aderit, cùm totius jecoris partes inter se continuentur, &

affe-

affectus unius in altera sentiatur. Hæc igitur tussis in hydrope, quæ est symptoma, mox adveniens neque mala est, neque bona.

Verùm si tussim hydropis, qui epigenomenon symptoma est, consideres, hanc pravam esse dixit Hippocrates 6. *aph.* 31. *Aqua intercutem laborantibus, tussis superveniens malum*, ubi Galenus *supervenire passionibus alias passiones & casus prisci medici dicere consueverunt, quæcunque ipsius passionis adauctæ ratione contingere solent.* Ita tussis adauctam hydropem significant: contingit namque, quando jam aquosa humiditas asperas occupat arterias: quo tempore non longè abest suffocatio. Unde 7. *aphor.* 47. *aqua intercutẽ laborans, si à tussi habeatur desperatus.*

Ob eandem etiam augmenti rationem hydropici difficultate respirationis premuntur, coarctato scilicet, ut Galenus ait, *de utilit. respir. c.* 4. *& de diffic. respir. libr.* 1. *cap.* 11. septo transverso, quando tumor ventris adeò in-

crevit, ut ſeptum tranſverſum opprimat, vel etiam, quoniam aqua in reſpirationis membra redundans, ſpatiumq́; thoracis occupans, non ſinit reſpirationis officio inſtrumenta reſpiratoria liberè fungi.

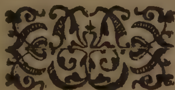
Inter hydropis epigenomena recenſetur etiam epilepſia, recenſetur & alvi fluxus, quod in coacis reperies. De alvi fluxu nihil dicam, non per epigeneſim factus extremæ debilitatis eſt tum ſoboles, tum parens, & velut phtiſicis in extremis laborantibus, ita hydropicis jam ſub finem mali alvi fluor, & ſignum & cauſa eſt appropinquantis interitus etiā ſi non ſit per epigeneſim. Poteſt aliquādo effuſa per alvum aqua ſanationis cauſa eſſe, quod Hippocrates nō ſiluit *in coacis & in aph. 6. aph.* 19. *&* 7. *aph.* 15. Epilepſia etiam flatuoſam materiā per dorſum in cerebrum irruentem demonſtrat, pręcipuè in anaſarca, in alijs verò hydropis ſpeciebus, magis eſt mordacium vaporum è putrida materia exhalantium ſignum, hos vapo-

vapores vt expellat cerebrum concutitur, vt epilepticos crebrò excitat insultus, quò nihil deterius homini languore virium laboranti accidere potest. Porro epilepsia ista est epigenesis non solùm causæ hydropem facientis, sed ipsius hydropis. Causa propagatur in epilepsia, vti quando sanguis retinetur in mulieribus, quibus menstrua cessant, & in omnibus, qui hæmorrhoidas habuerunt, & non amplius habẽt: tunc enim sanguis iste refluens non solum recurrit ad jecur, & hydropem inducit, sed propagatur ad caput & epilepsiam excitat. Hydrops propagatur auctis, tum intemperie frigidi, tum aquosâ, flatulentâ, pituitosâvè materia, cujus augmentum capiti accedens noxam infert.

Aliud epigenomenon hydropis est, vrinæ paucitas, quæ in omni hydropis specie damnatur, tam generali quadã ratione, quàm vnicuiq; peculiari. Generalis ratio est, quia semper stranguria est malum, homini verò graviter ex

gravi affectu laboranti longè deterius. Singulares rationes vnicuique ſpeciei accommodantur. In aſcite minuitur vrina tranſeunte ſero in abdomē, quòd ſi ita auctum iam malum, vt vix ſuppetat ſerum, quod per urinam deducatur, deficit ferè vrina, & ſtillatim fluens perterret ægrotantem & medicum. In anaſarca ſerum ſimul cum multa pituita ſanguini ſe inſinuans in venis ſtabulatur, & vias vrinarias deſerit, tantò autem magis deſerit, quantò magis malum pergit in perniciem. In tympanite gravius vrina ſiſtitur: quippe nec ſeroſitas in abdomen, nec in venas abit, ſed vel dolor, qui graviſſimus in tympanite eſſe ſolet, impedit meiendi actionem, vel flatulenta materia meatus obturans tranſitum ad vrinarias vias occupat. Similiter ſi hydropico febrienti pauca illa, quam mingit, vrina ſit veluti ſubjugalium, quod niſi putredinem, & ebullitionem & malum in venoſum genus propagatum po-

poteſt ſignificare? ſin rubra imbecillam prorſus ſequeſtrantem facultatem in renibus eſſe arguit; Sin verſicolor ita vt ſuprà rubeat, infrà liveſcat, aut nigreſcat, oſtendit variam materiæ naturam, bilis aduſtionem, & partium νέκρωσιν, *mortificationem*.

QVÆ EX QVIBVS

LIBER SECUNDUS

CAP. I.

Variæ metaptoſeos ſpecies.

B epigeneſi ad metaptoſim libet ſermonem mutare, metaptoſeos plures ſunt differentiæ pro varietate cauſarum, quarum plurimas nunc percurram.

Prima fit, vno eodemque humore varias ſubeunte conditiones, vt ſi ſanguis in cerebri vaſis modò excalfactus ſplendeſcat, & deſipientias cum riſu concitet, modò vlteriore aduſtione obſcuretur ac nigreſcat, ex quo metus & mœror accidat. Idcirco *Dealcis vxor plorabat & rurſus ridebat. 3. epid. ſect. 3. ægr. 15.*

Alte-

Altera, diuersis humoribus vnum eundemq; locum occupantibus nonne si in cerebro pituita adsit, cuius narcotica vis somnos conciliat, adsit & bilis, cuius aculeus vigilare facit, oritur affectus ex somno & vigilia compositus, quem propterea coma vigil appellant medici? aut si vterque humor putrescat, fit *typhomania*, nempe lethargus & phrenesis simul? Similiter ex Galeni relatu 1. *prorrhet. sect. 1. com. 27. Audacissimi interdum, tempore aliquo visi desipientes, post timidi & praterriti videntur*: nempe *audacissimi* propter aliquod biliosi humoris prædominium in corde, quod huic visceri calorem auget, quippe *in arte Medica cap. 29.* calidi cordis signum est audacia. Dixi, *aliquando predominium*: nam multum, magis furorem, quàm audaciam parturire potest. Redduntur posteà *timidi & præterriti*, ob frigidi humoris in eodem viscere, nimirum in corde, præsentiam: Obstat namq; audaciæ, quoties *frigidus obstiterit circum pracordia*

sanguis. Iam ergò liquet diuersis humoribus in eodem loco vicissim dominantibus fieri metaptosim.

Tertia, diuersis humoribus, in diuersis locis, modò vno, modò alio prævalente. Ut in prænominata *Dealcis uxore sermones multi, & rursus quiescebat muta*, vtrumque & delirio, sed *loquacitas* ob vapores sanguinis titillantes leniter in faucibus; *taciturnitas* ob vapores melancholicos mentis sedem obscurantes: neque enim erat *aphoniaca*, vt posset ejus silentium ad loquendi impotentiam referri; nam statim posteà loquebatur liberè & sine noxa.

Quarta, ex causarum intensione & remissione. Ex remissione accidit vt delirus nonnunquam siti non prematur: quia scilicet non est valde magna; ex intensione, nam si eadem sitis in eodem augeatur, quantumuis delirus sit, potum appetit, & ingens poculum exhaurit. Idem etiam de mictione: Etenim pauca vrina non affert mingendi cupiditatem, multa vrget, & reuocat

in

in memoriam mingendi opus. Sic etiam phlogosis duntaxat in cerebro efficit simplex delirium, si verò intendatur, vt ex phlogosi phlegmon fiat, jam erit phrenesis. Rursus si ventriculi frigiditas magna sit, stupore illius partis oborto, in appetentia efficitur, sin parva, corrugans oris ventriculi tunicas appetentiam auget.

Quinta, ex facultatis in aliquo membro extinctione, vt sitis παράλογος, nempe si æger mente constet, & calor, lingæque ariditas sitibundum esse proclament, ille tamen qui prius siti cruciabatur, manente eâdem ariditate cũ calore, non amplius sitiat, mutatio est prava, propterea dictum arbitror. 1. *prorrh. sect. 2. tex. 22. sitis quæ non ex ratione in acutis morbis solvitur, mala est.* Soluitur etiam appetentia, quando extincta est in ore ventriculi quasi sphacelato, appetendi facultas, & in appetentia tanta est, vt dicat Galenus; *plurimi verò mori, quàm comedere quicquam prius duxerunt.*

§. *Sexta* est ob malignitatem, cui Galenus tribuit celerem in vtramq; partem mutationē, inquit enim 1. *prorrh. sect.* 2. *com.* 8. *in summè malignis permutatio istorum* (nempe caloris & frigoris) *hora una ad contraria efficitur, interdum quidem, vt tanquam hyeme frigescant, interdum verò tanquam æstate calescant.* Atque malignitati tribuit, quod Hippocrates dixit, *summa corporis partes, si celeriter in vtramque conditionem permutentur, malùm.*

Septima, ob irrequietam humoris conditionem, cum suapte natura habet orgasmum, & à medicis, materia turgens appellatur, quæ *stare loco nescit*, sed nunc ad partem vertitur, in qua nos perterret, nunc ad aliam, in qua nos consolatur.

Octava, quando causa, licet non sit suâpte natura turgens; tamen est adhuc instabilis, sed paulò post firmabitur, & hinc oritur metaptosis, unde Galenus 3 *porrh. sect.* 2. *com.* 17. *Cùm affectio fit, &* non-

nondum facta est, breviter separata efficiente ipsam causa sedatur.

§. *Nona*, propter naturæ conatum & contentionem qua materia morbum faciens, si non expellitur, at saltem à quibusdam partibus recedere cogitur, ad quas propter naturæ in potentiam, denuò revertens interimit. Et hæc est una ex causis, cur multoties moribundi videntur melius habere, sed intra paucas horas gaudium convertitur in mærorem.

CAP. II.

De Metastasi.

INter has metaptoseos species, tres ultimæ nempe, propter materiæ orgasmum, propter causam nondum firmam, propter naturæ conatum, species infimæ sunt, & continentur sub una subalterna, quæ *metastasis*, hoc est *humoris transmissio* appellatur. Hæc autem non solùm per vias manifestas, sed per occultas etiam fit. Nam præter

vias unicuiq; cognitas; per quas quicquid fluxibile in corpore est, fertur. sunt aliæ incognitæ, quarum nos contemplatio in admirationem deducit. Porrò metastasis vel à natura fit vel à morbo, seu melius à causa morbi, vel ab utroque, & sic comprehendimus omnes tres metastaseos species initio adductas. Nam quæ fit propter materiæ orgasmum fit à sola causa morbi, quæ verò propter naturæ conatum à natura, quæ ob instabilitatem materiæ ab utroque: neque enim sufficeret instabilitas humoris, nisi illum natura detruderet, neque ita facile à natura detruderetur, nisi instabilis esset.

CAP. III.

De viis occultis.

CVm metastasin per vias incognitas fieri audis, intelligito incognitas nobis, naturæ verò, quæ, licet cognitione non utatur, dirigitur tamen à cognoscente, cognitas: Vnde Hippocr. *6. epid. sect. 5. tex. 2.* è versione Fœsij.

Na-

Natura, inquit, ipsa sibi per se, non ex consilio motiones ad actiones obeundas invenit, partim quidem ut nictare, partim vero etiam quibus lingua subservit, & quacunque alia id genus. A nullo quidem edocta natura, citraque disciplinam ea, quæ conveniunt efficit. Galenus *accessus* exponit *vias, aut impetus, ad agendum,* ut scilicet natura οὐκ ἐκ διανοίας *sine consilio* vel *indocta* in eas actiones feratur, quibus exequendis accommodata habet instrumenta. Hoc argumentum latissimè prosequitur *prim. de usu part. cap. 3. & eiusdem operis libr. 15. cap. 7. & 6. de loc. affect. cap. 6.* Cæterum Hippocrates, apud quem prius νούσων φύσιες ἰητροί: *i. natura morborum medicatrix*, dicitur, adiungit paulò post, ἀνευρίσκει ἡ φύσις αὐτὴ ἑωυτῇ τὰς ἐφόδους, *adinvenit natura sibi ipsi accessus*, nẽpe *vias*, quapropter nõ solùm loqui videtur de admirandis actionibus, sed de viis etiam, per quas natura ista *medicatrix* metastasin humorum efficiens morbis medetur, constat hoc, quia utriusque rei exem-
plis

plis utitur. Etenim palpebrarum motus, linguæ in proferendis, vocabulisq́ agilitas, ad actiones pertinent, quas φύσιες πάντων, vel φύσιες ζώων ἀδίδακτοι, naturæ omnium seu naturæ animalium sine doctore edunt. Quis enim docuit puerum recens natum nictare? quis clamare? & posteà, cum loqui incipit, verba proferre, tanto moventis se linguæ artificio, ut si in unaquaque litera proferenda, quid præstandum sit, ab alio addisceret, vix totum vitæ tempus huic operi sufficeret. Atque hæc de actionibus, de quibus pro coronide adjungit ἀπαίδευτος ἡ φύσις ἐοῦσα καὶ οὐ μαθοῦσα τὰ δέοντα ποιέει, *in erudita natura, & sine doctore quæ conveniunt, facit.*

Alia verò exempla spectant ad vias per quas diximus fieri metastasin, ut sunt *lachrymæ narium humor, sternutamenta, auris sordes, oris salivæ rejectio, spiritus introitus, exitus, oscitatio, tussis, singultus.* Adde alias occultiores. Nam mesaraica vasa ad intestinorum cavitatem non dehiscunt, sed per latera su-

gen-

gendo puriorem chyli partem trahunt. A dextro ad ſiniſtrum cordis ventriculum cæcis ductibus ſanguis permeat. Vrina quoque per ſolidorum renum carnem excolatur, ſanguis à porta ad cavam per hepar. Animalis ſpiritus per cerebri ſubſtantiam; ſemen per teſtium molem. Menſtruus ſanguis ad ubera conſcendit nō vaſorum ductu, ſed per interſtitia, transcolatione partium. Oſſa aluntur & membra, maxima ex pàrte, per inſenſiles meatus nutrimentum alliciunt. Nullus tamen viarum ductus maiore admiratione eſt dignus quàm ille, quo potentia generatrix, potius formatrix, ſimilitudinem quandam & veſtigium parentum ad teſtes & vaſa ſeminaria deducit, de quo nunc non eſt agendi locus.

CAP. IV.

De transfuſione.

INter vias occultas recenſenda ſunt eæ, quas *μεταχώρησις transfuſio* ſuſcipit.

pit. Eius autem quæ inter arterias & venas fit, meminit Galenus *libell. de plenitud. cap.* 11. quam tamen crassis, & glutinosis humoribus intra venas collectis, non facilem esse ait, at etiam ex istis partem aliquam colore attenuatam transfluere est consentaneum. Connexionis præterea nervorum cum venis arteriisque magnam vim esse profitetur 2. *caus. puls. cap.* 12. pulsuum namque, quos convulsorios appellat, causam reddens inquit, *singulis arteriis fibræ à nervis deductæ in societatem veniunt, per quas se sinunt mutuò in consensum venire, non modò actionum, sed affectuum &* Multis aliis in locis eandem connexionem admittit ut conspirationem omnium ab Hippocrate, in libello de alimento, decantatam, ad eam referat, quam melius ad unius animæ ministerium referret. Illum aliquis excusaret, quia animæ unitatem, quod scilicet tota est in toto, & tota in qualibet parte, non agnovit. Ita esto, agnovit tamen temperamentum totius, quod ani-

animam esse existimavit, temperamentum autem & calidum innatum, & natura apud eum, imò & apud Hippocratem una eademque res sunt nam 2. *aph.* 32. ex multis naturæ significatis accipit illud, quo Hippocrates multis in locis usus est, & *in toto libro de natura hominis*, in quo eam, quæ ex primis elementis fit, temperaturam, naturam nominat, quam etiam calorem naturalem frequenter appellat, vt *lib. de marasmo, cap. 3. de trem. rigor. & palpit. cap. 6. lib. 4. aphor. 37. & ejusdem operis lib. 5. aph. 22.* Igitur cum temperamentum, siue calidum innatum, siue natura vices animæ gerat, vt, pro anima, ab ijs, qui animæ substantiam ignorant, habeatur, cumque per vniuersum corpus indivisum dispergatur, ei potius quàm membrorum connexioni, omnium conspiratio tribuenda est. Iuxta hoc totius temperamentum dictum arbitror ab Hippocrate *in lib. de locis in homine, corpus porrò ipsum sibi ipsi idem ac simile est, & ex ijsdem compositum.*

Cate-

Cæterum membrorum colligantiam constanter agnovit Galenus, nec est, cur à Bartholomæo Eustachio reus contradictionis apud judices constituatur, quod *lib.1.de placit.cap.6.&cap.7.* aliter sentire videatur, dum Aristotelem & Praxagoram refellit, quia vasorum mixtionem statuebant. Non meruit quidem istam accusationem, in qua neotericus iste, non intellecta tanti autoris mente, magnas turbas excitavit. Existimabant tum Aristoteles, tum Praxagoras nervos arteriis esse continuos, hoc est, neruos esse arterias factas exiles, cùm ad eam angustiam pervenerint, vt tunicis inter se coëuntibus cavitatem amittant, & proinde in nervum evadant, quod Galenus reprehendit, sed hoc quid commune habet cum textura facta ex omnibus vasis quàm libens admittit. Meliore jure Andreas Laurent. (vt obiter dicam) *lib. 4. quæst. 8.* reprehendit Reusnerum, qui exercitatione prima, existimat nervum nihil aliud esse quàm extremitatem aortæ,

tæ, quæ, quatenus in caput aſcendit, in cerebro naturam nervi induit. Vnde nervi cerebri propagines dicuntur, quatenus verò ad crura & articulos corporis diſpergitur, ſuis alijs propaginibus pelliculas oſſium, tendones & ligamenta conſtituit, quæ omnia nervoſæ ſubſtantiæ deprehenduntur.

Forſitan aliquis conſiderans commutationes affectuum ab arteriis in venas, à venis in nervos, & viciſſim à nervis in venas, & arterias, arbitrabitur, hæc non poſſe fieri, niſi vera ſit Ariſtotelis & Praxagoræ opinio, veruntamen, ut hæc accidant, non neceſſe eſt, ut nervus cum venis & arteriis ſit una & eadem res penitus continua, ſed ſufficit contiguam eſſe.

CAP. V.

De affectuum tranſpoſitione à venis ad arterias, ab arteriis ad venas.

QUoniam transfuſionem humorum, halituum, ſpirituumq; poſſibilem

bilem esse constat, possibile quoque sit oportet, ut affectus etiam, qui ex his fiunt, transponantur. Inprimis venæ arteriis communicant plethoram, dicente Galeno *libr. de plenit. cap. 11. plurimum venæ cum arteriis ob eorum vasorum mutuam confluentiam, quam sæpe alibi ostendimus, plethora simul arripiuntur*, communicant etiam putridos vapores, quare in bubonibus & inflammationibus arteriæ à venis putridos accipiunt vapores, quos cordi offerunt, idcirco *ex bubonibus febres ortæ malæ*.

Arteriæ venis vices rependunt. Nonne si per arteriarum cavitates conspurcati ferantur spiritus, his venosus etiam sanguis conspurcatur; qui, si veneni naturam sapiant, sanguinem livescere faciunt, & ex sanguine in corpore apparent livores. Calefacto præterea sanguine arteriali (calefit enim prius) calor ad venas extenditur, ut phlegmones oriuntur.

CAP.

CAP. VI.

Ex arteriis & venis ad nervos, & ex nervis ad arterias ac venas affectus transfertur.

VEnarum quoque arteriarumque transfluxum ad nervos, & nervorum ad arterias & venas, agnoſcit Galenus 6. *aph.* 26. his verbis, *ſicuti igitur in febre ardente translatio, ſic in omni alia febre poteſt fieri, & omnino ex arteriis & venis ad nervos transfluxus humorum, ſicut rurſus ex nervis ad has.* Et quidem ex arteriis & venis fit transfluxio, Hippocratis *decreto in eodem aphoriſmo, quibus in febribus ardentibus tremores fiunt, delirio ſolvuntur.* Febrium namque cauſa in venoſo arterioſoq; genere exiſtens, quando ad nervos transfertur, primùm tremores facit, compatiente verò principio etiam deliria. An propter iſtam metaſtaſim febres ſolvuntur, & quæſit hujus aphoriſmi veritas, *inferius cap.9.* innoteſcet. Item

Item ex venis & arteriis metaſtaſis fit ad nervos per convulſionem: licet eadem convulſio, ſi aliquas habeat conditiones, per metaſtaſin facta indicatur, & febrem ſolvit. Sententia hæc eſt, *convulſio in febre mota, febrem ſolvit eâdem die, vel alterâ vel certè tertiâ. Quod ſi tempus transgrediatur, quo ab initio tenebat, nec acquieſcat malum*, nempe primis diebus eveniens, non ab inanitione, ſed à repletione fit, transfusâ materiâ febrili à venis ad nervos & poſteà convulſivæ motionis vi à nervis expulſa, quod ſi hæc expulſio non ſequatur, ſed convulſivi motus perſeverent, malum eſt: quippe fixa materia, nec excuſſa doloribus, & vitalium actionum interceptione, miſerum ægrotantem fatigat.

Verùm ſi fieri contingant ut vel ex repletione aut morſu, convulſio fiat, etiam poſt tertium febris diem, ſemper erit utilis dummodo non perſeveret, nam ſemper poteſt materiam transmutare, & febrem ſolvere. Hoc in vario-

riolis & morbilis, & interdum ante ſudorem, obſervatur: nam ſubſilire videtur ægrotus, & vel in ipſa exanthematum apparitione, vel paulo ante, convulſiones conſpiciuntur, ſive ſit in principio, ſive poſteà in diebus criticis, ſeptimo, nono & ſequentibus.

Ex nervis ad venas tranſmiſſio fit, quoties convulſio, accedente menſtruorum evacuatione, ſanatur, ut *mulieri moroſæ cōtigit 3. epid. ſect. 3 ægrot.* 11.

Eadem ratione convulſiones non ſolùm diarrhæa, ſed perirrhæa etiam ſanat. Diarrhæa, quidem, transmiſsâ materiâ à nervis, non ad venas, ſed ad alvum, & inteſtina, per vias naturæ cognitas. Perirrhæa, verò confluxu urinæ craſſæ, albæ mucoſæ à nervis ad venas, à venis, ad urinarios meatus, ſic *Pythion. 3. epid. ſect.* 1. *ægrot.* 1. tremiſcens, per urinarum evacuationem evaſit, unde in coacis *convulſiones copioſo mictu urinarum craſſarum albicantium ſanantur.* Neque verò incredibilis eſt, metaſtaſis à nervis, ad vaſa,

quan-

quando etiam ab ossibus facta conspicitur, ut Hippocrates est testis 2. *epid. sect.* 1.

CAP. VII.

Res præter naturam, tam intra nos genitæ quàm forinsecus advenientes occulto quodam impulsu certa loca petere.

VEnena, quæ nobis innascuntur (ut Galenus 3. *de loc. affect. cap.* 7. *&* 6. *eiusdem operis cap.* 5. & experientia satis testatur) in locis, in quibus fuerunt genita, quasi connaturalia illis, nihil nocent, posteà, si quâvis occasione agitentur, vel cor petunt & occidunt, vel cerebrum & epilepticos insultus excitant. Vidi juvenem subitò mortuum cui statim post obitum, extra in regione cordis syderatio, seu livor ingentis latitudinis apparuit, intus (ut per autopsiam videre licuit,) nihil mali fuit repertum. Hoc quid aliud fuit, quàm venenata quædam aura per longum tem-

tempus delitescens, quæ tunc demum vel syderum influxu, vel quâvis alteratione, quasi è somno suscitata nullum sui vestigium in parte, in qua fuit orta, & conservata relinquens, proprio; sed occulto impetu cor vitæ fontem, cum quo venena inimicitias gerunt, est aggressa. Sed non solùm cor, verùm & cerebrum huiusmodi hostilibus incursionibus est obnoxium. In memoriam revoca historias à Galeno narratas. 3. *loc. affect. cap.* 7. duorum adolescentum quibus aura ad caput ascendebat, quam sentiebant *ex tibia initium capere; mox illinc recta ascendere, per femur, & superposita illi ilia ac per latera ad cervicem, donec ad caput perveniret, quod cùm primum tangeret, ipse haudquaquam sibi constabat.* Esse autem, ex Pelopis sententia, poterat vel qualitas aliqua, quæ alteratis per continuationem partibus, hoc iter peragrabat, vel substantia tenuis, quæ in singulis subjectarum partium excipiebatur; mox ex illis, in alias continuas, atque iterum ex

iis, quæ afficiuntur, in alias, cumque ad dominantium partium aliquam pervenerit, tum homini mortis instat periculum. Simile in phalangiorum, & animalium quorumcunque venenatorum ictibus, accidere conspicitur. Non levem tamen infert dubitationem, cur fortius noxam suam membro Principi, cui major resistendi vis adest, inferre solet? Cui dubitationi dupliciter respondeo: vel fortem cordis verbi gratia resistentiam augere per antiperistasim veneni energiam, vel noxam cordi illatam, exigua licet sit, magis in illo viscere, in quo vita consistit, quam in aliis ignobilibus, sentiri.

Non est tamen negandum, medicamenta quædam esse, quæ peculiaria membra iuvant, & venena, quæ aliqua privatim invadunt, sic Galenus *de theriaca ad pisonem. cap. 4. & 1. de compos. medicam. sec. gen. ca. 1. & 13. meth. nonnulla,* inquit, *deprehendimus, quibus proprium est partem aliquam corporis solam offendere: quemadmodum lepus marinus*

nus pulmonem, cantharides vesicam exulcerant. Et rursus quibusinsitum est, ut aliquod membrum ex omnibus iuvent, unde male affectum iecur eupatorium herba plerumque valde confirmavit, & unguentaria glans lieni pluries contulit, & saxifragia, atque betonica renibus multoties profuit. Risum mihi movet Vallesius, qui damnans quosdam, qui ad occultam proprietatem (quam sacram barbarorum anchoram appellat) confugiunt; deinde suam interponens sententiam, ait, causam huius rei esse analogiam, quæ est inter medicamenta & membra, & hanc analogiam esse similitudinem, quam similitudinem se ignorare fatetur, utpote quæ sensibus non est conspicua. At similitudo, quam, quid sit ignoret, nonne causa occulta est? libenter assentior Scaligero *exercit.* 218. *numer.* 8. sic dicenti. *Ad manifestas omnia deducere qualitates, summa impudentia est, id quod Alexandrei multi, & frustrà conati sunt, & temerè instituerunt.* Tunc post

pauca addit, *iidem isti, qui sese putant cuncta ad certas causas reducere manifestas tandem huc devolvuntur, ut dicant, in oculis hominis & catoblepæ esse principia contraria*, sic ille. Itaque recentiores aliqui in externa rerum signatura invenerunt analogiam istam cum membris nostri corporis. Legendus est in hanc rem, ingeniosissimus tractatus Osualdi Crollii adiunctus suæ Basilicæ Chymicæ.

CAP. VIII.

A corpore ad animam, & ab anima ad corpus fit metastasis.

QUamuis Galenus in animæ cognitione multoties hæsitaverit, quod nō semel fatetur, quāuis rursum 3.*loc. affect. cap.*7. animam, dicat *aut esse temperamentum actiuarum qualitatum, aut ab ipsarum temperamento alterari, & lib.quod animi mores cap.*3. *animæ substantiam quodammodo temperiem esse quatuor, si qualitatum dicere velis,*

lis, humiditatis, ficcitatis, frigoris & caloris, ſi corporum, humidi, calidi, frigidi, ac ſicci. In quo ab Hippocrate non diſſentit, qui calidum innatum naturam, temperamentum, & animam ſolet inter ſe confundere. Nihilominus tam Galenus, quàm Hippocrates aliquando altius ſapere videntur. Galenus quidem: nam præterquàm quod *libr. 1. an animal ſit, quod in vtero eſt, cap. 4. animam è cœleſti choro delapſam ſcientiam ſuſcipere,* ait, *& ſemper viam, quæ ad ſimile ducit, ſequi, quare terram quidem ſuperat, ab erroribus aquæ ſe avertit, tranſcendit aërem, fit igne ſuperior, & cæleſtem divinitatem attingit, ſæpeq; trās cœleſtem locum intuetur, rerum omnium Domino aſſiſtit, ſuperas res circumlabitur, ſæpe occurrit iis, quibuscum commune genus habet, novit vnde ſit, quamvis in corpore ſit, ipſumq; rerum omnium patrem vniuerſis rebus ineſſe, his, in quibus ab illo locata eſt, vtens oculis.* Præterquã, quod etiam Platonis & Ariſtotelis placita, circa animæ cognitionem, non

reiicit, & animam substantiam non accidens esse fatetur lib. quod animi mores cap. 4. quæ omnia conjecturam faciunt, illum, cùm animam à temperamento non separat, medicè tantùm loqui. Unum mihi persuadet, hunc philosophum & medicum celeberrimum altius quidpiam ac divinius de anima existimasse, nempe quia 9. *de placit. cap.* 9. postquam probabile esse dixit, id quod Plato de anima asseruit, adjungens, ait, *quocirca ego temerè de his pronunciare non audebo*, & *libr. 6. eiusdem operis cap. 9. Convenientius est medico de corporis instrumentis, philosopho de animæ facultatibus doctrinam instituere, & 6. epid. sect. 5. com. 5. Medicis quoq; supervacaneam de animæ substantia notitiam esse arbitror.* Ex quibus sic conficio argumentationem, si existimas ô Galene, animam esse temperamentū, si temperamenti cognitionem apprimè tenere, & ad medicum pertinere, tam certum est, quàm quod certissimum, cur de animæ substantia nihil

sta

ſtatuere audes? Cur hanc doctrinam à medico alienam eſſe ais? profectò nihil magis medico convenit, quàm agere de temperamento, nihil tibi magis eſt cognitum, quàm temperamentum, de quo & ſeorſim, in peculiari opere, & ſparſim in ſingulis operibus multa pulchra & erudita nos doces. Quarè, quamvis, dum animam temperamentum eſſe dicis, non ultra medicos fines velis transſcendere, & ea, quæ ad medicos uſus ſpectant duntaxat tractare, cùm tamen feriò rem tantam conſideras, eius pondere oppreſſus nihil pronunciare audes. Tandem cùm hanc conſiderationem Philoſopho relinquas, & optimum medicum Philoſophum eſſe in peculiari opuſculo prędices, jam tibi optimo medico, & ſubinde Philoſopho non inconvenit de animæ ſubſtantia diſputare; fateor diputationem hanc magno indigere ocio, quo fortaſſis in medicina facienda occupatus carebas.

Ad Hippocratem accedo, cum bre-

viloquo breviloquus: neque enim loca adducam, in quibus modò naturæ, modò calidi innati, modò etiam animę nomine unam & eandem rem significat. Hoc cum medica auscultatione congruere est arbitratus. Attamen ubi philosophicè magis locut⁹ extulit se supra se divinius quidpiam de anima se in anima concepisse ostendit; Sit mihi sententia una & optima instar multarum in libello de diæta. *Anima quidem semper similis, & in majore, & in minore: non enim alteratur, neque per naturam, neque per necessitatem; Corpus autem nunquam idem in ullo aliquo est, neque secundum naturam, neque ex necessitate.* Quid clarius dici potuit ut animæ immortalitas insinuetur. Nam cùm generatio & corruptio sine alteratione fieri nequeant, si alterabilis non est, nec generabilis est, nec corruptibilis, sed immortalis.

Cæterùm si alterabilem esse negamus, quomodo morbos pati dicemus? Ut possit scilicet fieri ab anima, ad corpus,

pus, & à corpore ad animam morborum vel metastasis vel epigenesis. Consulito Aristotelem, ipse te manu ducet: quippe præter alia. 1. *de anima tex.* 65. sic ait. *Quare senectus non est, quia anima quicquam est passa, sed quia id in quo est, aliquid passum est.* Quod igitur Aristoteles *de senectute*, idem de omni ægritudine dicendum est, senectus namque ipsa est morbus.

Quemadmodum enim aqua, vel quivis alius liquor propriæ figuræ incapax est, dicitur tamē eā habere juxta figuram vasis, in quo includitur, ita anima alterationis incapax alterari dicitur, juxta corporis, in quo est, alterationem. Ne tamen in exemplo omnimodam veritatem quæras & existimes, me existimare animam in corpore velut aquam in vase, contineri, quod Platonis errorem sapit. Continetur quidem anima in materia, dum eam informat, sed aliter quàm aqua in vase: quippe aqua nihil facit ad vas, anima verò materiam ad actum reducit. Non potest

tamen hoc facere, ni à materia contineatur, idcircò Deus formalis causæ concursum supplere efficiendo potest, informando non potest: quippe informare nequit: quin contineatur, contineri est pati, divinæ autem naturæ pati, non convenit, sed hoc obiter sit dictum.

Anima hominis, de qua loquimur, corpori ligata non nisi per instrumenta corporis agit, si autem instrumenta non rectè se habent, animæ actiones erroneæ quidem sunt, manente tamen anima omnino inalterata. Actiones viventis non sunt solius animæ sed totius, dicuntur autem aliquæ pertinere ad animam, quoniam in his magis, quàm in aliis animæ assistentia splendescit. Hoc tibi demonstrabo, in illa Hippocratis sententia 6. *epid. sect.* 8. Cuius expositionem in hunc locum reservavi. *Atrabile vexati etiam comitiali morbo corripi plerumque solent, & vicissim comitiales fieri solent atrabile divexari. Vterque verò morbus magis fit, prout*

prout ad alteram partem inclinarit. Siquidem enim in corpus, comitiales fiunt: Si verò in mentem atrabiliarii, melancholici dicti. Galenus 3. *loc. affect. cap.* 7. hæc verba interpretatur, ut verti morbum in mentem sit verti in temperamentum, & sic fit melancholia, quæ est intemperiei morbus; verti in corpus sit verti in compositionem, & ita fit epilepsia, quæ est morbus in compositione, nimirum ab obstructione pendens.

Mihi tamen videtur epilepsia, quæ præcipuè in vitiatis motibus consistit, magis ad corpus pertinere (sunt fateor motus totius compositi, sed qui magis corpori quàm animæ tribuuntur) quamvis autem sensuum privatio adest, hæc minus præcipuè consideratur, & tandem quia privatio sensuum est, ad sola instrumenta corporea impedita refertur. Hac de causa humor epilepsiam faciens in corpus magis converti dicitur.

§. Rursus quoniam in affectu melan-

lancholico nulla corporis pars apparenter læditur, sed laborant duntaxat potentiæ rectrices, quæ animam repræsentant, dicitur melancholia fieri converso humore ad animam.

§. Adeò autem melancholica deliria ad animam pertinere censentur, ut ab Hippocrate *in eadem sect. 8. libr. 6. epid.* sit dictum. *Mentis intelligentiam ipsam, per ipsam citra instrumēta ac negotiatristari; lætari, timere, cōfidere, sperare, desperare: velut Hippothoi domestica famulamentis sua per se ipsā gnara erat, & quæ in morbo acciderant, sciebat.* Num reverà citra instrumenta? hoc quidem impossibile est: nam dum anima corpus informat, nil sine corpore, hoc est sine instrumentis corporeis agit. Instrumenta autem corporea appello non solùm ea, quæ sensuum externorum sunt, sed quæ internorum etiam; nihilominus sine externa sensatione potest homo intelligere, non tamen sine internâ: *Oportet* enim *intelligentem speculari phantasmata.* At quando sine

præ-

præcedente externa ſenſatione intelligit, videtur quodammodo citra inſtrumenta corporea intelligere: quippe ſenſationes internæ proprius accedunt ad ſpiritualem quandam naturam. Hinc Hippothoi famula mentis per ſe ipſam gnara erat, & quæ in morbo acciderant, ſciebat: quippe mens ad externa ſenſatione abſtrahens, & intus colligebat, & acutius intelligebat.

Propterea melancholici intra ſe ipſos collecti, multoties vaticinari dicuntur, non quod futuros eventus proſpiciant, ſed quod, & circa præterita, & præſentia, atque etiam futura, profundius quàm alii, nullo exteriorum obiectorum impedimento oppreſſi imaginantur. Ideò dicit Hippocrates, mentem *citra inſtrumenta & negotia*, hoc eſt, nihil impeditam per ſeipſam triſtari, lætari &c. Eſt namque negotio mentis corporis ocium aptiſſimum, idcirco ab Hippocrate *cogitatio mentis deambulatio cenſetur*, nempe quia

quia ut corpus motu, ita mens cogitatione exercitatur.

§. Dioſcorides, quem Galenus recipit, hanc repudiat ſententiam, atque ubi περιπατὸς *deambulatio*, legitur, legendum putat περὶ παντὸς *de omni* ut locutio talis ſit animæ de omni cogitatio hominibus hoc eſt in qualibet re homines vim rationis exercitare debent, ſed hæc prætereunda ſunt, illud verò mente tenendum, quod ad præſentem rem facit; nempe animam ſua habere exercitia, quibus valet, ut corpus ſuis. Interrogabis tamen, ſi exercitatio mentis confert animæ valetudini, cur *animus* (quod dici ſolet) quieſcendo fit ſapiens? An quoniam quies, quâ animus fit ſapiens eſt, quies corporis: confert namque ſtudiis ocium? An etiam quia ut mens hoc eſt rationalis anima ſapientiam acquirat, neceſſe eſt eam quieſcere à paſſionibus, à quibus perturbatur.

Hæ paſſiones ſunt animæ morbi, de quibus cognoſcendis & curandis Ga-

lenus libellum scripsit, ad quos etiam à corporis morbis, sicut etiam viceversa ab illis ad corporis morbos fit metastasis; exemplum tibi sint insaniæ, eas animæ morbos appellat Hippocrates in Epistola ad senatum populumque Abderitanum, & Plato in Tymæo, qui rationi metum, mæstitiamque inducunt, si autem longo tempore hæ animi ægritudines durent, *melancholicum tale est*, ut Hippocrates ait 6. *aph.* 23. Possunt videlicet homines melancholico succo non prævalente, ab aliqua causa manifesta timere, aut tristari; si verò timor iste & mæstitia perseveraverint, melancholicum succum in corpore augebunt. Ita fit metastasis ab anima ad corpus, hoc est ab animæ passionibus ad corporis humores, nonne multoties medicinam facientibus contingit hominibus mederi, qui aut ex obitu amicorum, aut ex damno aliquo affligi cæperunt, progressu autem temporis in adversam valetudinem lapsi medicum vocarunt. Hos autem

quibusnam medicamentis tractant? nempe iis, qui melancholicum succum corrigunt, evacuant.

Rursus aliquis assuetus cibis melancholicis, melancholicos, præter debitam proportionem, humores accumulet, numquid non laborat corpore, hoc est cacochymia melancholica? maximè. At si ex huiusmodi atra bile in cerebro collecta incipiat in cogitationes multas delabi, ac tandem deliret, nonne erit morbus animi, in quem transmutatio fecit corporis morbus.

Plato in Tymæo hanc vicissitudinariam metastasim inter morbos animæ & corporis, divino quidem, quo pollebat, ingenio prosequutus mihi videtur. Nimius essem, si omnia, quæ ibi in hanc rem scripta leguntur, huc transferre vellem. Quæris ne morbum corporis ab animo derivatum? sic accipe. *Quando anima corpore ad modum potentior est, exultatq; in eo atque effertur, totum ipsum intrinsecus quatiens langori-*

guoribus implet. Quando etiam addiſcendum investigandumq́ collectis in unum viribus, vehementer incumbit, liquefacit protinus corpus & labefactat. Deniq́ cùm ad docendum disserendumq́ privatim & publicè ambitiosâ quâdam concertatione contendit, inflammat corpus atque reſolvit. Nonnunquam etiam destillationes fluxusq́ commovet. Vis autem viceverſa morbum animi tranſmiſſum à corpore, en tibi rurſus, *quando corpus grande, & pigriori mole ſuper excedens puſillæ exilique cogitationi animi copulatur, cum geminæ ſint in homine ſecundum naturam cupiditates: Vna quidem per corpus alimentorum, altera verò per id, quod ſuum eſt, adaugent, quod verò animi hebes, indocile, obliviosum reddunt: atque ita infirmitatem maximam videlicet imperitiam generant.*

§. Inſuper anima morbum patitur, nempe libidinis æſtum, quoties homo laſcivas concipit imagines, tum ob ſpectacula, quæ illas movere poſſunt, tum ob

ob illarum rememorationem. Tandem ab hac animi ægritudine in pudendis morbus naſcitur, nimirum priapiſmus gonorrhæa & ſimiles affectus, atque ita ab animo tranſit ægritudo ad corpus. Hoc fortaſſe conſideravit Galenus in amico, qui præter eam, quam ante habuerat conſuetudinem, à concubitu abſtinuit, & ſubinde in ſatyriaſin incidit, cui conſuluit, ut collectum jam genitale ſemen excerneret, poſteà verò, & à narrationibus & ſpectaculis, & meditationibus libidinem excitare, potentibus ſummoperè caveret, ut videre eſt apud eum libr. 6. de locis affectis, *cap. 6.* Sic & corporis & animi morbo medicamentum adhibuit, corpori excretionem ſeminis, animo à laſcivis ſpectaculis & venereis ſermonibus abſtinentiam. Crediderim Galenum hanc methodum à Platone didiciſſe, qui curationem utriuſque affectus animi, & corporis, ita inquiens docet. *Vna demum eſt ad utrumque ſalus, & conſervatio, ut neq; animam ſine corpore*

pore, neque corpus absque anima moveamus, ut in mutua contentione exæquatis invicem viribus insurgentia bonam totius valetudinem tueantur.

Porrò non est inutilis isthæc consideratio imò in praxi valde necessaria, & ab Hippocrate commendata, *mentis*, ait ille, *memoriæ aliorumque instrumentorum & appetentiæ medico cura, & meditatio sit.* Quia cùm hæc omnia ad animi morbos referantur, manu ducunt ad instituendam morborum corporis curationem: imò aliquando morbi animi, morbis corporis remedio sunt. Iram provocamus iis, qui lethargo, vel alio simili morbo frigido laborant, & lachrymatio cerebri humiditati medetur.

E contrario morbo corporis, morbus animi curatur, ut accidit melancholico, qui accepto vulnere in capite resipuit, sanato vulnere iterum delitavit. Verùm de hoc latius in fine tractatus agemus, quando de iis, quæ ad medicum spectant, erit sermo.

CAP.

CAP. IX.

Metastasis à membro ignobili ad membrum nobile nunquam bona.

SIve propter materiæ orgasmon, sive propter naturæ molestatæ impulsum metastasis fiat, nunquam ab ignobili loco ad princeps membrum cùm ægrotantis utilitate accidit. Idcirco natura principalia membra multis quasi satellitibus circumpositis munivit, eademque innato robore ad hostilium incursum expulsionem donavit, quod si principes istæ partes vincantur, & collum iugo submittant, corruit universum. Hanc doctrinam, cui nemo unquam se opposuit, videtur quodammodò labefactare sententia Hippocratis 6. *Aph.* 26. *Quibus in febribus ardentibus tremores fiunt, delirio solvuntur*, quasi delirium, quod quidem fit transmissione materiæ ad membrum princeps, nempe cerebrum, liberet à febre-

febre & tremoribus, & hæc eſt Muſæ interpretatio. Nam humore, qui in venis putreſcens febris cauſa erat, ad nervos transmiſſo, ceſſat febrilis morbus, & oritur tremor, ab eodem verò humore in auras tenues reſoluto caput occupatur, & delirium fit, ut hic ſit ordo: tremor ardentem febrem ſolvit, & delirium tremorem & febrem. Galenus propagationem quandam unius mali in aliud eſſe arbitratur, *quæ enim hanc febrem efficiunt cauſæ in venoſo genere exiſtentes, quando ad nervos transferuntur, primùm tremores faciunt, compatiente verò principio etiam deliria.* Propterea non recipit verbum λύει id eſt *ſolvuntur*, nã ea ſupervenientia ſolvere alios morbos, dicuntur, quæ prorſus ægrotantem liberant, non quæ alteram generant paſſionem, nihilominus priore periculoſam.

§. Hæc itaq; Galeni diviſio, videlicet paſſiones, aut ſuperveniunt, non minus periculosæ, quàm ſint priores, & tunc non propriè dicuntur morbi prio-

priores soluti; aut superveniunt quidem, & hominem omninò liberant, & hæc propria est prioris morbi solutio. Hæc inquam, divisio valdè peccat, omittens tertium membrum, nimirum aut superveniunt quidem passiones sed minus periculosæ, quæ ægrum nec omnino liberant, nec in deterius trahunt. Hæ autem passiones solvere priores morbos, juxta Hippocratis œconomiam dicuntur, *sic 6. aph. 21. Varices aut hæmorrhoides si suboriantur* μανίης λύσις *mania solvitur*, en prior morbus *mania* solvitur à minore, hoc est, ab hæmorrhoidibus, similiter 4 *aph. 57. à convulsione, aut distentione nervorum vexato*, πυρετὸς ἐπιγενόμενος λύει τὸ νόσημα, *febris superveniens solvit morbum*. Nonne febris epigenomenon est minoris periculi quam sit convulsio? maximè, & tamen febrem morbum solvere dixit. Ex his & multis aliis Hippocratis locis cognosces, eum verbum λύει *solvit*, uti non solùm abusivè, quando remanet morbus pejor

jor priore, nec solùm propriè, quando nullus remanet affectus, sed etiam tertio modo, quando remanet quidem ægritudo sed priore mitior.

§. Existimat Cardanus tremores per universum corpus fieri offenso nervorum principio, nempe cerebro, non tamen malum cerebri ventriculis adhuc quicquam patientibus. Vbi verò malum ad ventriculos cerebri convertitur, desinit influere in nervos, ac proinde cessāt tremores, pullulat verò delirium. Hanc fictionem damno, qui enim fieri potest, cerebrum affectum adeò esse, ut totum nervosum genus in perniciem trahat, & ad cerebri ventriculos nullum adhuc pervenisse malum.

Heurnius, *solvuntur*, exponit, hoc est *resolvuntur*, quasi dicat Hippocrates ad tremores & deliria sequi totius corporis resolutionem. Cæterùm longè petita interpretatio est, & quæ necessitatem eventus secum enim importet:

neque

neque enim necessariò tremens delirans, resolutus obit.

Quid memorem varia multorum sensa? sanè omnes in huius delirii expositione delirare mihi videntur, forsan delirare videbor & ego, qui post tot declarationes novam nunc excogito, nihilominus periculum, cui fit obnoxius ille, qui in publicum prodit, subire libet.

§. Tremor propriè dictus, qui fit ex pugna inter debilem facultatem & membri pondus, morbus est chronicus à causa frigida, motus autem, qui in acutis contingit febribus ob pungentis materiæ acredinem factus, magis ad convulsivas motiones, quàm ad tremorem referam. Platonem reiicit Galenus *de trem. rigor. palpit. cap. 6.* quod tremorem cum rigore confundat, in hoc ego Galeno assentior: Nam rigor sine refrigeratione non fit, tremor refrigerationem non expostulat. Attamen cùm idemmet Galen. ibidem aliunde etiã differentiam statuat inter rigor

gorem & tremorem, nempe quod tremor, nisi partem movere velis, non accidet; agitatio autem, quæ rigores comitatur, adeò violenta est, & necessaria, ut quiescere non liceat, nisi strenuè admodum renitaris. Hæc differentia mihi ostendit motiones, quę per febres eveniunt, non esse tremores: siquidem in his vibrantur, & excutiuntur membra, etiam renitentibus ægrotis.

Quapropter cõvulsivi sunt motus, & hoc magis ex crebro euentu constare potest: quippe post huiusmodi vibrationes, sæpe æger convulsus moritur. Demonstrat etiam hanc veritatem causa, ex qua vibrationes istæ fiunt, quæ est mordicatio humoris biliosi, putridi, maligni. Unde patet hanc esse cõvulsionem illam, quam Avicena ab improportione materiæ appellare solet.

Itaque phrenetici *τρομώδεες tremuli* ab Hippocrate dicuntur, non qui ob facultatem debilem tremunt, vt sunt senes, aut quomodocunque debiles: nam sic non magis, phreneticos, quàm

F quo-

quouis alio morbo in extremis laborantes tremuli dicerentur. Sunt igitur τρομώδεες ἐν τῷ λαμβάνειν, *tremuli in apprehendendo*, ob eximiam ſiccitatem communicatam à nervorum principio, hoc eſt, cerebro inflammatione laborante. Sic etiam ex calcis ſyderatione τρομώδεες πυρετοὶ *febres tremulæ* fiunt, num ob pondus membri & facultatis debilitatem? minimè. Sed ob neruorum principium affectum, à quo in conſenſum neruoſum muſculoſumq́; genus trahitur, *ſequuntur enim febres*, inquit ibi Hippocrates, *acutæ admodùm, continentesq́; cum tremore ſingultu, mentis alienatione, quæ paucis diebus hominem præcipitant.*

Sit igitur ratum, tremorem in œconomia Hippocr. ad eas motiones ſe extendere, quæ tremorem quidem imitantur, ſunt tamen non partim à facultate, partim à membri pondere, ſed prorſus à morboſa cauſa. Accedamus nunc ad propoſiti aphoriſmi expoſitionem.

§. Fe-

§. *Febres, quæ cum tremore fiunt*, idem est, ac si dicamus *febres quæ fiunt cum motibus convulsivis*, hæ periculosæ sunt, si motus isti adveniant post febres: quippe *febribus convulsiones supervenire malum est*, sed quæres, nonne potest esse bonum si metastasis fiat à venis ad musculos: nam sic febris desinet propter istam metastasin? profectò nunquam metastasis à venis ad nervos adeò copiosa esse potest, quæ febrem solvat, imò potius magis est epigenesis quædam hoc est propagatio mali, quàm eiusdem metastasis, siquidem tremore succedente febris non desinit.

§. Ad tremores istos, seu ad motus convulsivos, si delirium sequatur, vel erit metastasis à nervis ad cerebrum quæ tremores quidem solvet, non tamen febres, sed deteriores eas reddet; vel erit epigenesis, scilicet affecto iam gravius quàm anteà cerebro: anteà namque solùm nervis à suo principio communicabatur,

nunc autem etiam domiciliis potentiarum rectricum: in hoc casu delirium nec febres, nec tremores solvit, sed in deterius morbum pergere indicat; quis enim aliquid bonum augurabitur, ubi vel nervi offensi cerebro suam noxam communicant, vel cerebrum læsum læsionem suam auget? Altero ex his duobus modis potest convulsiones delirium sequi atque ita manifestum remanet, metastasin à membro ignobili ad membrum princeps, vel à membri principis parte ignobiliori, ad nobiliorem, nunquam posse esse bonam.

Cur ergò Hippocrates dixit, febres & subinde tremores delirio solvi? Nempe quia febres ardentes, acutæ, vehementes cum materiæ transmutatione à venis ad nervos si solvantur, non nisi per crisin possunt solvi: quippe (ut Galen. ait 2. *crис. cap. 11. in fine*) *eas, quæ cum magno & citò se inclinante certamine fiunt, morborum solutiones (quæ præcipuè crises nominantur) febrium*

brium earum quæ ex calidis humoribus accenduntur, proprias esse est existimandum: post has, earum, quæcunque membrorum sunt principatum habentium facile mobiles, & calidæ dispositiones. Ephemeræ vero & hecticæ febres, & sine magna perturbatione, & minimè subitas faciunt mutationes. Igitur ex hac sententia Galeni, colligo febres ardentes, quibus convulsivi motus superveniunt, esse illas, quarum crises sunt propriæ. At ægrotantibus, *quibus crisis futura est,* ex Hippocratis decreto *2. aph. 13. iis nox quæ antecedit est gravis.* Iccirco tunc multa horrenda symptomata eveniunt, quæ Galenus *3. cris. cap. 2. & cap. 10.* enumerat, ubi inter alia, delirii mentionem facit, delirium autem, si quæ alia crisis secum ferat, præcipuè ea est, quæ ad febres ardentes cum convulsivis motibus advenit: quippe in his jam prius cerebrum inceperat pati.

Fit autem delirium in hac crisi, non ex metastasi prava hoc est ad membrum princeps, sed naturæ crisin mo-

lientis perturbatione. Quasi mēs fuerit Hippocr. admonere medicos, vt in febribus ardentibus cum tremoribus, si delirium superueniat, considerent, an id fiat eo tempore, quo crisis futura speratur, & tunc solvendum esse morbum poterunt prædicere, vt scilicet aphorismus, sicut alij multi iste ad prognosin pertineat.

Persuadeor ad ita intelligendū, quia solet magnus senex multoties post vniuersalem propositionem aliquam peculiarem animadversionem adjungere, dixerat itaque in superiore aphorismo, *Erysipelas ab internis ad externa bonum, ab externis ad interna malum.* Nunc peculiarem casum affert, in quo videtur fieri conuersio ab externis, nempe à musculoso genere ad interna, hoc est, ad ventriculos cerebri, & tamen non est mala, estque hic aphorismus quasi exceptio quædam superioris. Denique (quæ erat nostra præcipua intentio) delirium soluit febrem, nec propterea metastasis ad membrū princeps

princeps eſt bona, quia hoc delirium, quod eſt ſymptoma criticum, adquod mox ſequetur celebris aliqua euacuatio, non eſt ſtabile. At propterea ſolùm in iudiciarijs ſignis, & accidentibus poteſt malum accedere ad membrum princeps ſine noxa, hæc autem, nec eſt metaſtaſis, nec epigeneſis, ſed quædam ex naturæ conatu perturbatio atque violentia.

CAP. X.

Metaſtaſis ſymptomatis ratione facta, aliquando bona.

MOrbi, qui & ſine magna perturbatione, & minimè ſubitas faciũt mutationes, non niſi abuſivè criſi ſolui à Galeno 2. *criſ. cap.* 11. dicuntur Criſis autem per excellentiam 3. *criſ. cap.* 1. hoc eſt, ſine addito eſt permutatio omnino ad ſalutem confertim à natura vincente, quæ, præcedentibus coctionis ſignis, in die decretoria contingit. Huic oppoſita criſis eſt, cum addito, *prava*,

quando scilicet morbus, cum prauis signis, præcipite lapsu, ad mortem terminatur. Inter has duæ sunt mediæ, proinde imperfectæ appellatæ, altera ad melius, ad deterius altera.

§. Præter has euacuationes, vel à vincente vel à victa natura factas, sunt etiam aliæ ab eadem irritata, quæ quoniam symptomatis ratione fiunt, symptomaticæ appellantur. Harum nomine audito, cane peius & angue vulgus medicorum perterretur. Cæterùm nō adeò universalis in eas sententia promulganda est, quin aliquis relinquatur excusationi locus. Varij varia in hanc rem reliquerunt scripta, instituti mei ratio in præsenti non postulat, vt longam conficiam disputationē, propterea, aliorum sententijs omissis, dicam duntaxat quid sentiam, & dicam breuius, quàm res tanta dici possit, curabo tamen, ne quidpiam ad huius difficultatis enodationem necessarium omittam.

Omnis euacuatio symptomatis ratio-

tio-

tione facta, in tempore peccat, si en in debito fieret tempore, hoc est in die decretorio, non amplius symptomatica sed critica diceretur. Nihilominus vel peccat in solo tempore, vel simul cum temporis vitio, habet vitium qualitatis aut quantitatis, aut vtriusque. *Si qualitate & quantitate simul* sit vitiosa, omnino damnanda est. *Si quantitate tantùm*, vel quantitas excedit, & tunc est inhibenda, vel deficit, & tunc an sit supplenda certant artis proceres, & adhuc sub judice lis est. Causa huius controuersiæ est Galenus, qui *1. de art. cur. ad Glauc. cap.* 14. alvi fluxum non alia insuper evacuatione suppleri vetat, *quamvis non sit pro multitudinis ratione*. Cæterùm in tractatu de cõplexu morborum, huic dubio videor fecisse satis, circa quod nunc etiam aliquid inferius attingam. *Si qualitate peccauerit*, decreto Hippocr. 1. *aph.* 2. damnabitur. Nec est, cur Ioannes Baptista Sylvaticus posse hanc esse proficuam, si virtutis adsit tolerantia, existimet. Nam me-

minisse debuerat, dictum esse ab Hippocrate, *cum non purgantur talia, qualia purgari oportet*(quod idem est, ac si diceret, quæ peccant in qualitate) *nec conferre, nec leviter tolerari.* Profectò si non conferunt, non sunt proficua, si non tolerantur, non fiunt cum virtutis tolerantia. Vanum igitur est, & præter magni dictatoris mentem dicere, evacuationes has posse aliquando conferre. Quod si dicat, posse etiam cum materia, quæ morbum non facit, aliam morbum facientem educi; respondebo, tunc non esse euacuationem qualitate absolutè peccantem, sed aliquâ ex parte. Hanc autem quis prorsus damnabit? Si tandem *solius temporis peccatum adsit*, non autem omnino qualitatis, neque valde magnum quantitatis, tunc posse aliquando juvare tam certum est, quàm quòd certissimum.

§. Insurget fortasse aliquis, ex ijs qui à Galeno ne latum quidem vnguem volunt discedere, & eius verbis suffultus 4. *aph.* 21. euacuationes anticipatas im-

improbabit, ſiquidem ſymptomaticas iſtas evacuationes, & vt cauſam, & vt ſignum, pravas eſſe contendit, inquiens, *cùm itaq; natura ſuperfluum evacuat, juvatur animal: cùm verò alioqui excernitur, caſus ratione: neque inde vtilitas vlla provenit, & talis evacuatio pravæ diſpoſitionis eſt ſignum.* Multò autem efficacius hoc repetit eodem *lib. 4. aph.* 22. his verbis, *quando incipit morbus, ſi quid excernitur, nihil tunc excernitur ratione naturæ, ſed ſunt omnia caſus earum, quæ præter naturam ſunt in corpore, diſpoſitionum. Quo enim tempore à cauſis quidem morbum facientibus, natura gravatur, adeſt autem cruditas humorum, tunc aliquid bene evacuari, eſt impoſſibile.* Dixit eſſe *impoſſibile*, vt raros etiam eventus excluderet, ne cui locus eſſet confugiendi ad id, quod communiter dici ſolet, nēpe medicæ artis placita non eſſe perpetuæ veritatis, ſed vt vera dicantur, ſufficere ſi contingant *ſecundum plurimum.*

5. Libenter tamen quærerem à Ga-

leno, an cùm hæc scripserit, è memoria illi exciderint non pauci ægrotantes, quos Hippocrates testis fide dignus evacuatione facta citra coctionem, & extra diem criticum salvatos fuisse narrat? Nonne Metoni septimo ægroto *sect. 3. libr. 1. die quinto è dextra nare sanguis affatim profluxit merus.* At Galen. ipse, tum in istius historiæ commentario, tum 2. *de difficult. respir. cap.* 10. eventum hunc utpote præter opinionem & qui accidere non soleat, miratur. Cæterùm sit licet admiratione dignus, iam constat posse accidere: aliud enim est rem esse, ex iis, quæ rarò eveniunt, aliud impossibilem esse. Præterea virgo larissæ cuius fit mentio 3. *epid. sect. 3. ægr. 12.* Copioso sanguinis fluxu è naribus, & menstruis provenientibus, sanitatem fuit assequuta. Quid alios commemorem, qui nullis præeuntibus coctionis notis, evacuationes utiles habuerunt, quin ut Galenusmet fatetur *sect. 3. in prorh. com.* 18. *expurgantes corpus evacuationes, principium*

pium quidem à syncereis interdum habent: sed desinunt in benignas mitesq; deiectiones, syncerae, pravae sunt, & nunquam nisi symptomaticè eiiciuntur, quod si in crisi exeant, in prava crisi exire dicendum est, & tamen syncerae istae excretiones possunt utiles esse, quasi naturam quodammodò ad aliorum humorum expulsionem stimulantes. Ego vero existimo, ab Hippo: ibi dictum ex syncereis purgationibus desistentibus parotides exurgere, quia per illas evacuationes licet pravas natura aliquantulum sublevata potuit aliorum evacuationem per parotidas moliri: sunt autem syncerae pravae, non ratione causae, nam morbifica est causa & utiliter evacuantur, sed ratione signi: quippe magna est adustio, quae bilem synceram reddit, syncerum autem de bilioso humore ab Hippocrate dici solet.

§. Verùm quoniam ut Galenus 1. *cris. cap. 9.* ab Hippocrate edoctus ait, *materia cruda non facilè expulsioni cedit.*

dit. Existimabit aliquis, magnam violentiam naturam pati, si aliquid in principio educatur. Cæterùm scire expedit, longè minorem ægrotanti vim inferri, si vacuationem moliatur natura quàm si medicamentum, & tamen Hippocratis consilio 2. *aph.* 29. *Cùm morbi inchoant, si quid movendum videtur, move*, ubi Galenus *melius esse* ait, *in principiis evacuare, quo minorem iam factam materiam, facilius natura possit concoquere.* Sic ille, si igitur evacuatio in principio confert ad futuram coctionem, sanè isthæc evacuatio ante coctionem fit, si autem fieri potest cum utilitate ab arte, à qua maiorem agitationem patitur corpus, multò melius fiet à natura, à cuius operibus minor contingit agitatio.

§. Quòd autem evacuatio materiæ crudæ ad futuram coctionem sit utilis, in nulla re melius ostendi potest, quàm in humore, qui concoqui nequit, quo evacuato, alii humores, qui concoqui possunt, concoquuntur. A-

qua

qua hydropicorum coctionem non admittit, nihilominus in coacis laudatur, *aqua hydropicorum in principio sine cruditate*, sed cur dicitur *sine cruditate*, poteſt ne aqua iſthæc ſine cruditate eſſe? minimè: ſed quoniam ad aquæ eductionem ſequitur ut fæces, quæ prius erant liquidæ, ſint compactæ, & urina, quæ aquea erat, colorem ſubſtantiamque meliorem acquirat.

§. Si verò quæras cur laudetur iſthæc eductio aquæ *in principio?* dicam tunc temporis naturam adhuc eſſe minus debilem, & poſſe ab evacuata aqua ſublevari, quod non poſſet fractis iam morbi diuturnitate viribus. Vt hinc agnoſcas evacuationes ſive à natura, ſive ab arte melius tolerari in primis morbi diebus, cum natura adhuc eſt ſui compos, quàm poſtquàm ægritudinis longinquitas vires omnino labefactavit.

CAP.

CAP. XI.

Metastasis secundum rectitudinem fieri debet.

LAudatissima est apud Hippocratem ea metastasis quæ fit κατ' ἴξιν *è directo*: contra verò ea damnatur, quæ accidit καθ' ἀνάπαλιν idest *ex adverso*. Interpretatur Gal. *6. epid. sect. 1. com. 1. prim. de victu acut. com. 28. 2. De humor. com. 17. de rat. cur per sang. miss. cap. 15. 1. aph. 20.* Istud κατ' ἴξιν quasi dicamus κατ' εὐθυωρίαν hoc est *à recto tramite*, & *in vigesimo primo aph. sect. 1.* κατ' εὐθὺ τοῦ πεπονθότος μορίου id est *è directo partis affectæ*. Hæc significatio ex multis Hippocratis sententiis colligitur: quippe enim solùm à natura κατ' ἴξιν hoc est *è directo* evacuationes factas laudat, sed etiam ab arte ut quando *4. acut. 73.* inquit, *si dolor sursum penetraverit, vel claviculam, vel mammam, vel brachium, venam cubiti internam secare oportet, quâ dolor afficit parte.* Quod si è con-

contrariis ductum argumentum aliquid valet, profecto cùm in coacis damnetur, 1 *prorrh. sect. 3. text. 33.* hæmorrhagia facta καθ' ἀνάπαλιν *ex adverso*, & in multis aliis locis, laudetur ea, quæ fit κατ' ἴξιν, tenemur fateri κατ' ἴξιν esse *è directo*.

Si quis autem à Galeno quærat, cur evacuationes è directo conveniant? Confugit ille, 1. *prorrh. proximè citato*, ad experientiam, imò & Hippocratem hanc veritatem ab experientia didicisse vult: neque enim vera fuit opinio veterum Hippocratis interpretum, existimantium, ut ex hepate vena cava sursum per thoracem fertur, ita etiam aliam è liene enatam sinistris partibus distribui: quippe lien, nullam ad sinistra venam mittit. Rectitudinem ergò servandam commendat magnus dictator, nec solùm in hæmorrhagiis, in quibus manifestum præbet exemplum cucurbitula applicata hypochondrio eius lateris, ex quo è naribus fluit sanguis, sed in omni etiam na-

turæ

turæ opere; in omni mutatione *per re-ctum*, inquit ille, *fiunt morborum muta-tiones, & crises & abscessus*, si hepar in-caluit, dextra auris rubescit, & perseve-rante huius visceris calida intemperie, dextra manus & pes ulcerantur; si lien sinistra, si caput ex utero dolet vertice dolet: Quoniam è directo vertex u-tero superponitur, si ex ventriculo frons, ex jecore dextrum latus urgetur, ex liene sinistrum, ex renibus occiput. Partes uteri dextræ, propter rectitudi-nem cum hepate tantò sunt calidiores, ut propterea, in dextris loculis mares gigni sit opinio ab Hippocrate deriva-ta.

CAP. XII.

Damnatur opinio existimantium re-ctitudinem consistere in natu-ra sanguinis.

HAnc rectitudinem ineptè quidam ad igneam sanguinis naturã sem-per recto tramite ad superiora tenden-

tem referunt: sed quid dicent de rectitudine, quæ fit ad inferiora? Deinde si sanguis igneæ conditionis motum sequeretur, ita faceret naturæ suæ relictus. At natura, quando evacuat, non sinit sanguinem naturę suæ leges sequi, sed vel illum impellit, vel attrahit, similiter etiam ars operatur.

CAP. XIII.

Altera opinio existimantium rectitudinem consistere in proclivitate fluxionis, improbatur.

VAna est etiam imaginatio eorum, qui putant rectitudinem consistere in proclivitate fluxionis humorum, iuxta situm, quem intra venæ cavitatem obtinet: quemadmodum enim in flumine (dicunt isti) pars dextera ad dextram suum ductum servat, & sinistra ad sinistram, ita sanguinis in vena contenti partes servant suos ductus, & flu-

fluxionis proprietatem secundum hanc vel illam partem. Cæterum duplice nomine damnandi sunt: tum quia situm spectant in corpore, quod perpetuò movetur, velut in flumine quod super terram stabilē fertur: tum quod in solis venis reperiant rectitudinem, cùm tamen in lienis inflammatione, vena quæ secatur in brachio, & pede, est à cava, vel ascendente, vel descedente procedens, cum qua nihil commune habet lien: quippe non à cava, sed à porta suscipit nutrimentum.

CAP. XIV.

Opinio Fernelij & aliorum reducentium rectitudinem ad fibras reijcitur.

ALiorum opinio est, quam Fernelius, *2. meth. cap. 5.* amplectitur. Rectitudinis rationem ad fibrarum rectarum opem referens, quod quidem nulla consideratione dignum videtur. Nam si ille fatetur rectas fibras attractio-

ctioni, obliquas expulsioni esse destinatas, cur magis tractioni quàm expulsioni humorum, & præcipuè sanguinis evacuationem tribuit? profectò ea quæ venæ sectione fit, neque tractione neque expulsione opus habet, sed sanguis, aperto orificio, qua data porta ruit; ea verò, quæ fit à natura, expulsione fit, quis enim dicat fluxum sanguinis è naribus attractione fieri? Addit ille, *laudantur humorum cursus quicunque in directum feruntur: qui verò obliquè in transuersum, vitio dantur tanquam violatæ naturæ & perturbationis indices.* Sed cur? nonne in obliquum facti sequuntur fibras obliquas, vti in directum rectas? Deinde cum liene affecto sanguis è nare sinistra fluens rectitudinem sequi dicatur, quæ nã sunt filamenta, & fibræ venarum intra lienem & nares? prætereà cum omnes venæ superiores cum inferioribus in hepate confundantur; quænam erit rectitudo inter manum dextram, & pedem dextrum, & tamen in ijs, quæ sur-

ſurſum & deorſum fiunt, rectitudo etiam commendatur.

Plures ſunt rationes, quibus iſthæc opinio convellitur, omnium tamen inſtar vna duntaxat ſit, nempe, quando verum ſit expulſionem fieri per venarum rectas fibras) quod tamen falſum eſſe deprehenditur) nihilominus humorum vaporumque decurſus, imo & qualitatum propagatio, quæ omnia fiunt extra venas, vnde nam habebunt, vt rectitudinem ſervent? quam tamen ſeruant, vt experimento eſt comprobatum.

CAP. XV.

Vera opinio rectitudinem conſiſtere in meatibus.

VEra rectitudinis ratio conſiſtit in meatibus, quibus univerſum corpus eſt perforatum. Sunt enim alij cõſpicui, alij inconſpicui in rectum protracti, magnâ naturæ providentia, quæ rerum conſeruationis ſolicita, non ſo-

lùm viventium caducitati, seminum creatione prospexit, vt pro iis, quæ perierunt, alia denuò substituantur, sed animalia ipsa, & semina quàm plurima duplicia cóstituit, vt si ab externis iniuriis vna pars pereat, altera supersit. Idcirco gemini sunt oculi, aures, brachia, crura, & reliqua, ita vt duo quasi animalia in vnum coniuncta videantur. Seminibus enim duplicitate consuluit. Fabæ, cicera, triticum & cerealia ferè omnia manifestam separationem habent, vel per intercedentem membranulam, vel per solam appositionem sine agglutinatione, ita vt duo latera non sint inter se continua, & hæc duplicitas in solis iis deficit, in quibus paruitas diuisionem non tolerat, diuisionis tamen defectum multiplicitate cõpensavit, apparet hoc in milio, & in piscium seminibus. Propter hanc duplicitatem. vnaquæque medietas suos habet ductus ab alia distinctos, qui proptereà in rectum protrahuntur.

Hæc meatuum rectitudo per auto-

psi-

psiam fit manifesta: nam in cerebri reliquæque medulla ductus quidam tanquam alveoli sanguine pleni conspiciuntur, existimantibus nonnullis, vasa esse; quæ tamen non sunt, sed secundum rectitudinem foramina alendis partibus, communicandisque per rectum materiis creata. Hos ductus in tabula contemplaberis: quæ facilius in rectum, quàm in transversum secatur, si prætereà aquam dispergas, secundum meatuum longitudinem fluet.

Est tamen Galeni autoritas 3. *de fract.com.* 10. quæ hanc doctrinam evertere videtur: Siquidē κατ' ἴξιν Hippocratē semper intelligere ait, *è regione modò in longitudinem corporis, modò in latitudinem.* Gorræus ut hunc nodum solvat, hos meatus, inquit, non unius generis à natura esse factos, sed multiformes, alios secūdum longitudinem, alios secundum latitudinem corporis, alios verò ab anterioribus ad posteriora tendentes. Verùm ista meatuum multipli-

tiplicitas ad libitum est assignata. Melius, & magis rationi consentaneum erit, dicere, si evacuatio unam corporis quadram non transeat, posse quidem fieri secundum latitudinem, per meatus in longitudinem exporrectos, e.g. si ex jecore, aut ex costis lateris dextri, ad manũ dextrã metastasis fiat, fieri dicetur secundũ corporis latitudinem, siquidem à manu ad latus, latitudo spectatur, nihilominus fiet per meatus in brachio in longitudinem exporrectos.

CAP. XVI.

Possitnè deperditâ rectitudine fieri metastasis laudabilis.

ALiud est communitas, aliud rectitudo: quippe communitas per communia fit vasa hoc est per vasa inter se communicantia, videlicet propagines vasorum juxta affectam partem excurrentium, rectitudo autem per meatus. Cæterùm quando utraque

ſervari poteſt, id ſine dubio præſtare operæ pretium erit, e. g. ſanguinis miſſio in pleuritide, ſi fiat à brachio lateris affecti, quando verò altera neceſſariò omitti debet, ſatis eſt unam duntaxat obſervare, nempe eam, quæ magis ex uſu eſſe videatur. Gal. 13. *m. m. cap.* 4. *manu laborante*, inquit, *ſcarifica crura, altero crure verò malè habente, reliquũ.* Ut hoc exemplo tibi pateat, quid faciendum ſit in eligenda, communitate aut rectitudine. Iubet enim ut à manu ad crus rectitudo ſervetur. Quippe ibi nulla poteſt eſſe communitas, & humor promptè deſcendit. A crure vero ſurſum licet natura rectitudinem moliatur (vt in hæmorrhagia è naribus, qua jecoris & inferiorum partium affectus ſolvuntur,) quod contingit ob efficacem naturæ contentionem, hoc tamen rarum eſt, & in arte quæ à natura in energia ſuperatur, impoſſibile. Proptereà ſi in crure eſt affectus, præſtat ad vaſorum communitatem confugere. Eſt autem communitas va-

ſorum

ſorum in vno crure ad alterum : bifurcatur namque vena vtrique cruri alimentum deferens.

Neque hæc vaſorum communitas à natura contemnitur : ſiquidem in Hermophonte, 1. *epid. ſect.* 3. *ægr.* 3. prius rectitudine ſervatâ ex lienis inflammatione in ſiniſtrum inguen recto tramite transpoſuit materiam „ & (quoniam hoc non erat ſatis) iecur , cuius ſanguinem lien , inflammatione impeditus, non ſuſcipiebat, per venam cavam deſcendentem , miſit ad utrumque crus materiam , ita ut ad crus ſiniſtrum , & totum id quod erat in inguine fluxit per rectitudinem , & ex vena cava non rectitudinis ratione , ſed communitatis aliqua portio fuit transmiſſa.

§. Sed quoniam diximus à ſupernis ad inferna facilè eſſe rectitudinem ſequi, non verò ab infernis ad ſuperna, videmur Hippocrati adverſari , qui ita 6. *epid. ſ.* 2. *tex.* 13. inquit , *utrum igitur omnium , aut quæ quidem ab inferis ſurſum,*

ſum, qualia iuxta maxillas, aut etiam oculum aut aurẽ. Quæ verò à ſuperis deorſum non ſecundum rectum. Atqui & in angina rubores, & coſtarum dolores ſecundum rectum. Nonne ex his verbis conſtat, ea quæ tendunt deorſum, *non ſecundum rectum* procedere, ea verò quæ tendunt ſurſum, *qualia iuxta maxillas, aut oculum aut aurem, & in angina rubores, & coſtarum dolores ſecundum rectum*, hoc eſt, in his omnibus, quæ tendunt ſurſum rectitudinem ſervari?

§. At non ita intelligi debet Hippocrates: quippe longè alia eius mens eſt. Videlicet oſtendere rectitudinem, quando ab infernis ad ſuperna ſpectatur, optimè conſpici poſſe, ut ſi hepar laboret, & ſanguis ex dextra nare fluat, ſi lien ex ſiniſtra, ſi ex hypochondrio dextro materia aſcendat parotis fiat iuxta dextram aurem, ſi ex ſiniſtro, juxta ſiniſtram. In iis verò, quæ à ſupernis ad inferna fiunt, multoties rectitudinem diſcerni non poſſe. e. g. In melancho-

cholia, varices aut hæmorrhoides ad inferna humorem, deducunt tam dextræ quàm ſiniſtræ. Tuſſis antiqua teſtium tumore evaneſcit, dextri ne teſticuli an ſiniſtri? Cognoſci nequit. Menſtrua à ſupernarum partium morbis liberant, neque an dextrorſum an ſiniſtrorſum inclinent contemplamur. Quoniam ergo in his & ſimilibus rectitudo non agnoſcitur, ex qua iudicemus procedat ne ſuo iure evacuatio, recurrimus ad tria quæ Hippocrates illic proponit; nẽpe, *quò*, *unde*, *propter quid*. Videlicet quò, ad quam partem, num ad eam, in qua fiat damnum penus priore? an ad eam, quæ vtilitatem afferat? Unde, an à membro nobili, & ab eamet parte, quæ prius vexabatur. Propter quid, num propter victoriam, an propter moleſtiam? quod magni momenti eſt ſcire.

CAP. XVII.

Communitas & rectitudo quanam cui praeferatur.

IAm dixi optimum esse, si & communitas & rectitudo simul concurrant, simulque vel à natura vel ab arte serventur, perge nunc si una tantum potest servari, & medico detur optio assumendi quam velit, utram eliget? Crediderim Galenum id nobis decretum reliquisse 13. *meth. cap.* 11. his verbis, *ergo pariter tum revellendus tum educendus, qui ad jecur fluit, sanguis est, internâ in dextro cubito sectâ venâ, propter eâ, quod è regione, & ampla viâ, cum vena quae cava dicitur, societatem habet hac non apparente, media secanda est, quod si nec ea se ostenderit, reliqua ac tertia incidenda.* Sic ille, quem vides ab una vena, si non reperiatur, ad aliam transire semper tamen in eodem brachio persistere, potius quàm in alio opposito venam, quam non reperiit, quaerere. Nonne est hoc rectitudinem com-

communitati præferre? Profectò non omnes venæ sectæ æqualiter prosunt, dicente eodem 2. *acut. com.* 10. *Vacuationes ab universo animalium corpore fieri, quanquam neque celeriter, neque similiter ex omni vena fiant.* Nihilominus succedaneas venas eligimus, dummodò in rectitudine persistamus, præstat enim in una quadra persistere, licet venas non habeamus communicantes, quàm propter venarum communitatem ad diversam quadrā transire. Corpus dividito in quatuor quadras, duas supernas, infernas duas, sit e. g. in quadra dextra hoc est in costis dextri lateris inflammatio, melius est in brachio dextro, id est in eadem partis affectæ quadra, si axillaris vena non reperiatur, quamlibet aliam secare, quàm accedere ad axillarum venam quadræ oppositæ, nempe lateris sinistri. Ut hinc jam addiscas rectitudinem communitati esse præferendam.

CAP. XVIII.

Quid & quatuplex diadoche.

EXistimant nonnulli, inter διαδοχὴν *diadochen* & *metastasin* differentiam esse, quod diadoche κατὰ λόγον hoc est, *secundum rationem* fit, metastasis autem παρὰ λόγον nempe *præter rationem*. Verumtamen ut ex Hippocratis & Galeni scriptis conjectari licet, in alio hæc differentia consistit, videlicet μεταστάσεις, natura validè impellente, at verò διαδοχαὶ, ut eas appellat Hippocrates, seu διαδέξιες, ut Galenus, tunc fieri dicuntur, cùm debili impulsu transmutatio accidit. Hippocratica sententia est valde celebris 6. *epid. sect. 2. tex. 20.* Αἱ διαδέξιες τῶν ὑποχονδρίων οἷα δύναται εἶ ἐξ ἥπατος ἐξ ὅιων, ὅια αλλοιῶσι καὶ τῶν σπλάγχνων τῶν φλεγμονῶν σπλυνε καὶ τἀναντία καὶ ὅσα τοιαῦτα id est, *exceptiones* sive *successiones*, sive *derivationes* (has tres interpretationes vocabulum diadexies, seu diadoche patitur) *hypochondriorum ex* qui-

quibus, & quales fiant expectandæ sunt, atque etiam aliæ, & in viscerum inflammationibus quantum valeant, sive ex jecore, in lienem, sive contra ferantur, & quæcunque sunt huius modi. Sic ille. Sanè consentaneum videtur, ut quando promptitudine fluxionis *diadochæ* fiunt, *derivationes* appellantur. Quando imbecillitate recipientis membri, *exceptiones*. Quando autem successivè unum ab altero ob sympathiam, ratione vicinitatis, affinitatis aut officii patitur, *successiones*. Has tres acceptiones seorsim libet illustrare.

CAP. XIX.

Derivationes.

SIve per manifestos ductus, sive per obscuros, meatus eò materia derivatur, quo promptitudinem habet, in hac classe catarrhos collocare memento. Nam cerebrum, quod in libello de carnibus seu de principiis *metropolis & sedes frigidi & glutinosi* appellatur,

cùm in ſuperiore ſit arce, facilis ex eo in ſubiectas partes ſit lapſus, unde triplex accidit deſtillatio. Si enim ad nares fluat, Græcis dicitur κορύζα Latinis *gravedo*, ſi ad fauces, Græcis βράγχος, Latinis, *raucedo*. Si verò ad thoracem, pulmonesve κατάῤῥους aut κατάῤῥοος nomen idem apud latinos etiam ſervat, quamvis interdum etiam pro omni fluxione accipiatur. Demum fiunt *derivationes*, quotiescunque viarum commoditas adeſt, ſic & gonorrhæas, & omnes mulieres fluores per diadochen, quæ *derivatio* quædam eſt, fieri dicemus, ſimiliter etiam & lapis, quandò ſenſim à renibus in veſicam cadit. In his omnibus nec vehemens cernitur impulſus, nec partis ſuſcipientis vel attractio vel imbecillitas.

CAP. XX.

Exceptiones.

Imbecillitas ſuſcipientis loci ſi adſit, diadochen, appellatione *exceptionis*

ſigni-

significabimus, quia scilicet ex fluente materia effectus, seu potius affectus ad *exceptionem* refertur. In hoc genere constitue imprimis arthriticos: fiunt enim humore in articulis recepto: quia ut Galenus ait 4. *aph.* 3. *Latiora ipsorum spatia promptè se habent ad superfluitates suscipiendas*; est etiam alia ratio, nempe quoniam, dum simul cum musculis moventur, motu concalescunt. Deniq; quia loca ignobilia cùm sint & languida, utpote à caloris fonte valdè remota, facile admittunt fluxionem, quæ omnia princeps 22. 3. *tract.* 2. *c.* 5. Paucis verbis est complexus: *& non quidem multiplicantur dolores in iuncturis, nisi quoniam ipsæ sunt magis vacua, quàm reliqua membra, & plurimi motus, & debilioris ac frigidioris complexionis: & situs earum in extremitatibus est longinquus à rectore primo.*

In eâdem serie mihi statue omnes tumores, qui fiunt in adenibus seu glandulis, *quarum natura* (ut ait Hippocrat-

pocrates in libello de glandulis) *spongiosa est: Sunt enim raræ & pingues, & neque carnes sunt reliquo corpori similes, neque aliud quid simile corpori, sed friabiles sunt & venas multas habent. Si verò disseces, sanguis largus erumpit specie albus & velut pituita. Tangenti autem velut lanæ apparent. Et si multâ vi ipsas digitis compresseris, glandula humorem oleosum remittit, qui & ipse conteritur ut plurimum ac disperit.* Sunt autem illæ, quas ad recipiendum paratas propriè emunctoria solemus appellare, præcipuè tres, tribus membris præcipuis expurgandis dicatæ: retrò aures, cerebro; sub alis, cordi; in inguibus, iecori; est autẽ ἀδὴν caro spongiosa, pituitosa, rotunda, in oblongum producta, quare tum figuræ tum substantiæ meritò facile materiam aliunde suscipit.

CAP. XXI.

Successiones.

MOrbi morbis succedunt propter unius membri cum alio sympa-

thiam.

thiam. Hanc triplicem agnoſcit Sabinus apud Galen. 3. *epid. ſect.* 1. *in ægrot.* 1. Prima eſt propter *viciniam*: nam vicinæ partes facile vicinarum vitia contrahunt, & mala vicini pecoris contagia lædunt. Altera, propter *generis conformitatem*, ut quando nervoſum genus cum nervoſo, arterioſum cum arterioſo conſentit. Tertia propter *operis familiaritatem*, ut conſentiunt mammonæ cum utero.

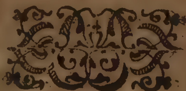
His alias tres potes addere, quarum prima eſt rectitudo meatuum, idcirco in hemicrania, ſi conſenſus ſit cum jecore, dolet pars dextra, ſi cum liene, ſiniſtra, ſi cum ventriculo, ſyncipur, ſi cum renibus occiput, ſi cum utero vertex. Secunda vaſorum communitas, ideo ventriculus capiti, hepatique conſentit, nimirum capiti, ob nervum ſextæ coniugationis, unde viciſſim ex capitis dolore ſubvertitur ventriculus, ex ventriculi ſubverſione caput dolet. Tertia partium continuitas; continuatur tunica, quæ interius ventriculum

vestit.

vestit, & est eadem cum vestiente exterius linguam, fauces, palatum, & cum ea quæ interius vestit intestina. Properea ab Hippocrat. 6. *aph.* 32. *Balbi dicuntur alvi profluvio maximè capi*: quia debilitas tunicæ in lingua efficit, ut litera R. difficulter proferatur, eadem verò debilitas eandem occupans tunicam in ventriculo, & intestinis efficit, ut fæcum fiat diminuta retentio, & subinde facilis elapsio.

Non est præter rationem prædictis sympathiæ speciebus aliam adjungere, cuius causa ignoratur. Ob hanc in diaphragmatis inflammatione deliriũ continuum accidit: Non quidem ob nervosam naturam, quam habet, nam in aliarum nervosarum partium inflãmationibus, non contingit idem. Non propter motum, nam pulmo qui in motu perpetuo est, cùm inflammatur in peripneumoniâ, non secum necessariò delirium affert. Non propter vicinitatem, nam magis vicinum diaphragmati est cor, quàm cerebrum nec

tamen ex diaphragmatis inflammatione, ſequi videmus palpitationem, deliquiumve. Manet igitur, ut ſit cauſa quæpiam occulta. Nec verò ſolum per *Sympathiam* ſuccedunt morbis morbi, ſed etiam per δευτεροπαθίαν ſive ὑστεροπαθίαν hoc eſt *per affectum ſecundarium ſeu poſteriorem.* Ut ſunt phymata poſt variolas, lienis tumores poſt quartanas hydropes poſt tertianas, & plærique alii affectus, quos etiam ſubſequentes poſſumus appellare. Hi omnes ſi hominem à priore malo valde languidum accipiant, hâc vel maximè de cauſa ab Hippocrate *in libel. de affectibus* pernicioſi iudicantur.

QUÆ

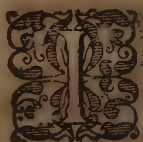

QVÆ EX QVIBVS.

LIBER TERTIUS.

CAP. I.

Apostasis quotuplex?

Nvenies apud Hippocratem apostasin, seu abscessum multipliciter acceptum. Interdum abscessum vocat transitum unius febris in aliam, ut quando 1. *epid. sect.* 2. *tex* 21. ait, *ex febribus & aliis morbis abscessus in quartanas fiebant.* Non rarò hoc vocabulum ad omnes evacuationes extendit, quod Galenus animadvertit 6. *epid. sect.* 3. *com.* 39. inquiens, *sæpius Hippocrates non solùm ea, quæ in aliquam corporis partem seponuntur, sed etiam ea, quæ expelluntur, abscessus nominat.* Atque etiam 1. *epid. sect.* 2. *com.*

2.*com*.8.*vult* Hippoc. ipſe *non ſolùm decumbendo*, *ſed etiam effluendo fieri abſceſſum*. Cumque in quadam conſtitutione dixerit Hippocr. 1.*epid.ſect*.2.*tex*. 35.36. *His ſuccedebant abſceſſus aut maiores quàm ut fieri poſſent*, *aut minores*, *quàm ut prodeſſent quicquam*, *ſed redierunt*, *& deteriores evaſerunt*; *quæ autem hos infeſtabant*, *hæc erant*: *dyſenteriæ*, *teneſmi*, *lienteriæ & fluxiones alvi*. Galenus *in commento* notat, *ſtranguriam quoque abſceſſum eſſe*, *licet per effluxionem*, *non autem per decubitum*. Itaque cum evacuationes abſceſſus nomine ſignificamus, non dicitur ſimpliciter ἀπόστασις id eſt *abſceſſus*, ſed cum additamento ἀπόστασις ἐκ ῥοῆς, hoc eſt *apoſtaſis ſeu abſceſſus per effluxum*. At propriiſſimè & ſimpliciter abſceſſus appellatur ἀπόστασις κατ' ἀπόθεσιν. *Apoſtaſis vel abſceſſus per decubitum*. Idcirco quoties hic ſimpliciter, & ſine addito abſceſſum legis, de eo qui fit per decubitum in aliquam partem, me loqui intelligito. Dico in aliquam partem, accipiens par-

partis nomine, non solùm emunctoria, articulos, & quemlibet peculiarem corporis locum, sed etiam universam cutim, & hæc plurimis potest scatere abscessibus, qui ad unum reducuntur, uti sunt variolæ, morbilli, scabies, & omnia exanthemata: vel occupatur per modum unius, ut in icteritia: quippe Galenus & 3. *epid. sect.* 1. *in hist. Hermocratis agr.* 2. *in fine*, auriginem *abscessum icteriosum*, appellavit.

CAP. II.

Differentia inter Apostasin & metastasin, quam Galenus tradit, an sit iuxta Hippocratis doctrinam.

EX vi vocabuli μετάστασις, transitum & migrationem significat ἀπόστασις autem intervallum seu *digressionem*. Placuit tamen Galeno, legislatorum more, aliter has voces accipere: sic enim 4. *acut.* 68. *ait, differunt inter se, quia* ἀπόστασις id est, *abscessus judicationem*

nem infert, ægrumq; à molestiis omnibus liberat, μετάστασις, id est, *Commutatio aliarum habet principium accessionum, offensionumq; ut & aliud exigat tempus ad coctionem mali corporis locus, ad quem infestantium humorum facta fuit commutatio.* Sic ille, qui abscessum ad perfectam crisin, metastasin ad symptomaticam evacuationem refert. Oportuerat tamen, priusquam hanc constitueret differentiam, magni Hippocratis oraculum consulere, apud quem nihil tale inveniret, imò prorsus oppositum; siquidem quando ait; τὰ δὲ ὠμὰ καὶ ἄπεπτα καὶ εἰς κακὰς ἀποστάσιας τρεπόμενα id est, *cruda verò & in concocta, & in malos abscessus conversa*, ibi ἀποστάσιας *abscessus* pro symptomatica non critica transmutatione accipit. Similiter in coacis δυσεντερίη ἀκαίρως ἐπισχεθεῖσα ἀπόστασιν id est, *dysenteria intempestivè suppressa abscessum facit*, non quidem criticum, quia *intempestivè*. Fortasse Gale: voluit metastasim intelligere humoris intra corpus manentis, &c.

& hanc *aliarum habere*, ait *principium accessionum, offensionumq́;*. Abscessum verò intelligit per effluxum, & hunc *judicationem inferre*, inquit, *agrumq́; à molestiis omnibus liberare*. Verùm neque sic eum omnino culpâ vacare dicemus: Siquidem *abscessum* dixit simpliciter, cùm tamen *per effluxum* deberet addere: sed quemadmodum sæpe laudandus est, quod multa in arte medica scitè explanavit, sic aliquando objurgandus, quod aliqua parum curiosè involuta reliquit.

CAP. III.

Materia abscessuum.

EX Hippocratis decreto 4. *aph.* 74. *Vrina multa crassa & alba, si exeat, liberat ab abscessu*, evacuata scilicet per urinarias vias materia, quæ in abscessum abitura erat. Quænam materia per urinas crassas & albas educitur? Nempe pituitosa. Hæc igitur est, quæ *ut plurimum* facit abscessus. Quod si Galenus *de rigor. & palpit. cap.* 7. & 2.

ad

ad Glauc. cap. 7. eryſipelata & inflammationes in abſceſſus mutari ait, ne hinc addiſcas, ex materia calida abſceſſus fieri, ſed evaporatis tenuioribus partibus materiam in alteram naturam degenerare, quod de *ſimplic. med. facult. libr.* 7. *cap. de coriandr.* expreſſit, ita inquiens: *neque enim eryſipelas etiam vocari debet poſteaquam inflammatio eius & fervor, ac biliosum illud abierint.* Poteſt aliquis adhuc non acquieſcere: quippe in coacis ita habetur. *Ex ſuppreſſa intempeſtive dyſenteria abſceſſus fit, ſi biliosa in articulis, ſi ſanguinea in lateribus & viſceribus.* Unde patet inflammationem ex ſanguine *in lateribus & viſceribus*, eryſipelata ex bile *in articulis* abſceſſus appellari: fiunt quippe inflammationes *in viſceribus & lateribus* recurrente ſanguine ad illas partes uti flumina ad ſuum abyſſum. Eryſipelata verò in *articulis*: quoniam bilis ſua tenuitate longiſſimè prærepat, hanc autem ſententiam fuſius explicabo infra cap. ultimo huius libri.

Sol-

Solve tamen hoc dubium in mentem revocans dysenterias sive à sanguine, sive à bile incipiant, paulò post, ventriculo, intestinis consentiente, admixtam habere pituitam, quod indicant mucositates, quas dysenterici solent excernere. Si igitur *intempestivè* fluxus supprimatur, & sanguineus fuerit, secum defert pituitam, & ubicunque firmatur, abscessum pituitosi humoris participem facit. Biliosus pituitæ est vehiculum, proinde eam ad articulos defert, ibique abscessum ex materia mixta producit. Memineris tamen, me initio pituitam *ut plurimùm* materiam abscessibus præstare dixisse. Dixi *ut plurimùm*, minuens hoc præceptũ, sicut plæraque in arte medica, non esse perpetuæ veritatis. Galenum etiam habeo fautorem, qui 4. *acut. com.* 17. *per abscessus*, inquit, *magis quàm per excretiones solvi febres ex pituita putrescente ortas*, apposuit *magis*, hoc est, *majore ex parte*, quod aliquando aliter fieri posse non impedit. Quando igitur idem

idem Galenus 1. *epid. sect.* 2. *com.* 35. ait, *ubi multa sit in concoctorum humorum copia abscessus fieri.* Ait, intelligito *magis*, quam si sit copia biliosorũ, id enim quod frequens est, non excludit oppositum, sed eius raritatem significat. Itaque dixit abscessus fieri ab inconcoctis, insinuans, id quod frequenter accidit, contemnens quod rarò.

CAP. IV.

Futuræ crisis per abscessum cognitio.

COmmunissima signa sunt, quæ futuram crisim significant, communia vocat Galenus 3. *cris. cap. ult.* quæ per abscessum propria, quæ, per quem locum fieri debet, ostendunt. Hoc ordine mihi videtur Hippocrates procedere, 6. *epid. sect.* 2. *text.* 17. Prius enim signa futuræ crisis commemorat, ut sunt *venæ temporum non firmatæ*: quippe Galenus 1. *de art. curat. ad Glauc. cap.* 15. inter signa iudicationis, *venas*

tem-

temporum pulsantes, recenset, cui adstipulatur Paulus *libr. 4. c. 9.* Addit Hippocrates, *neque viriditas splendens*, alibi idem nempe 4. *epid.* hæc eadem signa iudicationis statuit inquiens, *venæ temporũ, & contractiones, & colorũ mutationes ante iudicationes ex rubro ad viridẽ & pallidũ.* Adiungit aliud iudicationis signum, *si spiritus intus relinquitur*, hoc est difficultatem respirationis, quam Galenus *l. 1. ad Glauc. cap. 15. & 3. cris. cap. 11.* inter futuræ crisis signa connumerat. Porrò hæc tria commemorata ideò futuræ crisis signa sunt, quod perturbationem & subinde pugnam naturæ cum morbo ostendunt. Nam perturbationes, quæ in particularium accessionum initiis fieri solent, eadem initio iudicationis, quæ particulari accessioni correspondet, accidunt

§. Postquàm verò futuram crisin significantia signa attulit, unum opponit signum significans decretorium abscessum. Illud est *tussis sicca non ferina*, quam etiam commemorat *eodem 6. epid.*

pid. sect. 7. Si verò huius signi rationem quæras, accipe pro hypothesi, tussim istam fieri ex materia crassa & lenta, quæ expurgari quidem nequit, aut ex aquosa, quæ etiam tussis impetum effugiens non proiicitur; (quod enim proiici debet, resistat oportet) tunc adde, si nihil excreatu aut copiosâ mictione effundatur, abscessus necessariò fiet, & hoc vel maximè fiet, si *tussis* non solùm *sicca* fuerit, sed etiam *non ferina*, hoc est. *non maligna*, etenim si maligna est, iudicatio aliter quàm per abscessum fiet: quippe (ut mox dicemus) abscessus sperantur in morbo salubri. His signis Hippocrat. suum servans ordinem, postremò adiungit signum loci in quo futurus est abscessus, de quo in capite sequente. Interim conditiones tibi offeram, quas recipere est opus, ut crisis per abscessum præcognoscatur.

Prima conditio, ut morbus, in quo expectatur Crisis, sit saluber: *quis enim*, inquit Galenus 1. *ad Glauc. cit. l. bonam crisim in morbo pernitioso expectaverit.*

Morbi omnes, vel coctu facilem habent materiam, & subinde sunt salubres, vel difficilem, & isti vel salubres sunt, sed diuturni, vel pernitiosi. Qui coctu facilem materiam habent, vel iudicantur καθ' ἔρρόην id est *per effluxum*, vel solvuntur hoc est per simplicem transpirationem terminantur. Qui verò difficilem, & sunt pernitiosi, possunt quidem habere abscessus, sed non bonos, qui verò difficilem, & salubres sunt abscessus salutares habere possunt, ac proinde per abscessus iudicari. Hæc igitur erit prima conditio ad expectandum crisim per abscessum, nempe ut morbus sit ad salutem proclivis, eam reperies apud Hippocr. 3. *progn.* 23. his verbis. *Si qua verò febris prorogetur salvefacto homine, nec dolore detinente, aut ob inflammationem aut ob aliam aliquam occasionem evidentem expectare oportet abscessum* &c. ubi nota dictum, *salvefacto homine*, quod consonat cum iis, quæ iam in alio prognostico scripserat, nempe 2. *progn.* 65. enu-

merans

merans enim conditiones futuri abscessus, adiungit, *permittitur verò salutaris* (nempe febris) *ab omnibus aliis signis salutaribus: his tales fore abscessus sperandum est*, intelligito tamen abscessus bonos & iudicatorios: nam pravi & symptomatici etiam in perniciosis apparent, ut de pestilentibus dicemus.

Sed quænam sunt isthæc signa salutaria? nempe quæ assumuntur ex facili tolerantia, bono accubitu, somno, sitis privatione, pulsu bono & tandem *mente constare & bene se habere ad ea quæ offeruntur*, multa ex his affert Hippocrates *in progn. 2. progn. 65. & 66.* Adverte tamen, signa, quæ ex facili respiratione, & hypochondriorum salubritate, assumuntur, non solùm abscessum, sed etiam (ut dicemus) abscessus locum præostendere. Non autem quærenda sunt signa, quæ morbi discessum significant: nam hæc non possunt convenire cum urina cruda, quam futuros abscessus significare di-

xit Hippocrates 2. *progn.* 34. his verbis. *Qui tenues crudasque diutius urinas mingunt, si cætera ut in convalituris indicia fuerint, in iis abscessum ad sedes infra præcordia expectare oportet*, ubi nota, *si cætera ut in convalituris*, hoc est si reliqua *salutaria* sint.

Ex huiusmodi urinis, quæ *crudæ diutius minguntur*, accipitur secunda futurorum abscessuum conditio; nempe morbi longitudo. Tales enim diuturnitatem morbi ostendunt; & morbis diuturnis abscessus fiunt: nam (ut Galen. 3. *cris. cap.* 10. & 3. *aph.* 36. dixit) *acuti morbi per excretionem, longi per coctionem & abscessus iudicantur*, longi inquam & faciles per coctionem hoc est, sine crisi, longi & difficiliores crisi facta per abscessus. Didicit hoc ab autore magno, cuius hæc est sententia 4. *aph.* 44. *Quibus febres longæ, his tubercula, vel labores in articulis fiunt*, idem intelligit cùm ait 3. *progn.* 23. *Si qua febris prorogetur salvofacto homine* &c. longitudinis mensura ab eodem addi-

scenda:

scenda: nempe ut vigesimum diem morbus transeat. *Vbi morbus*, inquit ille, 3. *progn.* 25. *Vigesimum diem transiit, abscessus expectare licet*: quippe ultra hunc terminum frigidior morbus esse incipit. Verùm oppones ex *aphor.* 4. *aphor.* 51. *in febribus abscessus qui ad primas iudicationes non solvunt, morbi longitudinem significant.* Vnde colligitur abscessus fieri in primis diebus iudicatoriis, ac proinde non expectandam longitudinem febris, quæ eos significet, verùm ipsos longitudinem significare. Varii variè hanc sententiam explicant, & quidam *solvunt* activè, alii *solvuntur* passivè, sive legunt, utrumque tolerante verbo λύομαι. *redimo, libero, solvo.* Cæterùm activè legendum esse puto cum bonis expositoribus, & solutionem non abscessus, sed febris intelligendam, per primas autem judicationes intelligi primas, in quibus fiunt, hoc est, si abscessus, verbi gratia contingens die vigesimo, non solvat tunc febrem, sed solutio differa-

tur, jam non potest non esse cum morbi diuturnitate: quippe est decretorium non decernens, quod quidem, quatenus abscessus est, fit in morbo salubri, propterea non potest mortem significare, significabit ergo difficile judicium, hoc est, longitudinem.

Tertia conditio, ut febris sit κοπώδης hoc est, *lassitudinaria* juxta alium aphorismum 4. *aph.* 31. *Lassitudinem habentibus in febribus, in articulos, & circa maxillas potissimum abscessus fiunt.* Sunt autem hæ febres κοπώδεις lassitudinales, vel lassitudinariæ appellatæ, non quæ à labore fiunt immodico, sive assuetus sit, sive insuetus, hæc enim lassitudo, ἁπλῶς dicta sæpe ardentium febrium causa est, atque comes, febris autem ardens (ut dixi) magis judicatur καθ' ἐκροὴν quàm κατ' ἀπόστασιν. sed quibus conjuncta est κόπος αὐτόματος lassitudo spontanea, atque hæc quidem non, quæ febrem præcedit, sed quæ ejusdem est epigenomenon, accidit autem cum materia, à venis, ad musculos pro-

propagatur, & hæc interpretatio Galeni interpretationi adversatur, qui voluit frequentiores fieri abscessus in febribus, quas lassitudo à causa manifesta orta excitavit; quippe in his caliditas adest articulorum, qua ad se trahunt materiam, unde abscessus fiunt; aliam verò febrem, quam lassitudinem spontaneæ præcesserunt communi duntaxat ratione, per abscessus terminari censet: nempe quia ampla articulorum spatia promptè se habent ad abscessus recipiendos, Verumtamen considerare debuerat imprimis ideam febris: quippe in ea, quæ à præcedente labore accidit, acuta cùm sit, atque ex magna tum jecoris, tum cordis, & omnium membrorum phlogosi præcedat, biliosa materia abundans excretionem expostulat. Deinde etiam lassitudinem spontaneam quandam esse, quæ futuros morbos prænunciat, & hæc vel est τενώδες, id est, tensiva, quàm plenitudo facit, ἑλκώδες, id est, ulcerosa, & fit à cacochymia, tertia Φλεγμονώ-

δεις, & ab utraq; causa fit. Alia est quæ supervenit febribus, ut plurimùm à fluxione putridorum humorum, & calore liquantium genita, quæ tantò laboriosior est, quantò ægrum defatigatum suscipit, tantò etiam curatu difficilior, quantò jam causam magis impressam habet.

§. Quarta conditio est, ut sit febris continua, quod etiam ex magni dictatoris decreto habemus, sic enim 3. *progn.*27. pronuntiavit, *oportet autem talem expectari abscessum per febrem continuam: in quartanam verò discessuram esse quoties intermittat, prehendatque errabilem modum*, hoc Galenus, *tum in commento, tum 3. cris. cap.* 11. libenter recipit. Si autem quæras, cur continuis, non autem intermittentibus accidant abscessus, in promptu causa est. In continua humor intra vasa inclusus continetur, quem si natura evacuare nequit, saltem ad ignobiles partes satagit detrudere, ut venas ab ea sarcina exoneret, abscessus autem ita

fiunt

fiunt: nempe humoribus à vasis ad partes ignobiles depulsis. In intermittentibus extra vasa, & subinde in loco ignobili putrescit materia, quam natura in alium locum transferre non laborat, sed ibi eam vel discutere, & sic febris simplice solutione, terminatur, vel coquere, ut ita morbus aliqua evacuatione per loca conferentia facta iudicetur.

§. Quinta conditio Anni tempus: quamvis enim omni tempore per abscessus morbi possint iudicari, nihilominus non ita commodè, nec ita frequenter in aliis, sicut in hyeme, ideò ab Hippocrate est dictum 3.*progn*.29. *Abscessus hyeme fiunt, magis tardiusque desinunt, ac minus recurrunt*, quod humori tunc dominanti, videlicet pituitæ, convenientissimum est, iam enim diximus pituitam magis quàm alios humores abscessibus materiam præstare, quod autem tardius desinant, pituita etiam facit, sicut etiam, quod non re-

currant, sed de recursu seorsim dicem?.

Accedit ad facilem abscessuum, exitum non exiguum adjumentum ætas. Siquidem 3. *progn.* 24. & 28. *talis abscessus magis, ac minore tempore evenit iunioribus, quàm trigesimum annum agentibus*, & quamvis in coacis iubeat *expectari abscessus in iis, qui trigesimum annum superarunt*. Non magni momenti contradictio est, neque enim omnes æqualiter suarum ætatum terminos transcurrunt, sed alii tardius, alii verò citius: ideò Galenus *primum terminum conversionis*, ait, *ad habitum frigidiorem esse trigesimum, novissimum verò trigesimum quintum*.

Sed si ante trigesimum annum, vel saltem circa trigesimum expectari abscessum iubet cur 1. *progn.* 33 & 3. *progn.* 12. Sanguinis fluorem è naribus, in iunioribus & trigesimum quintum agentibus annum iubet expectari? ad decernendum hoc non solùm ad ætatem hoc est ad robur, nec solùm ad humoris naturam, sed ad utrumque simul respi-

respicere oportet. Nam ubi facultas iuvenilis fuerit, hoc est robusta, & humor calidus, excretio fit nempe vel sanguinis è naribus; vel alterius humoris per destinatas à naturâ vias. Si frigidus vel concoquitur, & ita simplex accidit solutio, vel abscedit, & fit abscessus. En tibi in iuvenili corpore abscessus, videlicet ex humore frigido. Si virtus sit debilis, qualis in ætate senili, rarò humor calidus prædominium habet, si verò aliquando habeat, tunc morbus aut erit saluber aut pernitios⁹, in pernitioso nihil bonũ expectato, in salubri, abscessum, & ecce abscessus ex humore calido, ob viriũ infirmitatem, in ætate senili. Cũ audis ex humore calido, & ætate senili, ne calidissimum tenuissimũque consideres, sed eum, qui seni est calidus, talis autem iuveni forsitam nõ foret. Restat adhuc humor frigidus in senibus, hic in valdè senibus coctionem enim admittit, propterea 2. *aph.* 40. *raucedines & gravedines in valde senibus coctionem non admittunt, & in*

ſenibus, quibus cruda adeſt, viridiſq; ſenecta concoquetur, ſed tardè. Media ætas cum frigidis humoribus, ſi valenter agat, abſceſſum facit, cùm calidis licet valenter non agat, abſceſſus emerget.

Demum ſignis futuram criſim per abſceſſum judicantibus, (nequid in hanc rem deeſſe videatur,) adjunge ſignum ex pulſibus, quod Galeno acceptum refertur: inquit enim *in ſua ſynopſi ad finem, ubi autem pituitoſior morbus ſit, quãdo ex inæqualibus pulſibus mutatio in plures, vehementes & magnos fit, per abſceſſum erit criſis.* Cæterùm (ut ingenuè loquar) non video, cur magis pulſus iſti criſim per abſceſſum, quàm per evacuationem ſignificent.

Pro coronide etiam adiicito ſigna ſumpta ex ceſſatione dolorum ſine excretione. Adjunge etiam ſuppreſſionem aliarum evacuationum. Et peculiariter ſi abſceſſus futuri ſunt parotides, horum ſigna eſſe coma, aut ſurditatem. Tandem ſi futuri abſceſſus ſi-

gna

gna quæpiam adſint, nec abſceſſus ſequatur, malignitati id tribuito, ideò *in coacis, quæ ſigna futuri abſceſſus, ſi ab iis non ſequatur abſceſſus, malignum.*

CAP. V.

Præcognitio loci in quo futurus ſit abſceſſus.

PRoſequitur Hippocrates *in 6. epid. citato*, & poſtquàm ſigna futuræ criſis, & ſigna criſis per abſceſſum aliqua recenſuit, accedit ad ſigna, quæ locum futuri abſceſſus præmonſtrant, inquiens, *expectare ſecundum diſtentionum rectum inceſſum, quæ in ventre fiunt.* Hoc eſt, ut Galenus, *in commento ait, utrum in dextram corporis partem an in ſiniſtram morbi abſceſſus futurus ſit: hujuſmodi namque diſtenſiones ſecundum ipſarum rectum ſitum abſceſſus fore nunciant.* Cùm enim ut idem Galenus 4. *de præſag. ex pulſ. cap. ult.* ſpectandas eſſe dicat *inclinationes naturæ*, & *ſect. 3. prorh. com.* 71. humorum conſideran-

dam

dam *inclinationem* ad quam videlicet fiat partem, cum rursus *inclinatio* semper κατ' ἰξιν, id est, secundum rectum dirigatur, documentum hoc optimum est, quo jubemur abscessus futuros expectare versus eam partem, quæ cum parte prius patiente rectitudinem quandam habet. Atq; ita habes modum præcognoscẽdi num dextrorsum an sinistrorsum abscessus futurus sit.

Utrum verò sursum, an deorsum, accipe ab Hippocrate, qui 2. *progn*. 66. id in peripneumonia præcipuè docet præcognoscere, inquiens, *abscessus fiunt hi quidem ad infernas regiones, quibus aliqua inflammatio circa hypochondria adsit.* Nam hypochondria inflammata jam indicant è pulmone descendisse materiam, quæ protinus magis descendet, & ad inferna delabetur, *ille verò ad supernas, quibus hypochondrium quidem molle, & doloris expers sit, difficultas autem spirandi aliquo tempore facta desierit sine occasione aliqua.* Si verò materia ad hypochondrium

non descendat, quod indicat, hypochondrij *λαπαρότητα mollities*, & *ἀνωδυνία doloris vacuitas*, & tamen *ἀπνία difficultas*, inquam, *respirandi*, sine manifesta causa cesset, signum est aliorsum, nempe sursum materiam tendere: si difficultas inquam, respirandi cesset, non quidē omnino, nam in peripneumonia semper adest, & tunc increverat, & solito major erat, sitq; sine manifesta causa derepente minor, in aliis verò morbis in quibus difficultas respirandi non necessariò adest, si adsit, & posteà cesset, nec malum ad hypochondria dilabatur, ad superna ascēdit atque ad glandulas, vel quæ retrò aures, vel quæ sub mento sunt, se recipiet.

§. Porrò si frigidi & crassi humoris signa adsint, decubitus ad partes inferiores prædicendi sunt, ideò Hippocrates 3. *progn*. 23. *si febris prorogetur salvo affecto homine*, quod humorem frigidum crassæq; naturæ indicat abscessum

ſum expectari jubet ad aliquem articulum maximè inferiorem.

Hoc tamen ſignum ſuam exceptionem habet : nam Hippocrates 2. *progn.67.* in peripneumonia, qui affectus à calido fit humore, laudat *abſceſſus qui ad crura fiunt.* Ad crura ne humor calidus? maximè. Vbi natura valdè robuſta humores etiam tenues, contra nativam eorum propenſionem, ad loca inferiora, & quoad poteſt procul à membris nobilibus detrudit. Nonne natura robuſta poterat excretionem moliri? poterat quidem, ſi omnino victrix exultaret, hoc eſt coctione peracta. Verum Hippocrates, non ſupponit hos abſceſſus, cocto humore apparere, ſed, vel cruda adhuc exiſtente materia, vel ſaltem ſemicruda: inquit enim, *Abſceſſus qui ad crura fiunt, in pulmoniis vehementibus, ac periculoſis, omnes utiles ſunt: Optimi verò, qui, ubi ſcreatio iam in mutatione eſt, fiunt,* dixit, *in mutatione eſt,* inſinuans abſceſſum optimum apparere, cùm incipit

cipit coctio, abſceſſu autem apparente, coctio proſequitur, idcirco adiungit, *ſi enim œdema & dolor fiat, & ſcreatio pro flava purulenta exiſtat, ac foras excernatur, ita ſecuriſſimè & homo ſuperſtes erit, & idem abſceſſus citiſſimè citra dolorem deſiſtet*, q. d. apparente ædemate & dolore hoc eſt abſceſſu, ſputi concoctio in melius abibit, & pro flava fiet purulenta, ex quo duo bona ſequentur, unum ſecuritas à morbo, alterum facilis ſanatio abſceſſus. Pergit tandem, *at ſi excreatio non rectè excernatur, nec urina videatur, bonum habere ſedimentum, periculum claudıtatis in articulo, vel multi negotii imminet*, hoc eſt ſi tota materia in concocta decumbat in articulum, neque pars aliqua cocta per ſputum expurgetur, periculum eſt, ne in malos abſceſſus abeat, & pars putrefacta, decidat, aut amputetur, unde neceſſe ſit patientem claudicare.

§. Itaque materia non frigida poteſt à natura robuſta, ante coctionem propelli ad inferiores partes, poteſt &

à non

à non admodum robusta, in superioribus abscessus moliri, hoc patet exemplo in febribus, quæ κοπιώδεις appellantur, hoc est *lassitudinariæ*, quippe in his 4. *aph.* 31 *in articulos, & circa maxillas potissimum abscessus fiunt.* Hoc verò *contingit* (inquit Galenus, *in com.*) *propter eam, quæ in corpore est, caliditatem, relatâ multitudine ad caput, mox inde suscipientibus illis, qui circa maxillas adenes sunt, sicuti qui circa inguina & alas sunt, quando ad illas partes multitudo pervenerit.*

§. In convalescentibus etiam est cognoscendi modus in quam partem humor decumbat ex 4. *aph.* 32. *quibuscunque resurgentibus ex morbis, si quid laboraverit, hic fiunt abscessus.* Quod etiam contingit aliis antequam incidant in morbum, 4. *aph.* 33. *si ante morbum aliqua parte laboraverit, hic morbus firmatur.*

* *
*

CAP.

CAP. VI.

Abſceſſus qui boni qui pravi.

QVamvis, cùm Hippocrate *prim. epid. ſect. 2. tex. 35. 36.* ait, *his ſuccedebant abſceſſus aut maiores, quàm ut ferri poſſent aut minores, quàm ut prodeſſent quicquam*; Galenus hanc ſententiam ad abſceſſus per effluxum trahat, nihilominus longè magis abſceſſibus per [decubitum] poteſt accomodari: quippe parvitas aut magnitudo in abſceſſu per decubitum, non ſolùm conſideratur iuxta paucitatem aut multitudinem fluentis materiæ (in quo abſceſſus per effluxum & per decubitum conveniunt) ſed etiam in maiore aut minore loci, in quem decubitus fit capacitate.

Itaque abſceſſus ἀξιόλογος id eſt æſtimabilis plures debet habere conditiones. Prima eſt, ut ſit ἀντίῤῥοπος, καὶ ἰσόῤῥοπος id eſt *æquilibris ſeu æquivalens*. Nam & magnitudine poteſt & parvitate ſuâ nocere, *Magnitudine*, ſive

ſive magnitudinis nomine intelligas magnam circumferentiam, ſeu malignitatem, ſeu partis præcipuæ læſionem (quæ ſunt tres morbi magni acceptiones) ſemper æger à priori morbo fatigatus abſceſſui ferendo eſt ineptus. *Parvitate*, quâ abſceſſus ἡμίῤῥοποι i.e. *ſemiflui* nec rependentes morbum ſuperſtitem relinquunt, ægrũ ſuperſtitẽ eſſe non ſinunt. Ideò Hippocrates 2. *progn. 9. ait. Si verò digiti ac pedes omnino nigreſcant, minus pernitioſi ſunt.* Damnaverat prius livorem *in unguibus & digitis*, nunc minus damnoſum eſſe ait, nigrorem *in digitis ſimul & pedibus.* Nonne nigrities livore deterior eſt? ita ſanè nam livor via eſt ad nigritiem; Cur ergò magis damnat livorem quàm nigredinem? nempe quia livor ſupponitur eſſe in unguibus & digitis, quæ non habent ſatis amplam recipiendæ materiæ capacitatem, digiti verò ſimul cum pedibus habent. Ita, ut quamvis ratione materiæ nigrities deterior ſit, ratio-

ratione tamen loci livor tanquam abſceſſus minoris capacitatis, quàm oportet, damnatur.

§. Eſto tamen, ut materia totos occupans pedes, minus parva cenſeatur, quàm ſi exiguum occuparet locum. Cæterùm cur tumor aliquis in febre poteſt immenſitatem materiæ febrem facientis exhaurire? An quia materiæ aliqua portio, quâ natura exoneratur, illuc decumbit, exonerata verò natura poteſt aliam rurſus transmittere, quæ partim diſcuſſione, partim ſuppuratione educitur. Pars alia in priore minera remanens non tanta eſt, quin poſſit à natura iam ſuo munere fungente emendari.

§. Adhùc reſtat dubitandi ratio, nam ſic quilibet minimus locus ſufficiet ad recipiendum naturæ impetum, & ſubinde non eſt, cur in abſceſſu damnetur particula minus capax. Hoc non admittam, nam priorem naturæ ſeſe exonerantis impetum particula exigua non capit, ac proinde datur pa-

li-

lindromiæ occaſio. Quod ſi Moſcho 7. *epid.* Contigit, ut oborto in ſuperiore palpebra hordeolo, à calculoſo affectu, cui obnoxius erat, liber penitus evaſerit, id accidit quoniam natura partis incapacitatem, numerò abſceſſuum compenſavit: quippe & juxta aurem, & infra in cervice, bubones ſecundum rectitudinem apparuerunt.

§. Altera conditio, quæ communis eſt omnibus evacuationibus ſit, ut, quoad fieri poſſit, fiat καθ' ἴξιν, id eſt, *ſecundum rectum*, ſaltem ut nunquam fiat καθ' ἀνάπαλιν, id eſt, *ex adverſo.* Adeò autem potens eſt rectitudo ut 1. *epid. ſect.* 3. *ægrot.* 7. Metoni, qui die quinto abſque ſignis coctionis judicatus eſt, ſanguine fluente ſecundum rectum judicatio perfecta facta fuerit. Erat urina nigra, & nigrum cōtentum, ſigna lienis affecti *fluxit ſanguis ex ſiniſtra nare largus, merus.*

Tertia conditio, quæ etiam communis eſt abſceſſibus per effluxum, ut fiant præcedente coctione; ſed quomodo

modo in abſceſſibus præcedet coctio, ſi per *tenues crudasque urinas diutius minctas* ſignificantur? Non negat Hippoc.2.*progn*.34. poſt has urinas crudas, alias coctas apparere, quibus abſceſſus ſignificetur. Quippe *citra coctionem, nec abſceſſum, nec aliam quampiam indicationem rectè fieri poſſe* Galenus ait 3.*epid.ſect.*1.*com*.5. ſed quænam coctio requiritur, ut abſceſſu morbus iudicetur? profectò non perfecta. Verùm ſicuti non omnimoda cruditas eſſe debet, ita nec exacta coctio: etenim ſi ad optimam coctionem reſpicias, urinæ, quæ ut Galen. tradit 1.*prorrh ſect*.3.*com*.71.*ſecundum naturam habēt, atq; præter id pendens album continent, coctum morbum eſſe indicant abſq; abſceſſu*. *Oportet igitur* (adiungit ille) *eas nec prorſus in coctas, nec abſolutè coctas eſſe, ubi natura abſceſſū factura ſit*. Eſto igitur, ut initio ſint tenues, atq; omnino crudæ, & tales diu perſeverent. Tandem, ſi iudicatio per abſceſſum futu-

futura eſt, oportet eas aliquid de tenuitate & ſubinde de cruditate remittere. Hoc Pythionis exemplo comprobatur, 3. *epid. ſect* 1. *ægrot.* 1. *Vrinæ à primo ad octavum uſque diem tenues, decolores, quæ ſuſpenſionem nubiloſam. Decimo ſudavit ſputa ſubcocta, judicatus eſt, urinæ circa judicium ſubtenues. Quadrageſimo à judicio die ſuppuratio circa ſedem & ſtrangurioſus factus eſt abſceſſus.* Si rectè animadvertis, prius urinæ fuerunt tenues, circa iudicium autem ſubtenues, hoc eſt minus crudæ, ſequuta autem fuit iudicatio per abſceſſum iuxta ſedem.

Quarta conditio, ut abſceſſus non ἀνάῤῥοπον id eſt, ſurſum fiat, ſed κατάῤῥοπον id eſt, deorſum, ſic Hippocr. 2. *epid. ſect.* 1. *Optimi autem potiſſimum ſunt, qui deorſum vergunt*, & hæc conditio eadem eſt cum alia, quæ abſceſſus laudat, quibus à nobilioribus, ad minus nobiles partes fit decubitus: quippe infernæ partes ignobiliores ſunt, infernæ, inquam, ut Hippocra-

tes declarat 2. *progn.* 34. *quæ septo trans-verso inferiores existunt*, hoc est, *inferiores absolutè*, juxta situm, quem omnes partes in corpore habent: si enim *non absolutè dicas, sed respectu habito ad priores laborantes* errabis: Nam multoties contingit, partem inferiorem quidem esse, sed abscessum periculosiorem, e. g. si à collo ad pulmonem humor decumbat, si ab hepate ad renes vel uterum, in quibus casibus (ut vides) pars ad quam decubitus fit, inferior est, veruntamen, quæ periculosius ægrotat.

§. Quod ergo legis apud Hippocrat. 2. *epid. citato* eos abscessus laudabiles esse, *qui infra morbum fiunt*, intellige, dummodo pars ad quam materia decumbit, sit minus periculo obnoxia. Hoc declarat exemplo. *Veluti varices, & lumborum gravitates ex supernis.* Itaq; si ratione partis non adsit majus damnũ, sane ratione mot⁹ semper inferior loc⁹ aptissimus est: quippe humoris (præcipuè crassi) pondus ad inferiora vergit.

§. Sunt autem partes infra septum transversum ignobiliores: quia suprà membra animalia ac vitalia sunt, à quibus naturalia, quæ sunt infrà nobilitate superantur. Adeò autem ignobiliora loca contemnũtur, ut, licet ex abscessu claudicet ægrotus, nihilominus in pede eveniat, optatur: melius enim est, partem ignobilem pati, & ægrum claudum remanere, quàm affici partem nobilem & ægrum ad interitum deduci. Audi Galen. 6. *epid*. 2. *com*. 14. dicentem, *ideò ut plurimum abscessus in superioribus excitati difficiliores sunt, quod membra illa majus quàm inferiora discrimen afferunt, cum utraque eodem affectu vexata sunt, sive enim cerebrum, sive guttur, aut gula aut pulmo, aut pectus aut cor, inflammata sunt, mortifera ægritudo est: membris infra jecur inflammatis pauci admodum pereunt, potissimum si recta curatio adhibeatur.*

§. Forsitan ex historia Moschi, quem diximus ex hordeolo in palpebra superiore & aliis, tumoribus juxta aurem,

&c in-

& infra cervicem obortis à calculoso affectu fuisse liberatum, accipies occasionem dicendi, aliquando etiam decubitum ad superiora vergentem laudabilem esse. Nam à renibus ad oculos, aures, cervicemque quid nisi materiæ ascensum cognoscimus. Verum non fuit ad hos abscessus transmissa materia illa, quæ in renibus negotium faciebat, sed quæ è cerebro in renes solita erat cadere: cerebrum namque, quod pituitæ metropolim appellavit Hippocrates, multorum morborum (saltem eorum qui pituitosi sunt) causa est, ac proinde potuit derivatio materiæ pituitosæ à cerebro, ad partes vicinas quidem, sed inferiores, prodesse.

§ Demum hoc ignobilitatis nomine & propensione naturæ laudantur omnes externæ partes; quippe hæ & ignobiles sunt & promptam naturam habent, quæ interiorum magis solicita, malum ad exteriora depellit.

Sed & quinta conditio huic adhæ-

ret, ut ſcilicet materia fluens *quàm lon- giſſimè à morbo abſcedat. 2. epid. cita- to.* Hoc enim non fit niſi à natura va- lente, & rectè ſuo munere fungente, atque ita bonum eſt ſignum, bona et- iam cauſa: quoniam quæ procul fiunt, non præſtant priori morbo fomen- tum, quæ verò proximè ſemper fu- mando conſervant prioris morbi ve- hementiam, *& mala vicini pecoris con- tagia lædunt.*

§. Denique ſexta & ultima condi- tio, communis etiam aliis, eſt *conferen- tia & tolerantia*: quod Hippocrates ita pronunciat 4. *epid. Maturi in mor- bis abſceſſus, ſi judicant ſignum ſi febricu- loſa exiſtentia non febricitant, & diffici- lis tolerantiæ exiſtentia, facile ferunt.* Quaſi diceret, ut abſceſſus ſint judica- torii, hoc ſignum eſt: nempe ſi aderat febris, & aufertur febris, & quæ diffi- cilis tolerantia erat, fit facilis.

Verum hic ſe offert dubitatio. Nam iſti abſceſſus judicatorii *maturi* dicun- tur ab Hippocr. hoc eſt, *ſuppurati* (nam

reve-

revera suppuratio in abscessibus expetenda est) at *in suppuratione 2. aph. 47. dolores & febres fiunt* , quomodo ergo possunt febrem solvere, doloremque ex quo difficilis tolerantia sequitur, mitigare ? Possunt quidem : quippe febris ad suppurationem accedens ephemera est, dolor autem non perseverat; quarè expectandum est, donec tempus transeat, quo materia suppuratur, hoc transacto nec febris, nec dolor (si abscessus judicatorius est) amplius debent remanere, sin symptomaticus, tunc malignior redditur febris, & dolor fit major. Dolor pravum est symptoma, cui si adsit materiæ in coquendo contumacia nihil deterius, ratione abscessus evenire potest, febris autem quoniam jam eam non esse ephemeram pro hypothesi statuimus, prava erit, ex Hippocratis, decreto 4. *aph.* 55.

CAP. VII.

Quæ crisis sit melior per effluxum an per decubitum.

POteris ex superi⁹ dictis colligere, eas materiæ transpositiones, quæ principium novarum affectionum afferunt, esse damnabiles, tales verò sunt eæ, quæ per decubitum fiunt: quippe in loco, in quem decumbit humor, nova incipit ægritudo. Hinc igitur constat crises per decubitum esse minus optandas, quam per effluxum: maximè, quia, ex priore morbo, ægrotum, morbus succedens, defatigatum accipit, quod Hippocr. adnotavit *in libello de affectibus*. Ubi mihi videtur crisim per decubitũ hac ratione damnare, nam præterquam, quod ægrotum, ait, imbecillitate à priore morbo cõtracta, posse perire, antequã posterior desinat. Adjungit inferius, *judicari in morbis est, cùm morbi augescunt, aut marcescunt, aut in alium morbum transeunt, aut desinunt.* Horum verborum explicatio-

nem

nem ſic accipe, criſes fiunt, vel ad melius, id eſt *cùm morbi marceſcunt*, ad pejus verò *cùm augeſcunt*, ad ſanitatem, *cùm deſinunt*, ad mortem, *cùm in alium morbum tranſeunt*, quod quamvis perpetuum non ſit, eſt tamen, eo nomine, verum, quo jam dixerat, *præ imbecillitate perit, antequam alter morbus, qui poſterior acceſſit, deſinat.*

Eſt & alia ratio, quæ criſin per decubitum, tanquam imperfectam, minus laudabilem, quàm criſin per effluxum nobis repræſentant, nempe quia, ut manet exploratum, ad criſin per decubitum ſatis eſt, ſi morbum faciens materia ſemicocta appareat, ad criſin per effluxum requiritur perfecta coctio. Itaque cum duplex ſit criſis *καθ' ἔκκρισιν per excretionem*, & *καθ' ἀπόστασιν per decubitum*, illa omnes habet conditiones, quæ ad bonam criſin requiruntur, hæc autem, quantumvis morbum ſolvat, & in die decretorio fiat, nihilominus duobus nominibus imperfecta cenſetur, tum quia fit non

 præ-

præcedente perfecta, sed imperfecta coctione, tum etiam, quoniam ægrotantis labores non finit, sed restat adhuc nova molestia, e. g. si in pedem decumbat humor, ex Hippoc. documento *periculum claudicationis & majoris negotij.*

CAP. VIII.

Parotides rarò prodesse possunt.

OMnes ferè pravi abscessus conditiones insunt iis, qui retrò aures protuberant. Sunt fateor ibi glandulæ, & cavitas illa emunctorium cerebri appellatur. Veruntamen venæ, arteriæque ferè innumeræ iuxta transeuntes calorem impertiuntur, & subinde dolorem, quarè minus tutus est humoris, in hanc partem, receptus. Præterea locus est in vicinia cerebri, & in superiore corporis arce, cuncta hæc bonis conditionibus adversantur: quippe materia in hoc spatio neque multa, neque sine reversionis periculo, neque deor-

deorsum, neque procul à parte affecta, se recipit. Non, inquam, multa: quoniam ut Galenus ait 1. *prorrh. sect. 3. com. 68. parotides affectu minores sunt*; sine periculo reversionis, propter vasa multa, multùm propinqua; non deorsum, quoniam, ut ibidem Galenus adjungit, *per parotides non fit ad inferiora devolutio*, sed morbus remanet in altissimæ arcis parte, nempe in auribus: non procul: quippe cùm fiant retro aures, locus iste cum cerebro vicinitatem maximam habet. Nihilominus aliquando prosunt, ut propterea Cassius probl. 30. eas δίδυμος id est *geminos* appellat fausto salutis ostento: velut enim duo sydera *Castor* & *Pollux* gemini fratres desinente in serenitatem procella apparent, ita aliquando secum parotides ferunt sanitatem.

* *
*

CAP. IX.

Conditio quæ requiritur, ut parotides sint utiles.

SI de parotidibus, quæ febribus accidunt, loquamur, ut utiles esse possint, necesse est, non solùm eandem materiam suppurationem subire, sed simul febrem facientem humorem coctionis notas de se præbere. Si enim alterutrum ex his desit, infida est, quæ per parotides iudicatio fit. Posse autem febrem desinere parotidibus non suppuratis, sed alia evacuatione ita Hippocrat. 1. *epid. sect. 3. Tubercula secundum aures, quæ in febribus cum dolore extuberant nonnullis, cum febris decretoriè sedatur, non residenti neque suppurant*, è contrario suppuratis parotidibus febrilem materiam adhuc esse crudam ostendunt Craftito nacta & Pictoris ancilla inferius eodem libro quæ obierunt, quia (ut est opinio Galeni) causa febrium, quæ intra venas continebatur, non erat cocta, quamvis paroti-

rotides essent maturæ, tunc addit. *Posse fieri quapiam in parte privatim coctionem toto morbo non cocto.* Porro parotides suppurare, semper optimum est, è contrario (ut in coac. habetur) *tumores circa aures in longis morbis non suppurantes lethales.* Et quamvis addiderit, alvi verò his deorsum feruntur, intelligas oportet, id non esse necessarium, sed additum duntaxat: quoniam alvi fluxus superveniens est una salus præterquam non est sperare aliam, nec sola alvifluxio biliosa parotidas solvit, sed ut *l. c.* addidit Hippoc. *dysenteria, vel in crassis urinis residentia.*

CAP. X.

Quid habeant parotides ab aliis abscessibus diversum.

PEculiari vocabulo ii abscessus, qui retrò aures protuberant, parotides appellantur nomen sortitæ à loco ubi fiunt, παρὰ τοῖς ὦσι id est *iuxta aures.* Habent autem aliquas conditiones ab

 alijs

aliis abſceſſibus diverſas, quarũ prima hæc eſto. Alii fiunt (ut ſuperius dixi) ex materia frigida, parotides verò ex mediocriter calida, quæ ad caput ſuo impetu fertur, dixi, *mediocriter*, nam ea, quæ valde eſt calida, & ſubinde tenuis, καὶ ἐκκρίσιν id eſt, *per excretionẽ* egreditur, ſicut frigida *per abſceſſus* ex quo relinquitur, ut quæ in medio caloris & frigoris eſt, ſit apta efficiendis parotidibus. Quod ſi dicas 6. *epid. ſect.* 2. *com.* 18. Rubeum colorem futurarum parotidum ſignum eſſe, unde conſtare videtur eas ex calida materia, quæ rubedine ſignificatur fieri, quod etiam confirmatur: quia hoc colore in facie apparente, ſi ſanguis ex naribus fluat, tunc parotides non apparebunt, ſanguis verò iſte, qui liberat à parotidibus, parotidum materia foret, ni per nares exiret. Reſpondeo rubedinem ſuam habere latitudinem; hunc autem ruborem, qui parotidas ſignificat, non eſſe valde ſaturatum, ex eodem Galeno coniicio, qui non dixit eſſe *rubeum* *colo-*

calorem, sed *bonum calorem*, nomine autem boni coloris eum accipio, qui mediocriter est tinctus: bonitas quippe in mediocritate consistit. Si tu sus dicas, causones iudicari aliquando per parotidas, scito id rarissimum esse, & quando contingat, iis continget causonibus, qui illegitimi quidem sunt, ut voluit Galenus 4. *acutor*. 11.

Secunda, alii abscessus si suppurent, sine totius corporis periculo accidunt, dixi *totius corporis*, quia suppurati possunt ex pravitate materiæ partem aliquam, cui insunt, corrumpere, unde periculum claudicationis eis tribuit Hippocrates. At parotides etiam suppuratæ interficiunt. Ideò Vallesius non inani coniectura suspicatur, Crastito nactem, & Pictoris ancillam periisse facto maiore abscessu, quàm ut ferri posset, & lethaliter putrescentibus quibusdam particulis, quod periculum in vicinitate cum cerebro fundamentum habet.

§. Tertia, alii abscessus fiunt per expul-

pulsionem, parotides autem fiunt velut quædam ἐμανσίωσις ἤ ἐρευξις, id est *evomitio & eructatio*, hoc satis constat, quia parotides, cùm non fiant sine naturæ robore, si expulsione fierent, ad longinqua mitterentur, mittuntur ad proxima: quoniam non expulsione, sed quadam ut sic dicam, eructatione pullulant. Hoc verbum *eructare* accipio ab Hippocrate, qui 1. *prorrh. sect.* 3. *tex.* 76. inquit, *in capitis dolore coma, & surditas, abscessum aliquem post aures eructant.*

Quarta, ex his Hippocratis verbis sumitur, nempe præcedente somnolentiâ, futuras parotidas significari. At dices in somnolentia materia frigida est & crassa, in parotidibus non item. Imò verò, parotides mediocrem (ut dixi) materiam habent, somnolentia licet pituitosam, non tamen omnino crassam, sed à calore liquefactam: hinc æstate pomeridiani accidunt somni, soluto scilicet pituitoso succo, & leniter cerebrum irrigante. Quando autem Gale-

Galenus *in* 1. *prorrh. sect.* 3. *com.* 76. *in calidis magis capitis dolorem, in frigidis verò surditatem* reperit, calidas & frigidas dicit, hoc est inclinantes ad calorem, vel frigiditatem.

Quinta, & valde peculiaris parotidum conditio est, posse ptyalismo suppleri, sic Hippocrates 1. *prorrh. sect.* 3, *tex.* 75. *tussicula cum sputatione abscessum post aures tollunt.* Atque hæc sunt, quibus parotides ab aliis abscessibus dissentiunt, sumpta ex rei natura.

Sexta, & ultima conditio parotidum, contraria omnino aliorum abscessuũ conditionibus, accipitur ex curatione, quam Galenus nobis traditam reliquit 3. *de comp. medicamentorum* κατὰ τόπους *capite huic rei dicatur, nẽpe* 3, nam in aliarum inflammatarum partium curatione, apocrusticis, hoc est, repulsoriis seu repercutientibus remediis utimur, *atque id maximè, cùm neq; malignum sit, neque multum quod influit, neque corpus humoribus ex aquo redundet: sic namque spongia sola expo-*

sca

sca imposita incipientes inflammationes repressit, neq; quicquam ex eo totum corpus fuit offensum. Verùm in parotidibus ipsum contrarium facimus pharmaca attractoria adhibentes, atque si hæc nihil memorabile efficiant, etiam cucurbitulas affigentes aut fomentis assiduis utentes, & quæ sequuntur.

CAP. XI.

In quibus parotides cum aliis abscessibus consentiunt.

SUnt etiam aliqua in quibus parotides cũ aliis tumoribus præter naturã consentiunt. Primo, quia omnes & criticè possũt & symptomaticè evenire. Secundò suas habent, sicut reliqui abscessus, iudicationes diuersas à febriũ iudicationibus. Tertiò, durant etiam post febres. Quartò, palyndromiæ, vt alii abscessus, parotides sunt obnoxiæ: parotides quidem magis ob superius dictam rationem. Quintò, quoniam, licet locum habeant juxta membrum prin-

princeps, videlicet juxta cerebrum, est tamen locus ille emunctorium suscipiendis excrementis destinatum. Sextò, abscessus si quando in acutis fiunt, (fieri non esse impossibile dixi) non minus quàm parotides, per epigenesin, & magis diffusione putredinis, quàm naturæ motu fiunt, ita ut tunc non ad metastasin, sed ad epigenesin (de qua satis diximus) reduci debeant. Hoc tamen dogma non est infallibilis veritatis; potest enim aliquando natura ἀνακαθάρσιν moliri (nempe per sputũ) nec sufficere, quarè aliam, ad sui cõservationem, viam quærit, & parotidas evomit. Quando autem Galenus in peripneumonia abscessum negat, si frequentiam negat, admittendus, si omnino abscessus spem auferat, omnino est deserendus.

CAP. XII.

Neutra parotidum conditio.

INterdum possunt parotides ratione materiæ fieri indifferentes, hoc est, nec

nec omnino bonæ, nec penitus pravæ, hoc accipe ex 1. *epid. sect.* 1. *tex.* 10. ubi parotides describuntur, quæ *obscuræ omnibus evanescebant*, neque enim ex his malum aliquod remanebat: quoniam *non suppurabant*, neque rursus ex iisdem bonum aliquod accidebat: quia non erant indicatoriæ. Itaque ut Hippoc. ait, *extincta omnibus sunt citra incommodum*, adde tu, *non tamen cum utilitate.* Hæc autem neutra conditio parotidibus adest benignis, ut erant istæ: utpote quæ sine febre apparebant: nam aliæ vel febres habent consectaneas, vel sunt consectaneæ febrium. Si ad eas febris sequatur, febris ista, febrium ex bubone rationem subit: nempe *ex bubone febres omnes ortæ malæ præter ephemeras*: quamvis enim bubo duntaxat soleat appellari tumor, qui est in inguinibus nihilominus ad omnes tremores præter naturam potest hæc sententia trahi, dummodo animadvertas rariùs in parotidibus, quàm in aliis abscessibus febres esse dia-

diarias: partis enim situs membro principali propinquus non sinit febrem non malignari. Si verò parotides ad febrem sequantur, tunc eas habent difficultates, de quibus supra. Relinquitur, ut si nec febres antecedant, nec sequantur, à materia fiant vaporosa (ut Gal. ibidem notat) quæ facilè evanescit.

CAP. XIII.
De bubonibus pestilentibus.

QVamvis bubo, (ut diximus,) præcipuè inguen dicatur, tamen usus obtinuit, ut omnis tumor in emunctoriis evanescens, sive sit in inguinibus, sive sub alis, sive retro aures, hoc vocabulo significetur. Porro per febres pestilentes apparentes bubones magis ad epigenesin quàm ad metastasin referam. Siquidem nullum ex iis levamen, nulla naturæ victoria, sed infelix omen eorum est apparitio: tunc enim & vires languidiores, & morbus ferocior sese ostendit. Cur autem

autem post bubonis apparitionem, soleant in pestilentibus omnia fieri graviora, existimo causam esse, quoniam prius, dum venenata materia intra vasa erat inclusa, consortio sanguinis & spirituum aliquantulum coercebatur, eadem verò extra effusa ἀχαλίνωτ@ id est *effrænis* redditur, totamque suam pestiferam conditionem nullo prohibente, exercet. Hinc est, quod in his non conveniunt repellentia, sed semper attrahentia, ut virus in abscessu consistens omni ingenio & vi, omnibus machinamentis extrahatur. Nam malignitas in tumoribus præter naturam apocrusticis uti nos vetat.

6. Porro de pestilentibus bubonibus, Hippoc. loquutum existimo, cùm *6. epid. sect. 2. tex. 10.* ait *abscessus veluti bubones signum quidem sunt germina habentium tum aliorum, tum præcipuè viscerũ, maligni autẽ sunt hi* sanè βλαςήματα germina sunt, quæ ex arboribus propter nimiam fæcunditatem pullulant, sic autem appellantur bubones

pesti-

pestilentes, qui non exoneratam naturam, sed materiam redundantem significant, & ut germina, cùm pullulant, arbor nihil minuitur, cum secantur aut arescunt, augetur. Ita bubones pestilentes si appareant, morbus non fit minor, si evanescant (evanescunt autem sæpissimè) evadit maior; pulchra metaphora, & Hippocr. autore digna.

CAP. XIV.

Abscessus universales, alii per modum plurium, alii per modum unius.

INter locata τὰ ξυμφέροντα χωρία evacuationibus conferentia *cutim universam* recenset Gal 1. *aph.* 21. quàm propterea universale emunctorium iure possumus appellare, quicquid verò ad eam decumbit, universalis abscessus nuncupabitur, is autem vel in myriades divisus est, vel continuus, Græci omnia quæcunque in cute efflorescunt, communi vocabulo ἐξανθήματα

τὰ καὶ ἐνθήματα *exanthemata seu ecthemata* appellarunt, ut nobis non constet an eorum seculo varii cutanei affectus floruerunt, nempe morbilli, variolæ, puncticulæ, quorum cognitio jam ex Arabum temporibus ad nostra usque emanavit. Prætereà etiam sani, qui tamen sunt cacochymi, abscessum istum ad cutem patiuntur, si videlicet antequàm cacochymiam deponant, forti utantur exercitio, idcirco Hippocr. *6. epid. sect. 5. tex. 34.* *Si impurgatus*, inquit, *laboraveris ulcera erumpent*, quia exercitio, quicquid in corpore latet, ad cutim propellitur, ubi pravus latet humor, mordax atque ulcerans, cutim facit ulceribus sordescere, sunt autem diversi horum ulcerum effectus, pro diversitate humoris, quo constant, ut ex Galeno potes addiscere, *2. sympt. caus. c. ult. Quippe tenuis, salsus, immotusque succus in iis est, qui pruriunt: paucus, tenuis, mordens & immotus in ulcerosis affectibus. Multus salsus, crassus & immotus in lepris, & scabie: paucus,*

tenuis

tenuis & mordax, cum exiguo motu in horroribus. Quod si vel vehementius movetur, vel copiosior, mordaciorve est, concutientem rigorem infert, non horrorem, maximum quidem, qui plurimus est & mordacissimus, & vehementissimè motus, minimum verò qui propter unum aliquid horum mediocriter auctum ex horrore in rigorem transire facit.

CAP. XV.
De Morbillis.

MOrbillorum materia tenuis est, sed facilis: propterea febrem quidem excitat valde magnam, non tamen perniciosam: quippe humor tenuis ingentem excitat flammam, sed quæ non magno negotio discutitur, exemplo tibi sit febris diaria in spiritibus accensa, in qua calor ingens est, non valde acris & parum durat. Sic in febre ex morbillis, quæ si non admodum morbosum inveniat in corpore apparatum synocha sine putredine est,

&ad diarias reducitur, nulla adſunt prava ſymptomata, ſed cità diſcuſſio & ſolutio ſine periculo. Mihi quidem nullum contigit vidiſſe, qui ex hoc malo periclitaretur, præter unum, qui puncticulas admixtas habebat, quales in febribus valdè malignis apparere ſolent, ut non ex morbillis, ſed ex puncticulis periiſſe dicendus foret. Non negabo poſſe retrocedentibus morbillis ægrum interire, vix tamen retroceſſum citra ægri culpam agnoſco, & ſi aëri ſe exponat, aut aliquem alium errorem committat, à quo ſi caveat, res in tuto eſt.

CAP. XVI.

De variolis.

DE variolarum cauſa materiali decertatio eſt non parva: quippe ex Arabum ſecta omnes, & ex noſtris quàm plurimi hoc malum ad reliquias excrementitias ſanguinis menſtrui, quo infans in utero fuit nutritus, referunt.

runt. Aliis hoc impossibile videtur. Cæterùm ne tibi cramben recoctam, præbere videar cum hoc argumentum satis superque in meo de Meteoris, Microcosmi opere tractaverim, ab hoc labore libens supersedeo, præcipuè, quia à præsente instituto valdè alienæ sunt disceptationes, & controversiæ, quas seorsim agitare, magis consentaneum est. Unum duntaxat in mentem revocabo, variolas inter morbos cutaneos reponi: quia id quod in eis manifestè se prodit est cutis fædatio, nihilominus in dissectionibus, fere semper reperiri viscera non secus, quàm cutem his tuberculis consperfa, lienem, jecur, pulmones pancreas, & reliquas interiores sedes hâc labe infectas.

Magnum in omni euentu periculum huic malo adest, si paucæ exeant variolæ, deminutæ evacuationis suspicio vrget, si multæ, corruptionis: nam tabe suffocatus æger inter fætores & dolores vitam finit, & ante mortem morticinium quoddam toto corpore

exhibet, vt rectè dicat Fernelius 2. *de abdit. rerum causis cap.* 12. Corpus sic affectum non aliter contabescere, & macie nigroreq; torreri, quàm, si menses quatuor è furca pependisset. Multi oculis confossis prorsus occæcati posteà viuunt, multis etiam cicatrices indelebiles remanent, aliqui vlceratis intestinis dysenterias grauissimas patiuntur, omnes faucibus & aspera arteriâ oppressis rauci fiunt. Principio febris ingens, coma, delirium, conuulsiones, faciei rubor, quo tempore venam secare vtilissimum esse experimẽto edoctus testor, atque profiteor. Posteà secernente natura venenum, quoad potest, ad cutem transmittitur. Apparent prius rubræ asperitudines, quæ paulò post albescunt, tunc si melius habere æger videatur, sanguinis missio non habet locum, sin adhuc plenitudinis notæ persistant, cur omittetur hoc auxilium? num quia timetur, ne materia retrocedat? Tantum abest iste retrocessius, quin potius ob naturam à
sar-

ſarcina exoneratam potentius ad externa ejicietur, ſed hoc obiter. Fit in corpore veneni coacervatio, quæ longo tempore non offendens latet, poſteà ſecernitur aliquibus citius, alijs verò tardius. Aliqui viſi ſunt, & mihi vnum videre contigit, qui intra vterum matris hoc malo correptus perijt. Alij vix nati eodem laborârunt. Alijs jam pueris, adoleſcentibus, juvenibus & quod rariſſimum eſt, etiam ſenibus hoc contigit infortunium.

Cum autem variolarum ad cutem tranſmiſſio ſequeſtratione veneni fiat, criſis cenſenda eſt, ne tamen in hac criſi coctionem antecedentem expoſtules. Venenum non concoquitur; prævalet venenum in hoc malo, & (vt Fernelius bene adnotauit) pauca putredinis, in vrinis ſigna apparent. Eſtne criſis ad malum? imò ad bonum: nam ſi æger ſalvandus eſt, hac expulſione ſalvabitur. Quod ſi natura ſub magno ſymptomatis pondere ingemiſcit, nec tantum onus ferre poteſt, ſi ſympto-

mata exhalitu & vapore venenosi ichoris ita gravia sunt, vt occidant: Si denique expulsio quæ à natura, sine cognitione fit (quippe non ducitur intellectu) aliquas partes occupauit, quarum ratione æger periclitatur, hoc non tollit quò minus evacuatio fit facta iuxta naturæ causam morbificam foras propellentis institutum.

CAP. XVII.

Comparatio inter variolas & morbillos.

IN aliquibus quidem conueniunt morbilli cum variolis, vt quod vterque morbus sit epidemicus, vterq; cutaneus, vterque contagiosus, vterque pueris familiaris, vterque magnam febrem habeat adiunctam, majorẽ quidem morbilli: vtpote ex materia magis tenui: maligniorem variolæ, quippe ex materia magis veneni participe. Verùm hoc non tollit morbillis minorem, quàm variolis pravitatem subesse.

se. Epidemicè grassantur etiam morbi salubres, vt catarrhi, præcipuè illi, qui Anno 1581. per universam Europam fuerunt pervagati; fuerunt insuper cõtagiosi, nam morbi etiã suapte natura carentes contagio, vt dysenteriæ & alij, si epidemici fiant, euadent contagiosi, tribuente illis Cœli dispositione contagij vim. Sunt morbilli morbus infantium, sed non ita communis vt variolæ. Itaque decipi existimo Avicennam, *pri.4.tr.4.cap.8.* qui dum inter hæc duo cõvenientias quærit, morbillos facit parum inferiores dignitate, hoc est. malignitate, morbillis: signa bona in morbillis esse, ait *cap. sequ. sicut signa salutis variolarum, nam ille qui est velocis processionis, & apparitionis, & maturationis est salvus*, sic ille, qui frustra morbillis maturationem tribuit: quippe morbilli non maturantur, sed resolutione evanescunt. Decipitur etiam, cum ait, morbillos minus accidere oculis, quàm variolas, imò unum ex signis morbillorum est oculorum ru-

bedo. Majus damnum oculis inferunt variolæ, quia in ulcera convertuntur, nihilominus quamvis uterque affectus in oculis pariter sese prodit, morbilli magis. Fit insuper morbillus ex materia magis biliosa: ideò ob tenuitatem pungit asperam arteriam & tussim siccam excitat, & nares mordicans movet strenutamenta, fit, inquam, ex magis biliosa, sed non putrida materia, qualis est febris variolarum, quæ plenitudinem simul & cacochymiam habet comitem. Plenitudo ostenditur in dolore lumborum, & capitis gravitate, cacochymia in vomitu bilioso, & porraceo, in aliisq; pravis symptomatibus.

CAP. XVIII.

De variolarum pravitate.

ADeò maligna est & pestilenti proxima variolarum, materia ut plana fide testari possim, me in quadam pestilente constitutione animadvertisse,

initio peſtis, cùm adhuc malum non ſe omnino proderet, variolas fuiſſe pervagatas, poſteà ingraveſcente peſte, ceſſaſſe, quæ tamen in peſtis declinatione redierunt, ita ut dum venenum peſtilens adhuc in principio vires non habuiſſet, & in fine jam declinaſſet, locus erat huic malo, quod peſtis quoddam rudimentum appellabo. Hoc Arabes ferè omnes videntur intellexiſſe: ſiquidem inter futuræ peſtis præſagia, variolas reponunt, & idcirco Avicenna poſtquàm egit de febre peſtilente, ſtatim agit de variolis & morbillis: De variolis, quia febri peſtilenti ſunt proximæ, de morbillis propter convenientiam, quam diximus habere cum variolis.

CAP. XIX.

De Puncticulis.

FEbris quædam valdè maligna, & aliquantulum contagioſa, quam meritò Fracaſtorius inter verè peſtilentes

collocat, secum multoties affert symptoma vario modo sese prodens, quod ad qualitatem mutatam referunt aliqui, ego verò in excretis toto genere præter naturam repono. Est autem symptoma hoc, macularum proventus per universam cutem, quas ideò vario modo se prodere dixi, quia nunc in principio morbi, cum ægrotantis malo, nunc in statu, cum utilitate, eveniunt: Interdum rubræ, interdum lividæ, & aliquando ad nigredinem accedentes apparent. Aliquando plurimæ, aliquando pauciores. In lumborum regione, quâ vena amplissima præreptat, major est earum proventus, copiosæ etiam visuntur in thorace, propter exuberationem caloris, & in brachiis propter venarum propagines, ut hinc liceat cognoscere earum materiam è venis transmitti. Harum materiam dicunt aliqui esse vaporem, dixissent melius vaporosam: nam humor quidem est, sed tenuissimus, qui si rubedinem præ se ferat, non valde recedit

dita forma sanguinis, & subinde non magnam sapit malignitatem, sin livorem, nigroremvè, ut plurimum exitum secum affert.

An morbus sit novus certant recentiores, occasionem dubitandi præbent Græci, qui omnes cutis efflorescentias generali nomine exanthemata appellantes, nullum discernendi variolas à morbillis & utrumque à puncticulis, de quibus agimus, locum reliquêre. Scio novas ægritudines aliquando emersisse, & alias posse naviter emergere. Scio insuper hanc febrem anno 1528. per universam Italiam fuisse pervagatam. Aliqui ad Hipp. historias adeunt, & putant, se in iis has maculas reperire, veruntamen omnes efflorescentiæ, quas antiquissimus medicinæ Pater describit, aut asperitudines esse ait, aut saltem culicum morsibus similes, ut hinc constet eius fuisse conditionis, ut cutem elevarent, maculæ verò istæ cutim non elevant, neque culicum

ſed potius pulicum morſibus aſſimilantur.

Papulæ autem quas Hipp. 1. *epid. ſect.* 2. *tex.* 38. ait, in quadam conſtitutione apparuiſſe parvas, *quæ non eſſent excernendis morbis ſtatim evaneſcentes*, magis videntur, fuiſſe variolæ, aut morbilli, quam puncticulæ, ſiquidem (ut ille adiungit) *pueros ablactatos arripiebant*, ſilenus autem ſecundus ægrotus primi libri *habuit papulas cum ſudore rubentes*, ſed papulæ iſtæ erant *varis ſimiles*, vari autem ſunt tubercula, quæ pubeſcentibus in facie oriuntur, vulgò dicuntur *coſſi*, hæ autem cum puncticulis nihil commune habent. Item 3. *epid. ſect.* 3. *tex.* 51. Sic ſcriptum reliquit, *carbunculi æſtate multi, & alia quæ putredo vocantur, papulæ item magnæ, herpetes multis magni.* Iſtæ etiam papulæ differunt à puncticulis, nam puncticulæ valdè exiguæ ſunt, papulas autem illas magnas fuiſſe narrat, ineptè quidem magnas exponit, hoc eſt univerſum corpus occupantes, quaſi inter ma-

gnas

gnas & multas nulla sit differentia. Prætereà Galen. ait papulas illas vocari ἐξορμαὶ, & constare ex humoribus, qui si tenues sint, exulcerationem efficiunt, si crassi in tumorem pellem attollunt, quorum neutrum puncticulis inest. Tandem asperitudines miliales res pruriginosæ 2. *epid. sect.* 3. non sunt puncticulæ: siquidem hæ neque cutem reddunt asperam, neque pruritum excitant.

Itaque natura foras humorem à quo molestatur transmittere satagit, & impetu expulsionis materia ob tenuitatem suam in minimas partes dividitur, ut cutis hoc tenui humore quasi aspergi videatur, rectè aspergi, dixi, ut significarem hunc humorem tenuem velut aquam facilè posse in minimas particulas dividi, sic aliquando ex vaporibus concretis, miliares sudores videre contingit, atque hæc est una ex rationibus ad demonstrandum, materiam puncticularum non esse merum vaporem, nam si esset, in sudorem concre-

ſceret, neque humoris à quo elevatur, tincturam retineret.

Quæres, an liceat apparentibus puncticulis ſanguinem mittere? quamvis autem hoc quæſitum ad terapeuticen ſpectet, ac ſubinde ſit præter huius libri inſtitutum, nihilominus non tacebo, rudem & nulla ratione fundatum timorem eorum, qui tunc ab hoc remedio abſtinent, cùm tantùm abſit, ut impediatur venæ ſectione puncticularum exitus, quin potius adiuvetur, dummodo gravatæ naturæ ſigna adſint: quippe hoc auxilio à ſarcina quâ premebatur exonerata, ſuis commodis poteſt longè melius incumbere. Sed hoc obiter, quod verò ad præſentem rem facit, eſt ſcire, febrem, quæ à recentioribus purpura appellatur, in qua maculæ, de quibus agimus, apparent, non eſſe eam, quam *Gal. 6. epid. ſect. 1. com. 19.* Pemphingodem appellat, nam in illa Galenus tubercula admittit, & Thucydidis, autoritate utitur, qui in peſtilentia ſuo ævo graſſante fuiſſe

nar-

narrat *corpus subrubrum, lividum, tuberculis exiguis & ulceribus efflorescens.* Itaque in hodiernis papulis, nulla datur intumescentia, si autem ad vocabuli ethymon attendas πέμφιξ dicitur bulla, & febris Pemphingodes, bullosa. Erat igitur ut ait Thucydides in illa peste corpus *ulceribus efflorescens* cui consonant Lucretii Carmina.

Et simul ulceribus quasi inustis omne rubere
Corpus, ut est per membra sacer cum dicitur ignis.

Falluntur igitur Fabius Paulinus *in annotat. ad Thucydidem, & Horat.* Augenius 2. *tom: suarum epist. libr.* 4. & alii, qui ex antiquorum scriptis elicere volunt, has maculas priscis fuisse cognitas, quod certè non cōstat, nec constare potest, juxta vocabulum universale, quo usi sunt, appellantes omnes efflorescentias exanthemata.

* * *

CAP.

CAP. XX.

Abscessus universalis per modum unius.

SEd jam ad universalem abscessum, qui continuitate est unus, me confero & statim auriginosus sese offert, cui transmissio biliosi humoris ad universam cutim causam præbet. Nec vero omnes eius causas pertractabo, sed solùm assumam eam auriginem, quæ febricitantibus accidit, hanc verè universalem abscessum possis appellare.

Porrò *si accidat ante septimam diem. malum* dixit Hippoc. 4. *aph.* 62. quod decretum neque Plinius *lib.* 26. *cap.* 12. neque Averrhoes 4 *coll.c.* 43. recipiunt. *Scimus* (inquit Plinius) *vixisse aliquos etiam ab hac desperatione.* Verùm desperationis vocabulo Hippocratem calumniatur: nam magnus senex non dixit θανάσιμον, id est, *lethale*, sed κακὸν, id est, *malum*, neq; verò etiã si *lethale*, dixisset, adhuc moriendi necessitatem,

quam

quam Plinius desperationem appellat, vox illa importaret: quippe, vt Galenus 6. *aph.* 60. adnotauit, *mortale ab Hippoc. dicitur interdum de iis, qui ex necessitate sunt morituri, interdum de iis, qui magna ex parte.* Deinde Hippocr. icteritiam damnat, quæ evenit *ante septimum.* Plinius Hippoc. dixisse ait, *à septimo*, id est, *post septimum*, quod falsum est, imò verò medicinæ parens inferius 4. *aph.* 64. die septimo, nono, undecimo, decimo quarto diebus decretorijs, icteritiam supervenientem laudat, ni simul dextri hypochondrij durities, hoc est, ni malus aliquis affectus jecori accidat. Insuper, adeò idem decretorium veneratur, vt etiam ante septimum, nempe die quartò icteritiam, si cum rigore accidat, commendat 4. *acut.* 81. quippe febris, quæ à bilioso & valde mordace humore fit, morbus est peracutus, & ante septimũ, suum decretorium habet, iudicatio autem in illa die quarta facta, per rigorem, vt sit bona, subsequentem expulsio-

ſionem habere debet, eſt autem expulſio ad cutem per icteritiam, hoc eſt, per vniuerſalem abſceſſum.

Quæres, an die quarta duntaxat icteritia cum rigore ſit bona? erit etiam bona poſteà, dummodò æger debilis non ſit, & febris ſolvatur. Hoc Hippocr. non negaret: nam tunc boni abſceſſus conditiones ſubiret, ſed ille hoc non ſolùm dixit, quod dubium videre poterat. Dixerat prius icteritiã ante ſeptimum, malum, dicit nunc, poſſe aliquando ante ſeptimum eſſe bonum, videlicet ſi cum rigore fiat, quia ſubit vicẽ expulſionis factæ poſt rigorem: quippe tunc rigor cauſonem ſoluere dicitur, ex Galeni animadverſione, cum ad rigorem evacuatio aliqua ſubſequitur.

Cæterùm icteritia, ſine rigore, ante ſeptimum, conditionem habet earum mutationum, quæ ſymptomaticæ dicuntur, quod ſi icteritiam etiam ante ſeptimum diem evenientem evacuatio aliqua ſequatur, æger liberabitur,

non

non quidem quia ićteritia tunc temporis ex se est salubris, sed quia subsequens evacuatio liberat à periculo, quemadmodum parotidibus accidit, quæ alioquin periculosæ superuenien-te alvi fluxu, aut copiosa vrinatione, nihil periculi invehunt. Itaque iure optimo aphorismus, quem præ manib. habemus, *ićteritia ante septimum, malum*, additum habet in nonnullis codicibus (vt Galenus fidem facit) *nisi humores aluo prodeant*, volentibus his, qui hæc adiiciunt, per alvum bilem expurgari, & hoc additamentum ex eodem Hippocrate est acceptum: etenim accidisse narrat 1. *epid. sect. 2. text.* 3. *Quibusdam morbum regium sexta die, verùm his purgatio per vesicam, aut alvus turbata profuit, aut larga sanguinis eruptio, velut Heraclides, qui decumbebat apud Aristocydem: nam huic, & ex naribus sanguis erupit, & alvus turbata est, & per vesicam purgatus est, vigesima die iudicatus est. Non velut Phamagoræ servus, cui nihil tale factum est, & mor-*

& mortuus est. Nec solùm moriuntur, quibus deest excretio, sed quibus accidit superflua, sic Hermippus multum excrevit; adeò ut viribus vim evacuationis non sustinentibus, obierit. Itaque ut salubris sit icteritia, imò ut sit secura necesse est, ut evacuatio sequatur, quæ nec sit diminuta, nec superflua, sit tamen liberalis, quæ tamen vel sit ἰσόῤῥοπος, vel ἰσοῤῥοπίαν non valde excedat. Iam patere arbitror, quâ lege icteritia possit esse utilis in omni regione, ut vana sit excusatio, quā Averrhoes magis Hippocratem accusans, quàm excusans affert, inquiens, *possibile est quod viderit in terris suis crises venientes per icteritiam ante septimum, esse malas.* Valeat inutilis imò inanis isthæc excusatio, qua magnus Hippocrates non indiget: neque enim suis duntaxàt cois, sed universi orbis habitatoribus communem, & ratione experimentoq́ue fundatam tradidit medicinam.

CAP. XXI.

De Palindromia.

NIhil tàm horrendum in morbis, quàm τὸ παλινδρομέειν, hoc est, *recursus*: quando scilicet tam medico quàm ægroto, exacti iam morbi fallax specimen illudit, & portum se tangere arbitranti maiores aquarum assurgunt montes. Dupliciter *palindromia* vocabulo utitur Hippocrates: aliquando enim recidivam significat, sed minus propriè, ut cum dicitur in coacis, ὕδερος θεραπείην ἐνδιδοὺς παλινδρομέων ἀνέλπιστος, id est, *hydrops, qui ad curationem remisit recurrens, desperatus est.* quia si aquam hydragogo aliquo medicamento extrahas, venter detumescit, & æger à molestiis, quibus, propter inundationem, premebatur, veluti in portu respirat. Nihilominus, si malum recurrat, hoc est, revertatur, recidiva erit, significans causam non fuisse abolitam, eamque tumorem aliquem

quem internum, præcipuè in jecore esse, qui curationem non admittit.

§. Cæterùm præter hanc significationem, quæ, ut dixi, valde impropria est, dicitur propriè *palindromia recursus humoris*, & iste adhuc duobus fit modis, uno minus proprio, quàm alio; nam si recurrat ad partem diversam ab ea, à qua fluxus cæpit, non ita propria est palindromia, sicut alia, in qua humor ad suum fontem recurrit. Omnes tamen isti tres modi sunt valde periculosi. Primus, quoniam ὑπόστροφος morbus priore deterior est, vel ea saltem ratione, quod ægrum suscipit defatigatum. Secundus, solùm potest esse laudabilis, si materiæ orgasmo cor aut aliud membrum lacessitum eodem orgasmo materia recurrat aliorsum. Erit etiã laudabilis, si fiat post damnabilem, exempli gratia, si materia ab abscessu ad cor recurrat, deinde à corde transmittatur iterum ad abscessum; Nec verò istam laudabilem palindromiam impossibilem indicato; quippe, licet

ut

ut plurimùm, interiora maiorem habeant vim ad retinendum, quàm exteriora ad attrahendum, nihilominus materia turgens, ut ad exteriora recurrat, naturam cui custodia sanitatis incumbit, habet adjutricem. Alioquin prius per metastasin 6.*aph.* 25. *erysipelas ab internis ad externa, bonum*, postea per palindromen *ab externis ad interna malum*. Quæ sententia universalis quidem est, ut Galenus ibi annotavit, & *erysipelas* pro exemplo affertur: ideo idem Gal. 1. *prorrh sect.* 1. *com.* 1. universali sermone ait, *quæcunque tubercula, aut pustulæ ex imo ad cutem enata recurrerunt, gravissima omnium sunt*. Tertius, quia materia recurrens ad suum fontem (*quæ propriè palindromia est*) reperit ibi phlogosin, & empyreuma nempe facilem apparatum ad novum incendium maiori vi, quam prius, excitandum. Significare etiam potest irritum materiæ impetum, quem Galenus 1. *prorrh*. 61. ὁρμὴν appellat, & ad communissimum theorema criticorum

rum non decernentium reduci poteſt, quaſi naturam iam valvas ſanitatis attingens è limine reducatur. Vt ſi phreneticus incipiat, parotidibus ortis, miteſcere, mox, eiſdem evaneſcentibus, ferocior quàm anteà reddatur. Quid mirũ? Humor recurrens prioris fomitis locum reperiit adhuc intemperie imbecillitateque laborantem. Ita *quibuscunque reſurgentibus ex morbis, ſi quid laboravit, huic fiunt abſceſſus, ſi qua pars corporis anteà laboravit, ibi morbus firmatur. 4. aph. 32. 33.*

Dupliciter poteſt tumor præter naturam evaneſcere, vel reſolutione, ſi concurrant omnes reſolutionis cauſæ, *humoris tenuitas, partis raritas, circumfuſi aeris calor & admoti medicamenti potentia* Vel per palindromen, hoc eſt, *recurſum ad interna*, & hoc accidit vel propter materiæ orgaſmón, irrequietamque naturam, ut ſi ſanguis ſit ad vaſa magna, ſi bilis ad partes ſupernas, ſi pituita ad ventrem, & primam regionem, vel ſequens inclinationem naturæ:

ræ: ſunt enim aliqui, quibus facile ad ventriculum confluxus fiunt, alii ad caput, alii ad cor, mulierumque nonnullæ, quibus facile ad uterum materia vertitur, vel etiam ob aſtrorum directiones, quæ magis hoc quàm illud reſpiciunt membrum. Non ſolùm palindromia fit ex abſceſſu per decubitum, ſed etiam ex abſceſſu per effluxũ, qui enim aëri ſe expoſuit ſudans, retroceſſu materiæ, occiſus eſt: qui etiam alvi fluxu ſanabatur, ſi fluxus deſtitit: recurrente materia periit, cui etiam pleuritico materia per ſputum cæperat evacuari, palindromia facta, nova pleuritidis fuit excitata, & in coacis *ſuppreſſa intempeſtivè dyſenteria* palindromiam fecit: ſcilicet recurrente materia, quæ ſi ſit αἱματώδεις *ſanguinea*, magis recurrit ad viſcera, quia hepar vicinũ, venæ cavæ ſitus & diſtributio, & partium reſpirationi inſervientium peculiaris infirmitas id facit. χολώδες biliosa ad articulos, quamvis enim bilis ſuâpte naturâ ſurſum ferri ſoleat propter calorem

lorem & substantiæ tenuitatem, tamen propter acrimoniam ab omnibus partibus, præsertim nobilibus rejecta, quàm longissimè fieri potest, propellitur ac tãdem, ubi viscera robusta sunt, in imbecillioribus articulis firmatur, ad quos propter tenuitatem, facile penetrat, cum etiam pituitosis crássisque humoribus eò decumbentibus misceri quasi pro vehiculo soleat.

Fit etiam palindromia *ex suppressis hæmorrhoidibus*, ut habetur in 6.*aph*.12. Palindromiam & patiebatur ille, *cui* (ut narrat Hipp. *lib. de humoribus in fine.*) *intestinum in dextra parte dolebat, & articulari morbo correptus est, quietior erat, postquàm autem hic curatus fuit, magis dolebat.* Galen. existimat id evenisse, *quoniam duobus doloribus non eundem locum infestantibus, maior minorem obscurat*.2,*aph* 46. Sed non recipienda est isthæc interpretatio: nam quorsum Galen. id quod commune est omnibus doloribus in uno particulari, tanquam rem admirabilem narrasset?

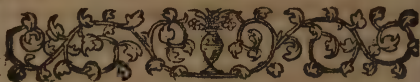
ſet? Adiungit idem Galen: forſan autorem loqui de cæci inteſtini dolore, ſed cur de aliis non loquitur? nonne poteſt ex omnibus per venulas, & obſcuros meatus materia transmitti? num quia materia erat craſſa? at poterat eſſe tenuis; quippe colicus dolor etiam ex cauſa tenui fit, & præterea materia craſſa, tum agitatione tum medicamentis calidis tenuior redditur. Imo craſſa etiam materia tranſudat à venis in arterias, ut admittit idem *de plenit. cap.* 11. Immeritò igitur transmutationem iſtam ab arthritide in colicum dolorem, appellat ænigma indignũ, quod ei⁹ explicatione defatigetur.

§. Demum non ſolum facti iam abſceſſus cum periculo recurrunt, & multoties cum pernicie, verùm etiam ea ſigna quæ ἀντιδιδόντα appellantur, quaſi febrem rependant, eique opponantur. Quicquid ergo futurum abſceſſum, qui tamen non ſequatur, ſignificat, palindromiæ ſuſpicionem affert; ideò in coacis Hippocr. inquit,

quæ signa abscessum enunciant, si abscessus non sequatur, malignum; non dixi malum, nec mortale sed *malignũ*, insinuans pravi moris esse, viæ semel inceptæ, non insistere, quod etiam imbecillitati potest aliquando attribui: verùm neque siquidem minùs est malum: signa autem futuri abscessus superius diximus, præcipuum tamen semper est dolor. Is cùm in aliqua parte valde urgeat, jam ibi materiam adesse ostendit quæ licet manifestum abscessum non extollat, nihilominus continuum solvit, aut saltem gravem inducit intemperiem, aliter non doleret. Quando verò dolor repentè cessat, quid aliud indicat quàm metastasin materiæ in aliũ locum: dixi repente, nã si resolutione evanescat, sensim id fiet. Porrò Larissa Calvus 3. *epid. sect.* 3. *ægr.* 3. *Cui dextrũ fæmur doluit repente*, poterat ex dolore futurum in dextro fæmore abscessum conjectare, *tertio fæmur dolere desiit*, quid inde accidit? nempe recurrente materia ad cerebrum, & cor (potius

tius ad os ventriculi, quod veteres cor nominabant) *mentis alienatio, & turbatio, multumq́; sese jactavit, quarto ad meridiem periit.* Potest tamen (ut supra dictum est) ad hunc recursum materiæ à parte in qua dolor erat, ad partem nobiliorem sequi iterum recursus à parte ista nobiliore ad externam, sive per decubitum sive per effluxũ. Per decubitum, ut si Calvo mentis alienatione laborãti accidissent parotides. Per effluxum ut si contigisset alvũ solvi, aut urinam copiosam mingi, aut sudores excitari, aut sanguinẽ è naribus fluere. Hoc dixisse volui, ut medicus generosus addiscat, non esse in materia valde mobili & irrequieta desperandũ, sed instandum, & pro viribus innitendum, si forsan ad palindromiã perniciosam, palindromia utilis consequi valeat. Interim tamen ab Hippocr. 3.*prorrh*.75. accipe, *Dolores absq; judicatione solutos inutiles esse*, dixit *inutiles*, quia nunquã possunt esse boni, sed vel mortem, si prava signa adsint, vel si desint, diuturnitatẽ secum afferent.

 QUÆ

QVÆ EX QVIBVS

LIBER QUARTUS

CAP. I.

Quæ mala supra mala necessario eveniunt.

ORBI, quos morbis advenire, hactenus diximus, ita accidunt, ut possint nõ accidere: quippe priore morbo manente, alterius superventus, quem epigenesin appellavimus, & unius in alterum mutatio, quæ dicitur metastasis, & omnis abscessuum turba non habent infallibilem eventum, sed quibusdam adveniunt, aliis verò non. Sunt autem præter hos alii, qui necessariò dicuntur evenire *necessitate*, vel simpliciter vel ex hypothesi. Simpliciter voco, si ita adesse debeant, ut impediri nequeant, ut 7.*aph.* 58. *Qui-*

58. *Quibus cerebrum concussum est, necesse est mutos fieri.* Hoc autem contingit, vel quia concussione cerebrum ab una parte in aliã distrahitur, ita ut partes circumvicinæ disrumpantur, & in hoc casu patiens restituitur, vel quia concussum cerebrum disrumpitur, & convellitur, & tunc desperata res est: quippe tunc cerebrum in propria substantia continui solutionem patitur, quæ sanari nequit. Dolor autem à concussione non percipitur; quoniam facultas sentiens deperditur.

Alterum exemplum habes 6. aph. 50. *Quibuscunque præciditur cerebrum, ijs necesse est febrem & bilis vomitum supervenire*, quod intellige dictum de vulnere tum cerebri, tum membranarum eius. Nam membri principalis inflammatio febrem habet comitem, fit etiam in vulnere illarum partium maximo, ex quo bilis, quæ omnium humorum tenuissima, & levissima est, commota & agitata ad ventriculum fluit, & ad os ventriculi refluit, unde facilè

reiicitur. Additur in coacis, *necesse etiam esse in cerebri vulnere partem aliquam corporis syderatam fieri*, hoc est, resolutam, resolutio autem fit in ea parte, quæ vulneratæ parti respondet, fit etiam in parte opposita contingit etiam pro resolutione convulsio, aut eiusdem aut oppositæ partis, cuius rei causas exactè mihi videtur rimatus Andr. Laur. *Op. anatom. libr.* 10. *q.* 5. & 6.

Exemplum necessarii ex hypothesi 6. *aph.* 58. *Si omentum excidat necessariò putrescit*. Hoc est, si pinguedo illa, quæ dicitur omentum vulnerato expigastrio, per aperturam vulneris, extra peritonæon exierit, necessariò putrescit, nempe hypothesi, nisi statim fuerit reductum: nam hæc pinguedo extra prominens brevi temporis spatio putrescit, si verò illud spatium prævenias, liberabitur à putredine.

§. Exemplum aliud tibi proponam, in quo necessarium utroque modo reperio. Videlicet *si nervus dissectus fuerit, convul-*

convulsionem facit, & ut dissectus neque coalescat, & fortiter inflammetur. Nervus dissectus, nempe non totus nec in directum, sed pars eius in transversum propter acutissimum sensum, quo pollet, dolorem infert acerbissimum, ex continui solutione, hoc quidem simpliciter necessarium est, ut similiter est simpliciter necessaria ad vulnus cum dolore inflammatio. Cæterùm fortis inflammatio & convulsio propter multos ichores attractos, quibus nervus repletur, & in latitudinem augetur, in longitudinem decurtatur, hæc inquam, duo ita necessaria sunt, ut possint medici industria præcautionis beneficio evitari. Plura exempla studiosus reperiet, hęc tamē sufficiant ad præsentis doctrinæ explicationem. Vnum duntaxat libet advertere, Hippocr. inter morbos, qui necessariò morbis adveniunt, reponere febrē, quæ supervenit rigori; quia scilicet rigorē sine febre antiqui non cognoverunt, quod Ga-

len. *de trem. palpit. c. 7.* refert. ad illius temporis frugalitatem, *ne mireris*, (inquit ille,) *Si apud veteres medicos scriptum invenias, febrem comitari necessariò rigores, qui sine frigore obveniunt externo, ex ipsa corporis dispositione prodeuntes. Nihil enim tale veteribus, nec balneis tot post cibum, nec otiosa vita utentibus accidit. Hoc autem tempore ambo hæc frequenti in usu habita, etiam rigorem hunc, qui quod excalfieri nequeat,* ἀνεκθέρμαντ☉ *appellatur, excitant novum quoddam & peregrinum symptoma propter victus novitatis rationem.*

CAP. II.

Quæ mala supra mala consultò eveniunt.

NAturam consultò operare dicimus; quoties sui compos est & circa morbos ea, quæ agenda sunt, ac si iudicio regeretur, agit: consultò enim aliquid fieri & iudicatò, idem est; iudicatò autem fit quicquid criticè: inde enim

enim criseos nomen est acceptum; nam cùm quispiam vulgaris perturbationi, quam æger in die contemplabili, pateretur, adessent, iudiciũ de ægrotãtis vita fieri exclamavit: similitudine ducta à forensib⁹ causis. Igitur cõsultò fit quicquid fit ad bonũ: quippe natura, cùm sui cõpos est, consultò agit. Fieri etiam aliquo modo dicemus aliquid consultò ad malum, non quod iudicatò fiat, sed quod non fit fortuitò: multa enim sunt, quæ ex privatione sui oppositi denominationem suscipiunt. Dicimus verbi gratia mare quietum, non quod quietum sit, sed quod non est procellosum; similiterve temperatum, cùm tamen calidum sit, sed non valde calidum, & permittente aliquo, quidpiam factum existimamus, quia fit eodem non renuente, unde receptum est apud iurisperitos, *qui tacet, consentire videtur*. Eodem modo crisis prava, quæ ex pravis signis in die iudicatorio fuit præsignificata, & in iudicatorio fuit facta, dicetur facta consultò:

non quod naturæ consilio, sed quod non fortuitò, sed ex suis causis præcognitis fit. Neque verò aliquid consultò in morbis factum dixerim nisi quod est criticum, si est ad bonum; fit naturæ consilio, si ad malum, morbi victoriâ.

CAP. III.

Quæ mala supra mala fortuitò eveniunt.

FOrtuitò aliquid fieri dicimus, cùm aliter ac sperabatur accidit, sive à natura, sive à medico, sive quomodocunque aliter id fiat, fortuiti isti eventus alii sunt ad bonum, alii ad malum. Vis scire quomodò in naturæ operibus possit casus iuvare? Considera mulierem vomitu sanguinis laborare, cui, si continuent menstrua, sanguineus vomitus cessabit, iuxta *aph. 32. libri* 5. Considera rursus mulierem, cui menstrua deficiebant, cui si diarrhæa, aut dysenteria superveniat, huic, magno

gno ad egerendum conatu, menstrua profluent. Casus etiam sanitatem affert, ut accidit illi, qui referente Marcello Donato, in tempore sagitta fuerat vulneratus, & post quintum annum, dum frigida per æstatem os collueret, innumeris sternutamentis concitatis, frustum sagittæ digiti medii longitudine, acie ferreâ per nares eiecit. Similiter fuerunt aliqui, quorum historias reperies apud Paræum *in introductione ad chirurgiam compendiariam cap.* 23. qui in fluvium prolapsi à quartana convaluerunt, sicut & phreneticus, qui per fenestras se præcipitem dedit, & subitò resipuit, & melancholicus, qui, ut Gordonius scribit, vulneratus fuit in capite usque ad cranei fracturam, & quandiu vulnus fuit apertum, tamdiu mentis dilucida habuit intervalla, clauso autem vulnere melancholia rediit.

Fit etiã eventus fortuitus ad malum, ut si quando in pleuritide in qua tussis opportuna est, ut materia nocẽs expel-

latur, nihilominus tussiendo vena in thorace rumpatur, & ita ex bona causa pravus sequitur effectus. Vel etiam si natura per hæmorrhagiam è naribus velit ardentem febrem solvere, & tunc pars sanguinis viam narium relinquens ad palatum convertatur, & vel sua multitudine suffocet, vel ad pulmones descendens suppurationi, ac tandem pthisi occasionem præbeat. Medicus similiter ad bonum, & ad malum fortuitò agit, ita ut unum intendens aliud longè diversum, aut potius contrarium eveniat, ut possit illud Horatianum dici.

Amphora capit
Institui currente rotâ cur urceus exit?

Ad bonum, ut si pharmaco purgante mulieri exhibito, egerendi vi menstrua, quæ anteà delitescebant, appareant. *Ad malum*, ut si dum pharmacum per inferiora purgans exhibes, vomitum prorites, à quo vena in thorace rumpatur; aut si in febre intermittente, exhibito medicamento purgante,
mate-

materiæ portione ad venas tractâ reddatur continua; aut si ex simplici tertiana, deductâ parte materiæ in alium focum fiat duplex; aut si bilis, in causone, pharmaco educta vias per quas transit, hoc est, intestina exulceret & dysenteriam efficiat. Idcirco sapienter ut solet Hippocr. *quæ per fortuitum successum medici ægrotos curantes faciunt*, jubet considerare.

CAP. IV.

An medico liceat sterilitatem inducere.

NOn est una duntaxat huius quæsiti ratio, sed plures. Universale tamen præceptum, ante omnia mente tenendum est, ex D. Pauli *epistola 1. ad Rom. cap. 3. Non sunt facienda mala ut eveniant bona*, quod etiam iis, quæ sunt inferius inquirenda inserviet. Cæterùm prius se offert mulier fæcunda quidem, sed quæ, ne adulterium, quod absente marito vult committere, in notes-

notescat, concipiendi in utero facultatem libenter renunciabit. Medicum consulit, auxilium ut ab ingravidatione præservetur, expóstulat, mercedem liberalissimè offert. Quisnam erit avarissimus ille medicus, & propriæ conscientiæ prodigus, qui huic nefariæ pravitati, se adjutorem, imo autorem præbeat? Deinde offeratur alia mulier, quæ jam semel aut pluries in partu est periclitata, nec jam amplius hoc discrimen vult subire, sterilitatem cupit, remedia quærit. Huic etiam ea denegabo: nam possibile est, ut aut mutatione ætatis, aut præcedentium partuum crebritate, uterus pariendi tempore magis lubricus fiat, & impedimenta cessent, quæ partum difficilem reddebant. Si verò hac spe non acquiescat, melius est, ut eam timore à concubitu cessare, quam sterilitatis remedia quærere persuadeat.

Tertiò alia erit, quæ ob vitium conformationis vel alium affectum præter naturam, si gravida fiat, non potest, abs-

abſque manifeſto vitæ periculo fætum uſque ad maturitatis tempus geſtare, num huic ſterilitas inducenda eſt? Avicenna. 21.*tr*.2.*c*.17. audacter aſſentitur: inquit enim. *Medico quandoque neceſſarium eſt prohibere impragnationem, in parva, ſuper quam timetur de partu, & in ea in cuius matrice eſt ægritudo; & in ea in cuius veſica eſt debilitas.* Videlicet *in parva*, quæ in tenera adhuc ætate conſtituta eſt, ut timor ſit, ne in partu ſuccumbat. Narrat Ariſtoteles 7.*polit*.*c*.16. Mulieres Træſomenum ſæpe ſub partu occubuiſſe, quod tenellæ nimis conceperant, & adjungit, *eſt autem adoleſcentum conjunctio improba ad filiorum procreationem: in cunctis enim animalibus juveniles partus imperfecti ſunt, & fœminæ crebrius, quàm mares, & parvi corporis gignuntur, quocirca neceſſe eſt, hoc idem in hominibus provenire, huius autem conjectura fuerit, quod in quibuſdam civitatibus conſuetudo eſt, adoleſcentes mares puellaſq; conjugari, in iiſdem inutilia & puſilla homi-*

num corpora existunt, in partu quoq; laborant magis puellæ & pereunt plures. Forsitan etiam Avicenna dixit *in parva*, hoc est, in muliere, quæ exiguam obtinet molem corporis: nam hæc non habet amplitudinem meatus uteri respondentem uteri capacitati. Deinde *in ea, in cuius matrice est ægritudo*: quippe potest esse ægritudo, sive sit ulcus, sive tuberculum, sive aliud quippiam in ea matricis parte, quæ conceptionem non impediat, attamen gestationis, & magis parturitionis tempore acerbissimos concitet dolores, quibus tolerandis vires non sufficiant. Tandē *& in cuius vesica est debilitas*: quia scilicet fœdus suo pondere vesicam aliàs debilem disrumpens interitui occasionē præstabit. Aetius *tetrab.* 4. *serm.* 4. *ca.* 16. paulò aliter quàm Avicenna tres periculi causas in parturiendo enumerat, cuius verba sunt. *Quædam mulieres etiamsi concipiant, in partu tamen periclitantur, sive ob uteri parvitatem, ut ob id fœtum perficere non possit, sive ob colli e-*

jusdem angustiam, sive quod tuberculum aut tale quiddam in eiusdem ostio exortū est, quod partum impedit. Et propter hæc tria non veretur statim sese accingere ad impediendum conceptum, & ulterius progrediens, si mulier concepit, ad corrumpendum fætum. Verùm de corruptione fætus inferius est dicendum, de sterilitate procuranda nūc dicam.

Medicamenta, quæ tum Aetius, tum Avicenna describunt, quoniam è directo conceptionem impediunt, non videntur sine impietatis nota posse à medico in usum trahi. Dices forsan non tam impietatem esse, mulieri sterilitatem inducere, quàm pietatem eidem, ne in mortis periculum incidat, præcavere. Profectò si præcavere possem sanando ea mala, quæ futurum partum periculosum efficiunt, id libenter agerem. Verùm incurabilia sunt, inquit, at ego tunc quæram, an aliâ viâ possit mulier periculum effugere, ne cogar ad medicamenta sterilitatem inducentia

tia manum mittere, Poteſt quidem ſed quâ nam viâ? nempe abſtinendo ſcilicet à concubitu. Inſtabis concubitum non eſſe factum duntaxat ad ſobolem procreandam, ſed etiam ad extinguendum libidinis æſtum. Marito licitum eſt cum uxore ſterili, (ſive ſterilis ſit à morbo, ſive ab ætate) coire, ne impellente veneris ſtimulo ſcortator fieri cogatur. Mulieri etiam ex Divi Pauli decreto 1. *ad Corinth*. 7. *Melius eſt nubere quam uri*, quapropter ceſſante ſpe ſuſcipiendæ prolis, non adhuc ceſſat coniugii neceſſitas. Eſto coeat vir cum uxore, quam ſcit ſterilem eſſe, vel quam novit ultra parturiendi ætatem eſſe conſtitutam, neque curabo an eam iuvenem acceperit, an vetulam, unum duntaxat conſiderabo, nempe hunc concubitum nullam naturæ violentiam inferre, quæ tamen, remediis fæcunditati adverſantibus, infertur. Itaque medicus naturæ miniſter & adiutor, nihil magis effugere debet, quàm ut eiuſdem fiat inimicus & deſtructor.

Ne

Ne tamen in me proverbium iactetur, *ne sutor ultra crepidam*, non licet hic amplius theologizare, neque etiam mulieres steriles, quas miraculo concepisse sacra pagina narrat, in exemplum sunt trahendæ, sed aliæ potius, quæ fæcundæ fieri possunt, diligenter adiuvandæ, ad quod munus utrùm valeant mandragoræ quas Rachel sumpsisse fertur, non est hic locus disputandi.

CAP. V.

De sterilitate, quæ venarum sectione inducitur.

CVm de sterilitate, quam medicus suis auxiliis inducere prohibetur, agerem, venit mihi in mentem aliquarum venarum sectio, quæ si infæcunditatis suspicionem inicit, non est temere tentandum. Invaluit inter mulieres opinio ex sectione venarum pedum reddi fæminas steriles, quod forsitan ex Hipp. doctrina *in libello de locis in ho-*

in homine, non ſat bene intellecta originem habet, ſiquidem venæ cavæ proceſſum deſcribens adiūgit, *Diſpartitiones in fœmoribus facit, & ad tibias intus fertur in malleolos. Hæ infæcundum faciunt hominem, cum fuerint ſectæ, & in magnos digitos deſinunt.*

Animadvertere tamen oportet, pri⁹ ab Hipp. eſſe dictum, *aliæ duæ venæ à vertice iuxta aures*, deinde harum duarum venarum devaricationes per collum ad ſeptum transverſum, inde ad inguina, femur, tibias, malleolos, tanquam per parentheſin eſſe poſitas, ut rurſus venis, quæ ſunt iuxta aures, adiūgat, *hæ infæcundum faciunt hominem cùm fuerint ſectæ.* Poterit tamen aliquis exiſtimare, non inanem eſſe muliercularum opinionem, ſiquidem venæ iſtæ, quæ in talo aut iuxta magnos digitos ſecantur, magnum habent cum membris genitalibus conſortium, & in mulieribus quidem ab utero evacuant, in hominibus etiam ab illis partibus, quæ generationi inſerviunt. Vnde magnis pe-

pedum digitis Constantinus Africanu, & alii emplastra adversus sterilitatem applicant. Hoc de frequente sanguinis missione si intelligas, non levi duceris fundamento: refrigerantur namque membra genitalia crebra sanguinis extractione, si verò raró, & urgente necessitate id fiat, nihil ut timendum imò sperandum est, ut sanguinis missione partes illæ contemperentur, & expurgentur, quod experimento est compertum.

Certissimum verò est, Hippocratem non de venis pedum loqui sed de iis, quæ sunt ponè aures: Quamvis autem sint eædem nihilominus diversitate locorum diversas habent conditiones: nam iuxta aures possunt spirituum, aut seminalis materiæ influxum, si secentur, prohibere, quem non prohibent sectæ in malleolis, sed an hæc sit causa cur in fæcundum hominem reddant, an quælibet alia, diligenter inquirendum est.

Hippocrates tum *in libello de locis in* *homi-*

homine, tum *in libello de aere, aquis & locis*, rem ita se habere affirmat, ut scilicet harum venarum sectio infæcunditatem pariat, rationem verò cur id fiat, nullam assignat. At *in libello de genitura*, cur ita accidat, scriptum reliquit his verbis, *quibuscunque verò iuxta aures venæ sectæ sunt, hi coëunt quidem, & genituram emittunt verum modicam & debilem & infæcundam. Nam plurima genituræ pars à capite iuxta aures, in spinalem medullam procedit, ipse autem transitus, cicatrice sectioni inductâ consolidatus est.* Cùm tamen hæc ratio pro hypothesi habeat, semen à capite, sive à toto corpore diffundi. Avicenna, qui similitudinem filiorum ad patres ad descensum seminis ex omnibus & singulis corporis partibus refert, eam amplexatur. Gentilis, qui licet descensum seminis neget, confluxum tamen spirituum à toto admittit, eidem inhæret rationi: *Licet enim*, inquit ille, *semen non concurrat ex toto corpore ad generationem, nihilominus à quolibet membro pre-*

præcipuo accipit spiritum peculiarem, & ex multis spiritibus fit unus genitivus, neque aliter posset fieri assimilatio filiorum ad parentes. Quia verò ex sectione venarum, quæ sunt post aures, deficit spiritus animalis, qui non potest descendere hinc fit, ut semen non habeat requisitam materiam ad spiritum genitivum, & ex consequente, non sit fæcundum.

Parùm ab hac Gentilis sententia recedit Cardanus, à quo Septalius est mutuatus: sentit enim materiam seminis & spiritus ad generationem aptos, quæ duo cerebrum suppeditat, impediri facta cicatrice. Nam licet hac cicatrice non impediatur fluxus materiæ seminalis à cerebro ad spinalem medullam, quæ cerebro contigua est, tamen per spinalem medullam ob frigiditatem minor copia spirituum defertur, & ideo semen fit infæcundum. Postularet præsens occasio, ut agitaretur quæstio, utrum semen excidat à toto, cæterum ne omnia ubique repetantur, supponito, nec semen decidere ab

univer-

universo corpore, (quamvis id Polybius potius quam Hippoc. asseruerit) nec necessariam esse spirituum omnium congregationem, ut unus fiat spiritus genitivus. Præterea licet cerebrum nihil omnino mitteret, non idcirco magis deficeret seminis materia, quàm amputato brachio aut crure. Quod si ex coitu magis caput quàm cætera membra debilitatur, id accidere, dicendum est, tum quia cerebrum est exangue & magis sentit ex sanguinis defectu noxam, tùm quia pars est extrema, & non habet aliam à qua, secundum indigentiam, trahat; tum denique quoniam in cerebro multi necessarii sunt spiritus ad cogitationes, & reliquas animales functiones obeundas, quapropter læditur ex quolibet spirituum defectu.

Vallesius existimat cerebrum refrigerari, quia obductâ cicatrice impeditur ascensus, spirituum vitalium à corde, ex quibus fit spiritus animalis, cerebro autem debili existente, universi

corpo-

corporis vires enervantur, propterea, ſicut cerebrum ſpiritu vitali privatur, ta ſemen animali, & ſubinde in fæcundum redditur. Verùm probare debuerat, fieri ſpirituum vitalium aſcenſum per has venas; forſitan non venas, ed arterias eſſe, quæ ſecantur, exiſtimavit, quod in Hippocr. doctrina diſcernere eſt impoſſibile; ſiquidem venarum nomine arterias comprehendit. Ita eſt, ſed cùm *in libello de locis in homine*, de venarum devaricationibus, quæ venæ cavæ inſeruntur, agat, non poteſt non de venis intelligi; quippe rteriæ alterius ſunt conſortii. Addit alteram rationem idem Valleſius, quaſi priori non acquieverit: dicitque forſſe ſimul cū venis illis præſcindi nervulum, quem Veſalius ſe in multis vidiſſe affirmat, deſcendentem à ſexta conjugatione ad vaſa ſeminalia. Cæterùm dum ignoramus, quem uſum nervulus iſte præſtet ad coitum, ratio hæc non eſt admittenda, præcipuè quoniam id, quod in multis Veſalius

M vi-

vidit, videtur non vidisse in omnibus ac proinde nō potest universali rationi præstare fundamentum. Tandem tanquam necessarium supponit id, quod fortuitò & ex errore fit, nempe nervuli sectionem, quando vena secatur.

Andreas Laurentius non admittit ex harum venarum sectione, sequi infæcunditatem: quippe hæ venæ externæ sunt, adsunt autem interna vasa insigniora, per foramina cranei ad cerebrum excurrentia, & quamvis per externas venas, (ait ille) feratur semen adhuc cicatrix obducta non impediet semini transitum: si enim sanguis crassior per hæc vasa fluit, ac refluit, cur semen spiritibus turgens eâdem viâ non penetrabit? Externas has venas esse contendit, non tamen id ex anatomia probat, nec Vesalium refellit, qui harum venarum descriptionem prosecutus eas ad interna penetrare affirmat. Cæterum licet cicatrix non omnino impediat seminis spirituumve transitum, possunt Laurentio adversa-

ri

rii respondere, satis esse, quod aliqua pars duntaxat impediatur, siquidem ut inquit, Hipp. *in libello de genitura*, qui sectas habent has venas, coeunt quidē, sed modicam debilem & infæcundam genituram emittunt, cùm ergo non priventur omnino coëundi potentiâ, non omnino impeditus debet esse transitus. Poterit tamen aliquis adhuc obsistere, Hippocr. non de infæcunditate sola, sed de impotentia agere: siquidem *in libello de aëre, aquis & locis* ex sectione harum venarum, scythas ait cum uxoribus coire non posse; fateor, sed scythæ non solùm venas secabant, verùm sanguinis profusione sese omnino refrigerabant, adeò ut præ spirituum inopia obdormiscerent, & posteà resurgentes impotētiam ad coitum sentiebant.

Cum verò Andreas Laurentius neget hanc sectionem esse infæcunditatis causam, alias quærit cur Scythæ sint infæcundi, & tres elicit ex Hippocr. Prima est frequens equitatio, altera

ſchiaticus dolor, tertia ſanguinis profuſio. Has ego omnes admitto, imò & plures alias, & quod attinet ad priorem, licet Ariſtoteles *ſect.*4.*prob.*12. eos qui equitant libidinoſiores evadere affirmet, ad moderatam equitationem id retuliſſe cenſendus eſt, Scythæ verò cõtinuo equitatu laſſantur, quod ex eodem libello addiſces; ex laſſitudine autem maximè circa genitalia gonorrhæa ut plurimum procedit, ſic Ariſtoteles 5 *probl.*31. delaſſatis inquit, ſemen per ſomnum effluere. Paulus etiam *libr.*1. *cap.*35. laſſitudinem unam cauſam eſſe docet abolendæ veneris.

Altera cauſa, coxendicus nimirum dolor, infæcunditatem poteſt efficere, quia, ut ait Laurentius, nihil æquè ac dolor corpus infirmat, & humores corrumpit. Adde tu aliam rationem, videlicet eundem dolorem, muſculos & nervos femoris, coxarumque genitalia attingere, & poſſe inter hæc conſenſum dari, unde ut conſtat ex ſacra pagina *Gen*, 24. & 47. pactum, aut jusjuran-

jurandum fiebat manu femori impo-
sita, quia ibi generandi vis adest.

Tertia, nempe, sanguinis nimia profusio corpus relinquit exangue, & præ inopia spirituum, debile & impotens ad coitum, quod si impotens, certè & infęcundum. Hæc omnia ita se habent, poteris adiungere quartã causam, hoc est braccas strictas, quibus utuntur, hæ enim, ut æquitationi sunt accomodæ, ita generandi muneri nocuæ, quippe genitalia his cõpressa, nec augẽtur, nec nutriũtur, ac subinde atrophia laborãt.

Verùm quamvis ob has causas Scythæ sint ad coitum inepti addidit nihilominus Hippocr. venarum post aures sectionem. Siquidem narrat eos à frequente equitatione coxendicos pati dolores, tunc adjungit. *Medicantur autem sibi ipsis hoc modo à principio morbi utramque venam retrò aures incidunt, quo facto, sanguine multo promanante, somnus eos corripit præ imbecillitate, sicque obdormiscunt, quorum quidem aliqui depulso somno sani exurgunt, ali-*

qui verò minimè. Atque mihi ſanè videntur eâ medicatióne ſeipſos perdere: vena enim retrò aures ſunt, quas ſi quis ſecet ſterilitatem inferat iis, quibus ſecantur, quare id etiam ipſis ex earum inciſione accidere certum eſt. Ex his colliges, venarum poſt aures inciſionem juxta Hippocr. doctrinam, eſſe cauſam ſterilitatis, hoc autem omnibus in univerſum commune erit, Scythis autem qui ex eadem ſectione ſanguinē multum profundebant, non ſolùm ſterilitatem, ſed impotentiam etiam acquirere peculiare erat. Præterea cum & *in libro de genitura*, *& in libro de locis in homine*, nulla Scytharum mentione facta, venas quæ ponè aures ſunt, ſectas ſterilitatem inducere, ſcriptum ſit, non eſt cur Laurentius in fæcunditatem ad ſolam equitationem, coxendicum dolorem, ſanguiniſque fluxum referat, ſed Hippocr. aſſentiatur ex hac ſectione in fæcunditatem agnoſcenti, aliàs ſi hominem proli incumbentem hac ſectione perderet, nō impunè id faceret.

§. Ne-

§. Neque verò Galenus adversatur, it ei Avicenna imponit, qui *part. prim. doctor.* 5. *c.* 20. 24. *fert. tract.* 1. *c.* 3. aliquando Galenum id negasse aliquando ancipitem fuisse, scriptum reliquit: nullibi quidem Galenus venarum post aures sectione sterilem hominem reddi, aut admittit, aut negat. Suspicatur, cum Cardano, Septalius forsitan hoc scriptum à Galeno *in commentario ad libellum de locis in homine*, quem in catalogo de libris propriis commemorat, ad nos tamen non pervenit, sed quis affirmabit Avicennam, hunc commentarium vidisse? Forsitan idem Avicenna Galeni verbis fuit seductus, quæ ita habent 6. *epid. sect.* 5. *com.* 21. *non tamen desecanda vena præceptum verum esse mihi persuadeo*, est autem præceptum, *cùm adsunt cedmata venæ in auribus posteriores scindendæ sunt*, vocat Hippocrat. *cedmata* fluxiones in crura decumbentes, in quarum curatione sectionem venarum post aures non probat Galenus, hoc autem quid

 com-

commune habet cum infæcunditate, quam eadem sectio inducere ab Hipp. alibi dicitur. Ex his colliges fatuè Augenium de sanguinis missione *libr.* 9. *c.*9. Avicennæ non acquievisse, & Galenum rectè sentire dixisse, & ab Hipp. discessisse, & in fæcunditatem ab hac sectione fieri negasse, nulla alia per motum ratione, nisi quia experientia constat, nihil eiusmodi contingere, sed quisnam precor hoc expertus est? Testes ille in re magna, qualis est adversatio, magno seni adducere debuerat.

Existimo ergò veram esse doctrinam Hippocra. & venarum post aures sectione, infæcunditatem induci, cuius rei nullam aliam esse causam crediderim, quàm cerebri imbecillitatem ab hac sectione contractam; quippe non superfluente in cerebro nutrimento, propter cicatricem harum venarum transitum sanguinis impedientem, debilitas oritur, semper autem cerebri debilitas, sive ab hac, sive ab alia, quam-

quamvis causa procedat, nervosum musculosumque genus debilitat; & spirituum animalium paupertatem inducit. Quapropter & penis erectio valde pigra & imbecilla fit, & semen pauco turget spiritu. Hipp. autem qui ex hac sectione infæcunditatem induci scripsit, non negavit, posse etiam steriles reddi homines à quacunque alia causa cerebrum debilitante.

CAP. VI.

An liceat medico abortum medicamentis provocare.

CONtingit nonnunquam fæminas, quæ delicto conceperunt, maiore delicto velle fœtum perdere, & socium criminis sibi asciscere cupiunt medicum, quem pretio corruptum iri sperant, precibus urgent, & ut sub specie evitandi mali malum committat, persuadere, conantur. Absit tamen ut animus ingenuus avaritiæ laqueis irretire se sinat ut in tantum incidat facinus.

nus. Non est mei muneris concionatorem agere, satis iam medicinam facientes sanctorum patrum admonitionibus sunt instructi, sacrorum synodorum, summorumque Pontificum decretis admoniti, iurisconsultorum legibus cohibiti, quarum mentionem facit Galenus *libr. an animal sit c. 5.*

Existimavit Aristoteles, non turpi sed levi de causa videlicet *si multitudo tanta prolis alicui contigerit, ut duplicatus sit filiorum numerus*, licitum esse, *antevenire, ut non concipiantur.* Liceat autem viro ethnico ita sentire, christiana pietas aliter fieri postulat, ut superius demonstravi. Adiungit philosophus, *nam postquam concepti sunt, aut sensum, aut vitam acceperunt, nefas est contingere eos.* Cæterùm his verbis duo tempora denotantur, primum est *postquam concepti sunt*, hoc est simul atque embryon in utero coagulationem subiit, nondum tamen habet animam, alterum *aut sensum aut vitam acceperint*, nempe cum iam est animatum; quippe ab ani-

anima ſenſum vitamque accipit. In utroque tempore conceptum perdere nefas eſt; in utroque enim fit læſio, minor tamen antequam fœtus ſit animatus; nam tunc non homicidium ſed homicidio proxima culpa cenſetur. Poſtquàm verò animam accepit, qui eum perdiderit, non poteſt ab homicidii crimine excuſari. Sunt qui à periurii crimine Hipp. liberare contendant, qui in ſuo iureiurando ſe nulli unquam mulieri peſſum fætus corruptorium daturum pollicitus fuerat, & tamen in libello de natura pueri ſaltriæ conſilium dediſſe fatetur, ut ſaltu ſepties repetito ſex dierum conceptum in terram proiiceret, dicunt iſti, iuraſſe quidem probum virum ſe nunquam fætum medicamentis corrupturum, at ſex dierum conceptus genitura adhuc erat, non fætus. Cæterùm an ita à periurio liberetur non ſat ſcio, unum tamen non ignoro, conceptum, licet adhuc non informatum perdere nefas eſſe, quare ne Hipp. viro ab omni

M 6 pra-

pravitati alieno, hæc nota inuratur, satius dicendum libellum de natura pueri, inter spurios, tum ob hanc tum ob alias rationes, recenseri.

Prohibebatur in divina lege *Exod.* 21, tam informem, quàm formatum iam fœtum corrumpere, sed non pari utrumque pœnâ: etenim formatum perdere, homicidium erat, ac proinde occisor morte plectebatur; informem corrumpere, non adhuc homicidium erat, ac proinde damnum illatum pœna pecuniaria puniebatur, iuxta æstimationem parentis, quod licet vulgata lectio non omnino manifestè nobis tradat; Traditur tamen manifestissimè in translatione græca, & ita verba legis intelligunt cum D. Augustino multi sacri autores, statuentes peccatum esse grave, non formatum adhuc fœtum disperdere, homicidium verò, si jã formatũ perdatur. Ideò graves pænæ iis statutæ sunt, qui genituræ sive inanimati fœtus exitum remediis solicitabant, ut asserunt silvestrina, To-

letus, & specialiter constitutio Sixti V. edita Romæ anno 1584. quòd diffusè admodum pertractat Poncius adversus Fienum contrarium asserentem.

Sed iam magis ad medicos confines libet accedere, & considerare, an mulier, quæ in partu solet periclitari, licitè possit abortum, ad evitandum periculum, procurare. Aetius assentitur, nec mirum, qui enim ob hanc causam sterilitatem inducendam admisit, admittit etiam ob eandem abortum. Avicenna 21. *tertii. tract.* 2. *c.* 12. sic ait, *quandoque abortus in quibusdam horis necessarius est, de quibus est illa, quæ est cum prægnans est puella parva, supra quam timetur mors ex partu, & de illis est, cùm in ore matricis est nocumentum & additio carnis stringens super fœtus egressionem, quarè interficit, & de illis est apud mortem fœtus in ventre prægnantis. Rhasis* 9. *Contin*: caput peculiare scriptum reliquit, cuius inscriptio est *de abortu provocando & prohibendo.* Longè maiore impietate Theodorus Pri-

ſcianus *libr. 3. c 6.* ita inquit, *quemadmodum pro conſervanda arbore rami areſcentes abſcinduntur, & naves preſſæ onere, cùm magnâ tempeſtate hucilluc agitantur, remedium eſt onus deponere, ut ex damno illo videantur habere remedium, ita ſi fœminæ propter vitium uteri aut ætatis impotentiam periclitentur ex partu, & immineat vitæ periculum, oportet vitam emere ex partus iactura.* Sic ille, quaſi arborum regeneratio, aut mercium æſtimatio cum vita hominis debeant comparari. Sanè quoniam cauſæ ab autoribus narratæ, non certam mortem, ſed duntaxat periculum minantur, non eſt tentanda certa infantis mors, ut matri dubiæ conſulamus. Solùm ſi fœtus iam mortui ſigna adſint, extrahendus eſt vivus autem nequaquam enecandus.

Maiorem dubitationem infert prægnans acuto morbo laborans, cui valde Hippocrat. timet, ne abortum faciat, nonne acutus eſt morbus, quia materia turgente fit? maximè, & adeò acutus,

tus, ut in eius curatione, hoc est, purgatione, nihil sit cunctandum. At turgentem materiam in muliere prægnante, non audet magnus senex educere, nisi in iis mensibus, in quibus abortus non valde timetur, hoc est, *à quarto usque ad septimum.* Vnde constat magis animum ad graviditatem, quàm ad acutiem morbi convertisse, & conservationem fætus curationi morbi acuti prætulisse. Similiter si gravida mulier sanguinis missione opus habeat, quæ *in omnibus febribus*, teste Gal. 11. *meth. c.* 17. *Præstantissimum est remedium.* Venam secare permittit primis mensibus, quando scilicet fætus adhuc exiguus non multum postulat alimentum, & sic ab extractione sanguinis parvum suscipit detrimentum. At verò *si fætus sit major, sanguine misso, sequitur abortus*, quarè videtur insinuare, tunc temporis à sanguinis missione esse abstinendum. Plura reperies apud authores; præcipuè duos neotericos Petrum Garziam *in suo libro de loc. af-*

fect.

sect. in fine, & Ioannem Baptistam Sylvaticum *in suius contr.* 82. qui multa in hanc rem congerunt.

Porro hæc sententia prædictis autoribus non solùm pietati Christianæ, sed medicis etiã documentis videtur consona; quippe & remedia abortum facientia, violenta cum sint, mulier gravi morbo oppressa non tolerat, & periculo ex morbo periculum ex abortu adveniens ad interitum deducit: Nihilominus libenter hos autores interrogarem, si morbo acuto lethalia adsint signa, erit ne mulier certæ morti relinquenda, an potius anceps remedium tentandum? Mihi non dubium est potius esse matris vitæ consulendum, nulla habita vitæ fœtus consideratione, quàm injusto quodam timore ab omni remedio prorsus cessare, ut cum matre simul infans perdatur. Quæ enim erit spes vitæ fœtus si mater moriatur? Numquid confugies ad partum cæsareum? At dum gravida mulier morbo acuto laborat,

fœtus

fœtus non adhuc maturus eſt; ac proinde non vitalis; nec verò ita facilis res eſt partus cæſareus, ut ex eo infantis liberationem poſſis ſperare. Remedium fateor abortire faciens violentum eſt, & id mater morbo acuto oppreſſa vix ſuſtinebit. Ita eſt, hoc tamen ſolum remedium probat eſſe anceps, quod præſtat tentare potius, quàm ægrum certæ morti relinquere. Abortus per ſe ipſum laborioſus eſt, & labor iſte labori ex morbo additus fit intolerabilis, ſed non deſunt virtutem corroborantia auxilia, & variæ ſpirituum reficiendi viæ & dum hæc agũtũr, non omnino ſpes extinguitur, extingueretur autem ſi medicus omnio à remediis abſtinuiſſet. Moribunda filia mea ex morbo acuto, cum in tertio geſtationis menſe coſtituta eſſet, die decima quarta, ſive ex vi morbi, ſive ex evacuationibus factis abortivit, & evacuatione ſanguinis poſt abortũ ſecuta à morbo evaſit. Dubius eram, an illi abortum provocarem, imo ad provocandum

dum inclinabam, nec alia ſpes erat, præoccupavit natura, quam, ſi alias medico imitari licet, in hoc caſu cur non licebit?

CAP. VII.

An medico liceat febrem inducere?

VNiuerſale malum febris, quæ fit calore innato, igneam ferè naturam in corde adepto, per univerſumq; corpus demandato, pernicioſa res eſt, ita vt nulla pernicioſior corpori contingat, forſitan ideò videbitur alicui, nunquam febrem poſſe tutò excitari, præcipuè cùm certus eſſe nemo queat, an excitata febris intra ephemerarum limites ſe contineat: poſſumus namq; in eum corporis apparatum incidere, qui accenſo igne malignitatem ſapiat. Si verò dicas naturam multoties frigidos morbos, ſuperveniente febre ſanare, vti ſunt apoplexiæ, conuulſiones, & ab ebrietate obmuteſcentiæ, medicum verò naturæ imitatorem eâdem

viâ progredi debere, ſcito medicum naturæ conſultò non verò coactè fortuitòve operantis imitatorem eſſe, dũ igitur febre morbum curat vel coactè vel fortuitò id agit. Cura porrò coacta tunc recipitur, cùm aliter agere non poſſumus, ſi verò eiuſque expectemus, jam ęgrum debilem reperiemus, debilem verò ægrum ſuperueniente febre debiliorem reddi, & oneri ferendo ineptum eſſe, quis eſt, qui non videat? Itaque ægrotanti iam priore morbo febrem inducere, nihil aliud eſt, quàm malum malo addere, hoc autem rectæ rationi opponitur. Tandem natura quoad poteſt, febrem reſpuit, eiq; reluctatur, naturæ quis adverſabitur?

Hæc, ſi rectè conſiderentur, medicum admonent, ne ex profeſſo febrem inducat, non tamen eum omninò deterrent, vt præ metu futuræ febris, deſinat morbos frigidos, calidis remediis, tractare. Contingat alicui corripi apoplexia, cuius cauſa eſt frigidus, craſſuſque humor cerebri ventriculos occupans

cupans, num medicus præ timore futuræ febris à remedijs causæ mali obviantibus abstinebit? Est profectò grauissimum malum febris, sed quo aliud grauius malum possit accidere, præstat autem ex magno periculo hominem, quamuis per media pericula liberare. Incidet, inquis, medicus in morbosum apparatum, ex quo suscitabitur maligna febris, esto, sed adhuc magis ex apoplexia, quàm ex maligna febre patiens periclitabitur. Instabis adhuc in vltimo exterminio virium languorem maximum adesse, aduerte tamen morbum priorem, nempe apoplexiam, cõvulsionemve esse morbos exactè peracutos, qui infra paucas horas, ne dicã, dies, terminantur. Quamuis autem febrem post alium morbum excitare, malum malo addere dicatur, nihilominus tunc febris est malum, quod habet rationem boni. Proinde tentanda est isthæc curatio, quæ licet coacta, vtilis tamen esse potest. Porrò natura, quæ non ducitur ratione, semper illud da-
mnum

mnum, quo in præſens moleſtatur, cupit effugere: propterea febrem abhorret, quando febris viget. Medicus aliter ſe gerere debet: quippe ratione duce, operatur: idcirco interdum media eligit laborioſa ad finem optimum cõſequendum. Caueat tamen medicus, ne periculoſa iſta auxilia aggrediatur, quin prius ægrotantis conſanguineos & amicos moneat, poſſe ex medicatione iſta febrem excitari, poſſe item febrem ſuſcitatam vtilem, eſſe quod ſi nõ accidat, hoc vnum ſciant, ægritudinis ſtatũ remedium iſtud expoſtulare, nec eſſe alium evadendi modum.

§. Commemorandus eſt hoc loco *aphoriſmus* 44. *ſect.* 6, *Quibus ex ſtillicidio urinæ ileos ſuperuenerit : in ſeptem diebus pereunt, niſi febre ſuperueniente, ſatis vrina fluxerit.* Putant aliqui, Galenum faſſum eſſe, ſe hanc ſententiam non intelligere, verùm iſti aut oſcitanter Galeni contextum legerunt, vel calumniãdi animo armati eius verba ſuſceperunt. Refert ille opinionem quo-

rundam

rundam dicentium, iliacum dolorem ex inflammatione ortum habuisse, & vnam tantùm spem habere solutionis, inflammationis cessationem, cum qua etiam febrem sedari est necessarium. Bonum igitur signum solutionis earũ, quę sunt in ileo passionum esse febrem vel remissam vel solutam, hanc expositionem damnans ait, *melius esse, si fateamur, nos ignorare, quæ in aphorismo Hippocrates dixerit.*

Cæterum Galenus veritatem aphorismi non negat, quamvis an legitimus sit pronunciare non audeat. Sed iliacã passionem à frigidis humoribus posse ortum ducere admittit, & superueniente febre & vrinarum evacuatione juuari. Sed cùm ab vrinæ stillicidio ileõ supervenire Hippocr. dicat, putarunt aliqui ex repletione vesicæ comprimi intestinum ileum, & ita dolorem fæcumque retentionem in ea parte fieri. Hoc Galenus rejicit: quippe multos se vidisse ait, quibus ex vrina retenta, vesica intumuit, nec proinde iliaca passio

ſio fuit ſubſecuta, deinde veſica, ſi in tumorem attollatur, ſolùm poteſt rectum premere inteſtinum. Tandem non magis ex veſicæ repletione poteſt quiſpiam ileoſus fieri, quàm mulieri gravidæ & repletione uteri idem poterit accidere.

Fuchſius aphoriſmi verba violenter trahit, ſiquidem exiſtimat Hippocrat. velle, ſi ſtillicidio vrinæ, quod ex frigidis crudiſq; humoribus ortum habet, ileos ſuccedat, ſeptem diebus ægros mori, ſi verò non ſuccedat ileos, ſed febris, tunc ſi vrinæ ſuccedit fluor, non moriuntur, ſed liberantur. Verùm ſi quis aphoriſmi verba conſulat, reperiet, non eis hanc interpretationem convenire.

Mihi quidem videtur ſententia non admodum intellectu difficilis: etenim vrinæ ſtillicidium ex humoribus crudis collum veſicæ occupantibus fieri, nemo eſt qui neſciat, multiplicato vero per epigeneſim malo, poſſunt ijdem crudi humores inteſtina tenuia obſtruc-

ſtruere, ac ſubinde volvulum, ſeu iliacam paſſionem excitare; febris autem quæ affectus eſt calidus, poteſt vtriuſq; mali cauſæ (quæ vtrobiq; eadē eſt, nēpe frigida) adverſari, ſi igitur febris ſuperueniens, id quod optatur, efficiat, hoc eſt, humores craſſos attenuet, lentos incidat, cognoſcetur ex fluxu urinæ, qui non contingit niſi cauſa mali ſuperata: Itaq; requiruntur, vt hominem, & vrinæ ſtillicidio & ileo oppreſſum liberent, febris quidem tanquam cauſa, vrinæ fluor, & tanquam cauſa & tanquam ſignum: videlicet tanquam cauſa, quia veſicam liberat ab illo onere, tanquam verò ſignum, quia indicat attenuatam iam eſſe pituitam.

CAP. VIII.

Quando morbum morbo curare conveniat, quando non.

FOrſitan exiſtimabit aliquis perpetuæ veritatis documentum eſſe, ut quos morbos poſt alios natura in ægrotantis bonum excitat, eosdem debeat

beat medicus excitare. Verùm res non ita confusè, sed adhibitâ distinctione est excipienda, nam inprimis natura coacta nō est imitatione digna. exempli gratia. Cùm versus partem dolentem vicinas partes comprimit, ut ei suppetias ferat, & sanguinem spiritusque in subsidium mittens inflammationi præstat occasionem. Hoc quidem non liberè facit, sed ab instinctu quodam facere cogitur. Deinde non est imitatione digna, in iis, quæ in bonum eveniunt, tanquam signum, non autem tanquam causa, ut multa horrenda, quæ crisin antecedunt, deliria, jactationes, vigiliæ, ad quæ cuncta sequitur in morbi iudicatione, solutio, num medicus hæc etiam symptomata excitare conabitur, ut in bonum ægrotantis cedant? minimè. Sicut è contrario aliquæ evacuationes à natura malæ censentur, ab arte verò bonæ, ut evacuatio atræ bilis αὐτομάτως mala προαιρετικῶς autem, ope cathartici, bona. Cur? nempe quia atra bilis, si exeat,

pravam corporis diſpoſitionem indicat, ſi pharmaco educatur, corpus à graviſſima morbi cauſa liberatur.

§. Quæres an in febre ardente, in qua bonum dixit Hippocrates 4. *aph.* 58. rigorem, ſit rigor à medico excitandus? Scito adhuc in ea febre rigorem tanquam tranſmiſſæ materiæ ſignum laudari; nam rigori non vult Galenus ſolutionem febris attribuere, ſed evacuationi poſt eum evenienti, quorſum ergo rigorem excitabit medicus? At dices, Celſus *libr.* 3. *c.* 9. non in ardente, ſed in febre lenta, diuturna, infuſione frigidæ aquæ & olei horrorem excitavit. Cæterùm hoc fecit non methodicè, ſed curatione quadam, quam fortuitam iure appellabo: inquit enim, *nonnunquam etiam febres, lentæ ſine ulla remiſſione corpus tenent, ac nec cibo nec ulli remedio locus eſt. In hoc caſu medici cura eſſe debet, ut morbum mutet: fortaſſe enim curationi opportunior fiet. Sæpe igitur ex aqua frigida, cui oleum ſit adiectum, corpus eius*

per-

pertractandum est: quoniam interdum sic evenit ut horror oriatur, & fiat initium quoddam novi motus. Sic ille, nec est præter rationem animi perturbatione humores pigros excitari, excitatos curationi magis cedere, quod iam in metastasi ab anima ad corpus diffusè comprobavimus.

5. Verum itaque est id, quod prius cœperam dicere, nempe quando morbus, qui bonæ causæ rationem habet, à natura fit, posse etiam fieri à medico. Quamvis autem opponas morbum, qui supervenit graviorem esse, nam Celsus febrem lentam, excitatâ acutâ febre curat, nihilominus potest morbus esse levior, curatu tamen difficilior, ac proinde ad facilem curationem necessarium esse morbo graviore inducto leviorem curare. Sunt tamen aliquæ rationes, quæ nos ab hac curatione morbi morbo dissuadent, quibus respondere erit operæ pretium.

Inprimis licet ascites teste Galeno

4. *aph.* 11. ex maiore frigiditate, quàm tympanites fiat, est tamen ex Aetii sententia *tetrab.* 2. *serm.* 2. tympanites ascite periculosior, quoniam tympanites non admittit curationem; datur enim medicamentum, quod aquam, non quod flatum educit, fit quoque in ascite, non in tympanitide paracentesis. Quis ergo ut magis periculosæ ægritudini, nempe tympanitidi, succurrat, ascitem inducet? quod non aliter fieri potest, quàm maiorem frigiditatem, quæ vitæ nostræ adversatur, inducendo. Respondero, tympanitidem, & ascitem non habere contrarias causas, at tunc solùm morbus morbo curatur, cùm causa unius causæ alterius contrariatur. Tympanites & ascites à frigiditate fiunt, à minore tympanites, à maiore ascites, si frigiditatem inducas ascitem afferes, sed tympanitidem non auferes. Prætereà tam tympanites, quam ascites aquam & flatum simul habent, sed à præpotentiore denominationem suscipiunt: Dicitur namque

ascites

ascites ubi aqua abundat, flatus verò in minore sunt quantitate: tympanites verò ubi flatu corpus turget, licet aqua non desit. Et sic in hoc morbo non admittimus curationem per alium morbum.

§. Secunda difficultas. In suffusionibus oculorum densitudo eius humoris, qui locum pupillæ inter cristallinum, & corneam tunicam implet, visionem interturbat, sed nondum omnino impedit, usque dum in eam, quam Arabes cataractam vocant concreverit, sed non antequam concrescit, punctioni cedit. Si vero ad faciliorem curationem concretionem medicamentis alimentisque procuraveris, quid efficies? nempe cæcitatem, ac proinde id medicamentis habebis, quod, ut non eveniat, medicamentis procurabis. Responde, medicos ocularios incrassantia expostulare, ut concrescat humor, qui acu est extrahendus, attamen hi lucro intenti cæcutiunt, nec advertunt cum quanto peri-

culo resagatur: siquidem potest simul in oculo humor concrescere, & alius optico nervo adhærere, ac fieri illud malum, quòd à Barbaris *gutta serena* appellatur, & irremediabile est, propterea in hoc etiam casu abstinebo, à curatione morbi per morbum.

Tertia difficultas, Celsus qui morbis morbos curari velle videtur, adiungit, *neq; tamẽ ideò ista medicina nõ est temeraria.* Temeritatem medicus evitare debet. Resp. temerariam esse curationem quoties, alia via neglecta, hanc suscipimus, aut quoties antequam periculum grave sit, ad hunc curandi modum cõvertimur. Cæterùm si nulla adest via sed undique angustiæ, si periculum imminet, non est temeritatis, sed sani consilii proles. Ita tamen intelligere me velle ad magnum periculum hanc curationem reservare, ut non existimes reservandam esse ad tempus exterminii, cùm iam non constant vires, nam tunc miserabile est, morbum morbo supervenire, siquidem ex Hippocr. e-

dicto

dicto libro de affectibus iam pluries citato, ægro futigato mors aderit, antequam prior morbus solvatur.

CAP. IX.

Morbus ex solutione continui morbos alios curat.

SI ad amussim omnem curationem examinare velimus, pauca sunt remedia, quæ simul nequeant morbi aut symptomata appellari, vomitus symptoma est in excretis præter naturam, sicut & diarrhæa & dysenteria, lienteria, & cæliaca; sanguinis autem missio continui solutione fit, & secum symptoma affert, nempe fluxum sanguinis toto genere à natura alienum. Partes urimus & secamus spe alicuius utilitatis. Punctum nervum totum præscindimus, quoniam ex punctione cõvulsio timetur. Ita etiam totam arteriam abscindimus, nec enim aliter sanguinis ab ea impetuosè fluens compescitur. Suppuratum, & hydropicum urimus

rimus aut secamus, hydropico magis sectio, empyematico magis convenit ustio, sectionis ustionisve partem sinistram potius quàm dextram exoptat Hippoc. locum verò in quo apertio celebranda est, inter alios optimè mihi videtur considerasse Amatus Lusitanus *cent.* 1. *curat.* 61. Fiunt etiam inustiones apertionesve ferro candente in variis corporis nostri partibus ad varios effectus. Imprimis ad sanguinem compescendum, qui apertis arteriis aut magnis venis effluxit, deinde ad corroborandum, ut cum membrum refrigeratum calefaciendo, aut humidum exsiccando, aut laxum coarctando corroboramus. Vel ad evacuandum, cùm ex affecta parte materiam educimus, aut ad derivandum, cum à propinqua, aut ad revellendum, cùm ex remota.

Cæterum quia frequens natura hâc ætate est derivantium revellentiumve cauteriorum usus, quæ quoniam per totam vitam aperta relinquũtur, ita ut fon-

fontium ſcaturigines imitentur, fonticuli ſolent appellari, libet hoc loco an antiquis fuerint cogniti, & quam utilitatem afferre poſſint, breviter explorare. Thomas Fienus *libr. 1. de cauteriis, cap. 13.* huius medici auxilii fatetur nuſquam Hipp. & Galen. apertè mentionem feciſſe, nihilominus non eſſe veriſimile ait, eos hunc uſum ignoraſſe: ſiquidem aliis, qui non multùm poſt, imo ante illos fuerunt, cognitus fuit. *Dioſcorides* (inquit ille) *Archigenes, Aſclepiades, Antillus, Rufus, Poſſidonius, eum non ignorarunt, qui Galeno tamen fuerunt antiquiores, & quorum ipſe ſcripta legit, excerpſit.* Hęc tamen Fieni verba pervicaciam ſapere videntur, nam ſi Galenus antiquorum ſcripta excerpſit, ut reverà excerpſiſſe oſtendunt innumera remedia, quæ ipſe in libris de *compoſ. medic. ſecund. loc. & alibi paſſim* ex aliorum deſcriptionibus tranſtulit, cur nunquã iſtius auxilii manifeſtam fecit mentionem?

Dicunt nonnulli *ex libro de theriaca ad Pison. c.* 16. posse colligi fonticulos non fuisse Galeno ignotos, qui quam procul à scopo aberrent, addiscent, quicunque verba ibi scripta legerint: docet enim quomodo rationalis medicus se in curandis venenosis morsibus gerere debeat. *Curabit*, inquit, *vulnus illud non simpliciter, sicut methodici solent, sed illud majus illico faciet, carnem circumquaque auferens, & ad rotunditatem redigens, ne facile cicatricem obducat, sed apertum longo tempore perseveret, saltem quadraginta diebus, quo rabidi canis venenum egredi queat.* Addunt etiam alterum eiusdem Galeni locum, qui non magis quàm prior illis favet, *libr.* 5. *de comp. medi: secund. loc. c.* 9. *Si batrachii sive ranũculi folia ei, qui dentem dolet, in eiusdem partis brachium imposueris, dolore quidem liberabitur, brachium autem exulcerabitur, cuius curam, prout convenit, facies.* Sic Galenus, qui in ulcere, à cane rabido vulnus ampliat, & usque ad quadragesimum

ſimum duntaxat diem apertum relinquit, in ulcere autem facto à batrachio ad liberandum eum, cui dens dolet, ſtatim ad ulceris curationem feſtinat, quid hæc commune habent cum fonticulis, qui per totam vitam aperti conſervari jubentur. Sed quorſum leves conjecturas in Galeni ſcriptis quærimus, quando ille vaſtiſſimus medicinæ Oceanus quæcunque novit, ampliſſimis declaravit.

Ad Hippocrat. accedo, quem putat Fien⁹ fonticulos cognouiſſe, quia ſuppuratos, hydropicoſq; urere aut ſecare iubet, & diu ulcus apertum permanere, nec cõſiderat, apertionem iſtam, eſſe in parte affecta, & durare per aliquot dies, & ſic à fonticulorum conditionibus diſtare.

Avicenna *lib.3.fen.16.tr.1.c.7.* pro tumore ſplenis cauteria multa inurit, ſed vbinam? nempe in ſplenis regione. At longè aliâ eſt fonticulorum ratio, nam & coxẽdicos dolores profundioribus, uſtionib. in ipſa coxa factos memorat

morat Hippoc. & doloribus subuenit, vicinas partes urendo. Hoc nemo sanæ mentis negabit, & vlcera facta diu aperta relinquenda esse optima cum ratione admonemur, vt materia omnis exitum habeat. Cæterum hodiernis medicis familiares fonticuli alias subeunt leges; quippe cum Hippocr. ad Demetri: gravissimorum malorum caput causam esse dixerit, isti omniũ malorum intelligunt, atq; ita Fernelij paradoxon arthritidem à capite semper ortum ducere affirmantis, adeò receptum apud hodiernos manet, vt contraria opinio paradoxica evaserit. Propterea in omni catarrho, in omni capitis affectu, sive sit Cephalæa, sive hemicrania, siue epilepsia, sive vertigo, alterum ex brachijs inurunt, si verò per consensum fieri suspicentur, ad crura accedunt, aut vbi etiam mulieres mẽstruorum paucitate ablatione ve laborant. Itaq; nullus est morbus ex chronicis, cuius curationi vltimam manum per illos fonticulos non imponant.

Quæ-

Quęram libenter, istā sive deriuationem siue reuulsionem appellent, parũ interest, per quas vias fiat? non per manifestas, hoc est, per vasa; nã cùm fonticulos aperiunt, vasa effugiunt, & meritò, ne sanguinis fluxio sequatur. Ergo per occultos meatus, per quos, si fieri debet, rectitudo seruanda est, quam ab aliquibus contẽni video, semper enim sinistrum brachium potius quàm dextrum exulcerant, nescio an Hippocrat. consilio, qui dixit optandum in sinistris, sed ille de apertione inter costas fuit locutus; non de brachijs aut cruribus.

§. Cæterum vlcusculum in brachio aut crure vnde nam habet tantam facultatem trahendi ad se per occultos meatus humorẽ à parte affecta? Quis caput admonuit, vt ad illam partẽ materiam mitteret? Respondebuntne id fieri propter dolorem? At dolor exiguus est & momentaneus, illi vero vtilitatem ex fonticulo non nisi post vnũ aut duos menses eventuram sperant.

Quod-

Quod si dolor aliquid præstat, multò melius præstabant ligaturæ & cucurbitulæ, quæ maiorem & diutius perseverantem dolorem inferunt.

Quod attinet ad qualitatem humoris per vlcus exeuntis, nihil aliud est quàm pus: jam ergo non evacuabitur bilis, nec flaua nec atra, vtraq; enim nõ suppuratur, imò nec pituita, cuius motus piger est, & in pus non abibit, nisi prius in sanguinẽ convertatur; si quantitatem consideres, respice ad alia vlcera, quæ non manu Chirurgi, sed à causa morbifica sunt facta, vtraq; enim vno & eodem se gerunt modo. Vnde nã in vlceribus pus? nempe ex sanguine, qui ad particulam nutriendam concurrit, quam quoniam & intemperie & continui solutione laborantem reperit, nutrire nequit, quare necesse est vt sanguinis illa portio in pus vertatur. Dabis igitur mihi infonticulo, si non totum id quod egreditur, at saltem partem aliquam factam ex nutrimento particulæ vlceratæ; cum er-

go parum ſit, quod ex vlcere promanat, pauciſſimum deriuationi attribuetur. Atque ita in XXIV. horarum ſpatio vix vnam guttulam pro hac neceſſitate habebimus. Miror ſanè cùm natura ampliſſimos fabricaverit canales per quos copioſiſſimè materia è cerebro educitur, nares ſcilicet & palatium, per quos certum eſt, materiam, quæ in cerebro redundat, tranſmitti, medicos errhina & apophlegmatiſmata, ab artis noſtræ proceribus celebrata contemnere, ac vt ita dicam, fontibus relictis, rivulos conſectari. Appellentilli ſua vlcera fonticulos, fontes ego hos naturæ ductos appellabo.

§. Nec verò me quiſpiam à fonticulis omnino abhorrere exiſtimet, frequentiam duntaxat damno, & indiſtinctum eorum uſum. Fonticulos aliquando cùm maxima patientis utilitate me aperuiſſe teſtoratque profiteor. Adeo verò iſtius remedij uſus apud vulgus increbuit, ut putent multi, eos qui fonticulos habent, poſſe li-

be-

beralius cibo potuique indulgere, vtpote promptæ evacuationis jugem occasionem habentes. Cùm tamē certus sit spirituum impetū faciētium per illa foramina exitus: Sunt enim spiritus adeò ad egressum è corpore faciles, vt si exercitio aut æstivo calore corpore excalefacto, occulti meatus referentur, egressui spirituum via reclusa homo debilitetur quidni etiam aperto foramine? At si spiritus exeunt, functiones imbecilliores fieri par est, & coctiones diminutas, quarè ubi fonticuli adsunt, potius minuendus quàm augendus est victus. Porrò hæc mea dicta vnusquisque sana mente accipiat: nihil enim magis alienum à meo animo est, quàm in medicina facienda sectis adhærere, quapropter nec is sum, qui fonticulos in omni morbo, imò in omni præseruatione recipiam, neque rursus, qui eos prorsus à medicina relegandos putem. Nam respiciens ad qualitatem, vbi vaporosa est materia, aut si pituitosa saltem, labi facilis

cilis. Ad quantitatem vbi grave eſt malum, & undique conquiſita remedia poſtulat. Ad loca per quæ ducitur, vbi ea, quæ natura fabricavit, non ſatis patent, aut ubi fluxus per nervoſum muſculoſumque genus peragitur; ubi hæ concurrunt circumſtantiæ, tunc præter reliqua auxilia, ne hoc quidem relinquendum, quod Aëtius inſinuaſſe videtur, *tetrab. 3. ſerm. 4. c. 3.* Poſtquam enim locum inſtrumenta & reliqua peragendæ uſtioni accommodata in iſchiadicis pertractauit, pro coronide quaſi remedium iſtud contemnens adjungit.

Appoſuimus autem de uſtione, ne videlicet eius vſus ignoraretur.

* *
*

CAP

CAP. X.

Cur plurima septica remedia, quæ extra cuti imposita, ulcus efficiunt, intus sumpta non exulcerant.

APeriendis fonticulis aut parti quomodocunque in urendæ si candens ferrum æger perhorrescat, iis remediis uti poteris, quæ crustam possunt inducere, ea septica, hoc est, putrefacientia dicuntur, seu caustica, hoc est deurentia, & non dissimilem ab igne effectum producunt. Contigit mihi, cuidam bubone laboranti remedium septicum apposuisse, quoniam malum occultari desiderabat, verùm amici cubiculum intrantes carnes assas odore se percipe dicebant. Hoc tamen unum animadvertito, ad corroborationem partis, ignem esse aptiorem, cùm verò fluxum materiæ desideramus, tunc ut pars imbecillior fiat, aptiora esse septica. Deinde in occipitio,

aut quavis alia parte, quam ultra citraque consistere sine periculo non possumus, septica ista non conveniunt: quippe in eorum applicatione incertitudo est, non sicut in ferro candente, quod chirurgi manu applicatur, nec ultra quàm par est progreditur.

Dum verò remedia ista septica considerabis, statim se tibi offeret pulchra difficultas, videlicet cur multa, quæ foris imposita exulcerant, intus tutò assumantur? Vt sinapi muria, allia, cepæ. Gal.3. *de temper.* quatuor affert causas. *Prima quia tum in ventre concocta, tum in venis in sanguinem versa mutantur, alteranturque.* Secunda, *quia uno loco non permanent, sed in multas partes divisa, quoquo versus feruntur.* Tertia, *quod non solum multis succis miscentur, sed etiam cibis, cum quibus assumuntur.* Quarta, *quod celeriter eorum & coctio & partium separatio perficitur, ita ut quod conveniens est in eis assimiletur; quod supervacuum, & acre per alvum, urinas, sudorem excernatur.* Hæ autem omnes

cau-

causæ desunt, si eadem cuti imponantur; nam neque concoquuntur in cute, neque moventur, neque permiscentur succis, neque acres ipsorum partes ab utilibus secernuntur, sed inconcocta, & parti diu adhærentia, impermista, & à partibus suis acribus non separata quicquid agendum est, agunt. Cæterùm in his quatuor causis, multa mihi occurrunt, quæ censura egere videntur.

Etenim quod attinet ad primam, licet verum sit, cocta & in sanguinem versa mutari in aliam naturam, nihilominus duo difficultatem ingerunt. Primum, quia dum coquuntur, antequam cocta sint, poterant ulcerare. Alterum, quoniam etiam, si mutentur, non omnino suas qualitates amittunt, ut ostendunt boves Indiani, qui cassiâ nutriuntur, & eorum caro purgandi vim habet, hoc etiam ostendit pestilentia, quæ ex cibis pravi succi proveniebat tempore Galeni, & quis dubitat ob pravum victum congeri in corpore erodentes humores, qui ulcera efficiunt? Imò ipsemet sibi contradicit, qui in eodem capite ait, *quod autem si acrimoniam suam servaret, interna quoque*

omnino

omnino exulceraret, ex iis quæ sponte accidunt ulceribus, intelligas. Gignitur enim non rarò aliis ex vitioso cibo, aliis ex quapiam in ipso corpore corruptela & putredine, vitiosus succus, quem cacochymiam vocant. His aliquando interiorum aliquid ulceratur, magna tamen ex parte cutis, (quoniam in hanc excrementa, quæ in habitu corporis colliguntur, natura expellit) multis & assiduis ulceribus afficitur. Sic ille, si igitur ex pravis cibis mordaces succi gignuntur, cur ait ille, deponi coctione mordacitatem; Prætereà oleum vitrioli, quod cuti impositum ulcerat, intus assumptum non exulcerat, & tamen non concoquitur, nam vitriolum nihil habet alimentosum. Quoad secundum, quod scilicet in uno non permanent loco, profectò, antequam in varias partes divisa ferantur, per plures horas in triculo commorantur, ubi mirum est quod non exulcerent. Ad tertiam, quod miscentur aliis cibis, & aliis succis, scio rusticos multoties solo allio uti in cibum, nec propterea offendi, sinapi etiam tutò sumitur. Ad quartam, quod supervacaneum & acre per alvum feratur, rationem reddere debuerat, cur guttula biliosi humoris ad intestina delapsa exulceret, horum autem alimentorum partes acres per se separatæ ac proinde validiores non exulcerent? Scitu

etiam

etiam dignum est, cùm partes istæ acres per sudores exeant, cur cutim non exulcerent? Cùm tamen mordaces humores per exercitia ad cutem transmissi, & in vapores conversi ulcerent, unde Hippocr. 6. *epid. si impurgatus laboraveris ulcera erumpent.*

Mirum sanè videri debet id, quod problematis auget difficultatem, nempe aliqua corrodentia intus sumpta lapidem comminuere, carnes infactas relinquere, uti fructus ex Brasilica regione adveniens esu suavissimus, cuius aqua stillatitia calculos in renibus frangit, reliquis autem membris nullam imprimit noxam, fulminis in morem, quod gladium comminuit illæsa permanente vagina, & pecunias colliquat, crumenam nec videtur tetigisse.

Hæc & alia huiusmodi mihi persuadent, Archeum nostrum seu chymicum naturalem interius vasa quodammodo vitriata esse voluisse, ut sic munita melius rebus vim inferentibus resisterent. Deinde etiam cuilibet particulæ facultates ministrantes eâ lege tribuisse, ut à nemine doctæ, velut si doctorem habuissent, consonantiam inter se servarent, neq; trahet attractrix id, quod ad expultricem pertinet, nec expultrix expellet id, quod spectat ad attractricem, has ob causas, nempe tum ob lubricitatem par-

tium, tum ob facultatem vigilantiam efficitur, ut nihil nocuum vifceribus adhæreat, fine adhæfu autem validiffimo, nihil poteft exulcerare. Et quoniam hanc vim cum vi fulminum comparavimus, fcito rationem, cur fulmen rariora exterius pofita relinquat duriora, intus abfcondita in vadat, effe mobilitatem motusque celeritatem, ad quam Lucretius refpexit *libr.6.* inquiens,

Mobilitas autem fit fulminis, & gravis ictus,
Et celeri ferme pergunt fic fulmina lapfu.

Nec ab hac fententia aberrat Ariftoteles, qui 3.*met.c.* 1. ait, *fi autem in ipfa nube multus & tenuis extrudatur fpiritus; hic fit fulmen, fiquidem valde tenue fuerit, non adurens propter tenuitatem, quod Poetæ clarum vocant, fi autem minus adurens, quod fumidum vocant. Illud enim propter tenuitatem fertur, propter velocitatem autem pervenit & pertranfiti, antequam igniat, & moram faciens denigret.*

Quod fi pus & acres humores exulcerant, id fit, quia vifcofitatem aliquam poffident, quâ cauftica hæc five alimenta five medicamenta carent. Quod fi dicas bilem non habere lentorem, & tamen ulcerare, refpondeo, bilem non ulcerare per fe, cùm quotidie ad inteftina feratur, nec exulceret,

exul

exulcerat verò mucositatibus admixta. Itaque hinc addisces, ea quæ lapidem corrodunt, non corrodere carnes, quia scilicet in lapide nulla est facultas expultrix, quæ adhæsioni resistat, sed medicamentum in se recipit, à quo destruitur, oleum vitrioli labitur hac illac, & dum à natura tanquam quid maleficum expellitur, defert secum etiam spiritus maleficos in corpore præexistentes, quos symphatico amore ad se trahit, & hâc ratione malignis febribus confert. Si verò quæras, cur potest natura expellere oleum istud, non potest sine eo expellere spiritus præexistentes? scito, oleum prorsus esse à natura nostra alienum ac proinde totis viribus nullâ factâ morâ ab ea pro viribus expelli. Spiritus verò in corpore geniti ex sanguine licet corrupto, licet naturæ inimico, non ita violenter expelluntur, quippe natura quoad potest, nititur sanguinem putredine infectum, cum quo adhuc affinitatem aliquam habet, emendare; quod si non potest, tunc propellit, aut si inferior manet, vita cadit.

* *
*

FINIS.

